

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YENİ BİTKİ ÇEŞİTLERİNE AİT ISLAHÇI
HAKLARININ KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ÖZKAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hamdi YASAMAN

TEMMUZ 2008

ÖNSÖZ

Tez konumu, ıslahçı haklarının korunması olarak belirlememdeki en büyük etkenler, konunun henüz Türk hukukunda yeni ele alınmaya başlanmış olması, konu ile ilgili kaleme alınmış eserlerin azlığı ve uygulamanın giderek artıyor olması idi.

Bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, 10 Temmuz 2008 tarihinde Galatasaray Üniversitesi'nde, Prof. Dr. Hamdi Yasaman, Doç. Dr. Ümit Kocasakal ve Yrd. Doç. Dr. Ali Dural'dan oluşan jüri önünde savunulmuş ve oybirliği ile başarılı bulunmuştur.

Tezimin hazırlanmasında bana yardımcı olan değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hamdi Yasaman'a, tez savunmam esnasında değerli görüş ve katkılarda bulunan Sayın Doç. Dr. Ümit Kocasakal ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali Dural'a, tez çalışmam esnasında bana destek olan sevgili ablam ve meslektaşım Av. Zeynep Özkan'a, benden desteklerini hayatımın hiçbir alanında esirgemeyen, büyük bir özveri ile beni yetiştiren annem F. Nuran Özkan ve babam Ali Özkan'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmam sırasında sorduğum her soruya yanıt alabildiğim Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü çalışanlarına da teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	XII
KISA ÖZET (TÜRKÇE)	XIV
KISA ÖZET (İNGİLİZCE)	XV
KISA ÖZET (FRANSIZCA)	XVI
GENİŞ ÖZET (FRANSIZCA)	XVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİTKİ VE ISLAHÇI HAKKINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

I) Bitki, Bitki Taksonomisi, Nomenklatura, Bitki Üremesi ve Bitki Islahı Kavramları	3
A) Bitki, Bitki Taksonomisi, Nomenklatura	3
B) Bitki Üremesi ve Bitki Islahı	4
II) Bitki Çeşidi ve Islahçı Hakkı Kavramları	6
A) Bitki Çeşidi	6
B) Islahçı Hakkı ve Hakkın Konusu	8
1. Islahçı Hakkı	8
2. Hakkın Konusu	8
a.Bitki Çeşidi (<i>çoğaltım materyali, bitkinin hasat edilmiş materyali, hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen mamul maddeler</i>)	8
b.Esas İtibariyle Korunan Çeşitten Türetilmiş Çeşit	10
c.Korunan Bir Çeşitten Farklı Olmayan Çeşit	12
d.Üretilmesi İçin Her Defasında Korunan Bir Çeşidin Kullanımını Gerektiren Çeşit	12

İKİNCİ BÖLÜM

ISLAHÇI HAKKININ KORUNMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I)	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) ve Dünya Ticaret Örgütü Üye Ülkelerindeki Düzenlemeler	13
	A) TRIPS Anlaşması	13
	B) Bazı Üye Ülkelerdeki Düzenlemeler	14
	1. Amerika Birleşik Devletleri	14
	2. Avrupa Ülkeleri	15
	3. Türkiye	17
II)	Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme (UPOV Sözleşmesi)	18
	A) UPOV, Üye Ülkeler ve UPOV Sözleşmesi'nin Amacı	18
	B) UPOV'un Örgütlenmesi ve UPOV Sözleşmesi'nin Kapsamı	20
	1. UPOV'un Örgütlenmesi	20
	2. UPOV Sözleşmesi'nin Kapsamı	20
	a) Üye ülkelerin korumakla yükümlü olduğu cins ve türler	21
	b) İslahçı Hakkı Verilebilmesi İçin Gereken Şartlar ve Çeşit Adı	21
	c) İslahçı Hakkı Başvurusu	22
	d) İslahçı Hakkının Kapsamı	22
	e) Hakkın Sınırları	22
	f) Hakkın Hükümsüzlüğü ve İptali	22
	g) Sözleşme'nin Farklı Versiyonlarının Uygulanması	23
III)	Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü (Konsey Tüzüğü) ...	23
	A) Konsey Tüzüğü'nün Getirdiği Sistem	23
	1) Genel Olarak	23
	2) Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi (CPVO)	25

B) Tüzüğün Kapsamı, İlgili Mevzuat ve Uygulama	26
1) Tüzüğün Kapsamı ve İlgili Mevzuat	26
2) Uygulama	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5042 SAYILI YENİ BİTKİ ÇEŞİTLERİNE AİT ISLAHÇI HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN KANUN ÇERÇEVESİNDE ISLAHÇI HAKKI

I) Koruma Şartları	29
A) Yenilik	29
1) Genel Olarak	29
2) Yenilik Süresinin İşlemeye Başlaması	30
a) Çoğaltım veya Hasat Edilmiş Materyalin Satılması veya Umuma Sunulması	30
b) Satış veya Umuma Sunmanın Kullanım Amacı Taşınması	30
c) Satış veya Umuma Sunma	31
d) Hak Sahibinin İzni	31
3) Süreler	31
4) Yeniliği Etkilemeyen Haller	31
a) Hakkın Kötüye Kullanımı Niteliğindeki Satış ve Açıklamalar (m. 5/2/a)	32
b) Islahçı Hakkının Devrine İlişkin Sözleşme Kapsamında Olan Satış veya Açıklamalar (m. 5/2/b)	32
c) Çeşidin Çoğaltım Materyalinin Çoğaltımına İlişkin Sözleşme Kapsamında Kalan Faaliyetler (m. 5/2/c)	32
d) Çeşidin Niteliklerini Belirlemek Amacıyla Bir Sözleşme Çerçevesinde Yapılan Tarla veya Laboratuvar Denemeleri veya Küçük Çaplı Ürün İşleme Denemeleri (m. 5/2/d)	32
e) Biyolojik Güvenlik Amacıyla Yapılan Kanuni İşlemler veya Ticareti Yapılacak Çeşitlerin Resmi Kataloğa Kaydedilmesi Gibi Yükümlülüklerden Doğan Faaliyetler (m. 5/2/e)	33
f) Artık veya Yan Ürün Niteliğindeki Hasat Edilmiş Materyalin Tüketim Amaçlı Satışı veya Umuma Sunulması (m. 5/2/f)	33
g) Diğer Haller	33

B) Farklılık	34
1) Genel Olarak	34
2) Herkesçe Bilinme	34
3) Açıkça Ayırtedilebilirlik	35
C) Yeknesaklık	36
D) Durulmuşluk	37
E) İsimlendirme	38
1) Umumi İsim Haline Gelme	38
2) Tescile Konu Olabilecek Çeşit İsimleri	39
3) Başvurunun Çeşit İsmi ile İlgili Olarak Reddedilme Sebepleri	40
a) Üçüncü Kişilerin Öncelik Hakları	40
b) Kamu Düzeni ve Genel Ahlaka Aykırılık	41
c) İsmi Tür, Kalite, Miktar, Amaç, Değer, Coğrafi Orijin veya Üretim Tarihini Belirten İşaretlerden İbaret Olması	41
d) Yanıltıcılık ve Karışıklığa Neden Olma	41
e) Daha Önce Tescil Edilmiş Çeşit İsimleriyle Aynı veya Karışıklığa Yol Açacak Kadar Benzer Olma	42
f) Markalar Mevzuatına Aykırılık	43
4) Çeşit İsmi Kullanma Zorunluluğu	43
a) Genel Olarak	43
b) Çeşit İsmi Diğer Ad ve İşaretlerle ve özellikle Markayla Birlikte Kullanımı	43
II) Başvuru Süreci, Teknik İnceleme, Tescil ve İlan	44
A) Başvuru Süreci	45
1) Hak Sahipleri	45
a) Genel Olarak	45
b) Birden Çok Kişinin Hak Sahipliği	46
c) Hizmet İlişkisinde Hak Sahipliği	47
d) Kamu Çalışanları	49
2) Başvuru Mercii ve Başvuru Şartları	50

a) Başvuru Mercii	50
b) Başvuru Şartları	50
3) Rüçhan Hakkı	52
4) Başvurunun İncelenmesi	54
a) Şekil Bakımından	54
b) Esas Bakımından	55
5) Başvurunun Bültende İlanı, Başvuruya İtiraz ve İtirazın İncelenmesi	56
a) İlan	56
b) İtiraz	56
c) İtirazın İncelenmesi	57
B) Teknik İnceleme, Tescil ve İlan	58
1) Teknik İnceleme	58
a) Genel Olarak	58
b) Teknik İncelemenin Usulü ve Şartları	58
c) İnceleme Raporu	60
2) Tescil ve İlan	61
a) İslahçı Hakkı Tescil Komitesinin Oluşturulması ve İnceleme Raporunun Değerlendirilmesi	61
b) Geçici İsmi Kesinleşmesi	61
c) İslahçı Hakkının Tescili ve İlanı	62
d) Tescile İtiraz	63
III) Hak Sahibine Tanınan Yetkiler ve İslahçı Hakkının Sınırları.....	64
A) Hak Sahibine Tanınan Yetkiler	64
1) Genel Olarak	64
2) Hakkın Konusu Açısından Değerlendirme	65
3) Hak Sahibinin Yetkileri	66
a) Üretmek veya Çoğaltmak	67
b) Çoğaltım Amacıyla Hazırlamak	67
c) Satışa Arz Etmek	67

d) Satmak veya Diğer Şekillerde Piyasaya Sürmek	67
e) İhraç veya İthal Etmek	68
f) Depolamak	68
B) İslahçı Hakkının Sınırları	68
1) Genel Sınırlandırma Halleri	69
a) Şahsi Amaçla Sınırlı Kalan ve Ticari Amaç Taşımayan Faaliyetler	69
b) Deneme Amacıyla Yapılan Faaliyetler	69
c) Başka Çeşitlerin Elde Edilmesi Amacıyla Yapılan Faaliyetler	70
2) Çiftçi İstisnası	71
a) Genel Olarak	71
b) Yararlanabilme Koşulları	72
aa) Kanunda Sayılan Türlerin Üretilmesi	72
bb) Küçük Çiftçilere Uygulanması	72
cc) Çiftçi Sorumluluklarının Yerine Getirilmesi	73
3) Hakkın Tükenmesi	74
a) Genel Olarak	74
b) Tükenme İlkesine Konu Olan Eşya ve Tükenmenin Şartları	75
c) Ulusal Tükenmenin Kabulü	75
d) Tükenme İlkesinin İstisnaları	76
4) Zorunlu Lisans	77
a) Veriliş Şartları ve Özelliği	78
b) Bakanlığın Arabuluculuğuyla Verilmesi	80
c) Mahkeme Aracılığıyla Verilmesi	82
d) Hükümleri	83
IV) Hakkın Konu Olabileceği Hukuki İşlemler	84
A) Hakkın Devri	85
1) Devir Sözleşmesi	85
2) Devredenin Sorumluluğu	86

B) Hakkın Miras Yoluyla İntikali	87
C) Hakkın Ölüme Bağlı Tasarruflara Konu Olması	87
D) Hakkın Rehni	87
E) Hakkın Haczi	88
F) Hakkın Lisans Sözleşmesine Konu Olması	88
1) Lisans Hakkının Hukuki Niteliği	89
2) Lisans Sözleşmesinin Şekli	89
3) Lisans Sözleşmesinin Türleri	90
4) Lisans Hakkının Devri ve Alt Lisans	90
5) Tarafların Hak ve Borçları	91
a) Lisansın Kullanılması	91
b) Lisans Bedelini Ödeme.....	91
c) Dava Açabilme	92
6) Lisans Sözleşmesinin Sona Ermesi	92
V) Hakkın Hükümsüzlüğü, İptali ve Sona Ermesi	93
A) Hakkın Hükümsüzlüğü	93
1) Hükümsüzlük Halleri	93
2) Hükümsüzlük Talebi	94
3) Hükümsüzlüğün Etkisi	94
B) Hakkın İptali	95
1) İptal Halleri	95
2) İptalin Etkisi	96
C) Hakkın Sona Ermesi	97
1) Koruma Süresinin Sona Ermesi	97
2) Hak Sahibinin Hakkından Vazgeçmesi	97
3) Yıllık Ücretlerin Belirlenen Sürelerde Ödenmemesi	98
VI) Hakka Tecavüz Halinde Açılacak Hukuk ve Ceza Davaları	99

A) Hakka Tecavüz Sayılan Haller	99
1) Hak Sahibinin Yetkilerini Hak Sahibinin Rızası Olmadan Kullanmak	99
2) Çeşidin Çoğaltım Materyalinin Hak Sahibinin Yetkilerinin İhlali Suretiyle Üretildiğinin Bilinmesine veya Bilinmesi Gereğine Rağmen Kullanımı ...	100
3) Sözleşmesel veya Zorunlu Lisans ile Verilmiş Yetkileri İzinsiz Genişletmek veya Üçüncü Kişilere Devretmek	101
4) Çeşit İsmi Üzerindeki Hakka Tecavüz	102
5) Hakkı gasbetmek	102
6) Tecavüz Sayılan Fiillere İştirak veya Yardım	103
7) Materyale İlişkin Bilgi Vermekten Kaçınmak	104
B) Hak Sahibinin Açacağı Hukuk Davalarındaki Talepleri.....	104
1) Tecavüzün Durdurulması	104
2) Tecavüzün Giderilmesi	105
3) Tazminat	105
a) Maddi Tazminat	105
b) Tazminatın Hesaplanması	107
c) Manevi Tazminat	108
4) El Koyma	109
5) Hak Sahibine Mülkiyet Hakkı Tanınması	109
6) Tecavüzün Devamını Önleyici Tedbirlerin Alınması	110
7) Kararın İlgililere Tebliği ve Kamuya Duyurulması	110
8) Bedel Davası	111
9) Tespit Davası	112
10) İhtiyati Tedbir	113
C) Hakka Tecavüzün Olmadığı Hakkında Dava ve Şartları	115
D) Ceza Davaları	116
E) Görevli ve Yetkili Mahkeme	117
1) Görevli Mahkeme	117
2) Yetkili Mahkeme	117
F) Zamanaşımı	118

1) Hukuk Davalarında	118
2) Ceza Davalarında	118
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	123
EK: ISLAHÇI HAKKI TESCİL BELGESİ	130
ÖZGEÇMİŞ	131

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
aş:	aşğıda
Bakanlık:	T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Bkz:	Bakınız
CoğİşKHK:	Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
CPVO:	Community Plant Variety Office
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
EDV:	Essentially Derived Variety
EndTasKHK:	Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Karaname
EPC:	European Patent Convention
FSEK:	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
FYD:	Farklılık-Yeknesaklık-Durulmuşluk
Genel Müdürlük:	Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
HUMK:	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK:	İcra ve İflas Kanunu
Kanun:	Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun
Konsey Tüzüğü:	Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına ilişkin Konsey Tüzüğü
m.:	Madde
MarkaKHK:	Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
MK:	Türk Medeni Kanunu
OJ:	Official Journal
PatentKHK:	Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Karaname
PPA:	Plant Patent Act

PVPA:	Plant Variety Protection Act
R.G.:	Resmi Gazete
TRIPS:	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
TRIPS Anlaşması:	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
TTK:	Türk Ticaret Kanunu
UPOV:	Union Internationale pour la Production des Obtentions Végétales
UPOV Sözleşmesi:	Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme
vb.:	ve benzeri
Yönetmelik:	Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik
yuk:	yukarıda

Üniversite	: Galatasaray Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Özel Hukuk
Program	: Özel Hukuk
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Hamdi Yasaman
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Haziran 2008

ÖZET

YENİ BİTKİ ÇEŞİTLERİNE AİT ISLAHÇI HAKLARININ KORUNMASI

Ayşe ÖZKAN

Islahçı hakkı, bitki çeşitleri üzerinde tanınan bir fikri mülkiyet hakkıdır. Bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı hakkı tanınmasının amacı, ıslah faaliyetini teşvik etmektir. Islah faaliyetinin amacı ise, yüksek verimliliğe sahip, hastalıklara karşı dayanıklı ve kaliteli bitki çeşitleri elde etmektir. Türkiye’de bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakkı, 8 Ocak 2004 tarihli ve 5042 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Kanun, UPOV Sözleşmesi (Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme) ve Avrupa Birliği Topuluk Bitki Çeşidi Haklarına ilişkin Konsey Tüzüğü’nü temel almaktadır. Islahçı hakkının tanınabilmesi için, bitki çeşidinin, yeni, farklı, yeknesak, durulmuş ve uygun bir çeşit ismine sahip olması gerekmektedir. Islahçı hakkı, sahibine, çeşidin üretimi, çoğaltımı, çoğaltım amacıyla hazırlanması, satışa arz edilmesi, satılması veya diğer şekillerde piyasaya sürülmesi, ihraç edilmesi, ithal edilmesi ve depolanması yetkilerini tanıır. Bu yetkilerin sınırlandırılma hallerinden biri olan çiftçi istisnası, ıslahçı hakkının korunmasına ilişkin düzenlemelerde önemli bir yer teşkil eder. Islahçı hakkı, hukuki işlemlere konu olabileceği gibi; hakkın tecavüze uğraması halinde, hak sahibi, hakkını korumak için, Kanun’da öngörülmuş olan hukuk ve ceza davalarını açabilir. Türkiye’de uygulaması yeni yeni gelişmekte olan bu fikri mülkiyet hukuku düzenlemesi, gitgide artan ıslahçı hakkı tescil başvuruları ve Türkiye’nin 18 Kasım 2007 tarihi itibarıyla UPOV’a üye olması ile birlikte daha da önem kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler	: Islahçı hakkı, yeni bitki çeşitleri
Bilim Dalı Sayısal Kodu	: 411

Université	: Université Galatasaray
Institut	: Institut des Sciences Sociales
Département	: Droit Privé
Programme	: Droit Privé
Directeur de recherche	: Prof. Dr. Hamdi Yasaman
Diplôme sollicité - Date	: DEA – Juin 2008

RESUME

LA PROTECTION DES DROITS D'OBTENTEUR CONCERNANT LES NOUVELLES VARIETES VEGETALES

Ayşe ÖZKAN

Le droit d'obtenteur est un droit de propriété intellectuelle attribué aux variétés végétales. Le but d'attribuer le droit d'obtenteur aux variétés végétales est d'encourager les activités d'obtention. Quant au but des activités d'obtention, obtenir des variétés végétales ayant un haut degré de productivité, résistantes aux maladies et de bonne qualité. En Turquie, le droit d'obtenteur sur les variétés végétales est réglé par la Loi datée de 8 Janvier 2004 et numéroté de 5042. La Loi est basée sur la Convention d'UPOV (La Convention Internationale Pour La Protection des Obtentions Végétales) et le Règlement du Conseil de l'Union Européenne concernant les Droits d'Obtenteur Communautaires. Pour que le droit d'obtenteur soit attribué, la variété végétale doit être nouvelle, distincte, uniforme, stable et doit avoir un nom de variété convenable. Le droit d'obtenteur reconnaît à son titulaire le pouvoir de la production, propagation, préparation pour le but de propagation, offre à la vente, vente ou mis en circulation par autre moyens, exportation, importation et emmagasinage de la variété. L'exception d'agriculteur qui est l'un des cas de restriction de ces pouvoirs occupe une place importante aux réglementations concernant la protection du droit d'obtenteur. Le droit d'obtenteur peut être sujet aux transactions légales. En cas du viol du droit, le titulaire du droit, pour protéger son droit, peut intenter les procès civils et criminels prévus à la Loi. Cette réglementation de propriété intellectuelle dont la pratique se développe de jour en jour en Turquie intensifie son importance avec des demandes croissantes de registration de droit d'obtenteur et l'adhésion de la Turquie à l'UPOV au 18 Novembre 2007.

Mots-Clés	: Droits d'obtenteurs, Nouvelles variétés
Code d'enregistrement	: 411

University	: Galatasaray University
Institute	: Institute of Social Sciences
Science Programme	: Private Law
Programme	: Private Law
Supervisor	: Prof. Dr. Hamdi Yasaman
Degree Awarded and date	: LL.M – June 2008

ABSTRACT

THE PROTECTION OF THE BREEDER'S RIGHTS REGARDING THE NEW PLANT VARIETIES

Ayşe ÖZKAN

The breeder's right, is an intellectual property right recognized on plant varieties. The reason to recognize a breeder's right on plant varieties is to promote the breeding activities. The reason of the breeding activity is to obtain high quality plant varieties, resistant to diseases and having a high degree of productivity. In Turkey, the breeder's right on plant varieties is regulated by the Law dated 8 January 2004 and numbered 5042. The Law is based on the UPOV Convention (International Convention on the Protection of New Plant Varieties) and the European Union Council Regulation regarding the Community Breeder's Rights. In order for a breeder's right to be granted, the plant variety has to be new, distinct, uniform, stable and has to have a suitable variety denomination. The breeder's right provide to the right holder the power of production, propagation, preparation for propagation, exposition for sale, sale or marketing by other methods, exportation, importation and storage of the variety. The agricultural exemption which is one of the restriction circumstances of these powers has an important place in the regulations concerning the protection of the breeder's right. The breeder's right can be subject to legal transactions. In case of an infringement of the right, the right holder, in order to protect the right can proceed with the civil or criminal actions regulated in the Law. This intellectual property law regulation whose practice is developing day by day in Turkey is becoming more important with the increasing number of breeder's right registration applications and the membership of Turkey to the UPOV on 18 November 2007.

Keywords	: Breeder right, new plant varieties
Science Code	: 411

RESUME

Le droit d'obtenteur est un droit de propriété intellectuelle attribué aux variétés végétales. La différence du droit d'obtenteur par rapport aux autres droits de propriété intellectuelle c'est que l'objet du droit est la variété végétale qui est vivante et conforme à propagation.

Le but d'attribuer le droit d'obtenteur aux variétés végétales est d'encourager les activités d'obtention. Quant au but des activités d'obtention, obtenir des variétés végétales ayant un haut degré de productivité, résistantes aux maladies et de bonne qualité. C'est-à-dire, on protège le droit de propriété intellectuelle de la personne qui obtient une nouvelle variété végétale en lui accordant le droit d'obtenteur. De cette manière, l'obtenteur gagne des ressources pour l'obtention d'autres variétés ; les producteurs se servent des variétés plus productives, plus résistantes aux maladies et de bonne qualité.

Le droit d'obtenteur est sujet aux réglementations internationales puisque le secteur d'agriculture présente une grande importance pour le monde entier et l'obtenteur doit protéger son droit non seulement dans son pays mais aussi dans d'autres pays du monde. Au niveau mondial, la Convention d'UPOV (La Convention Internationale Pour La Protection des Obtentions Végétales) est signée. Quant à l'Union Européenne, le Règlement du Conseil concernant les Droits d'Obtenteur qui crée le droit d'obtenteur communautaire est entré en vigueur. Pareillement, la Convention de TRIPS oblige les états membres à protéger les variétés végétales. D'après la Convention de TRIPS cette protection peut se montrer en forme de brevet, d'une protection sui generis ou une combinaison des deux.

En effet, la protection accordée aux droits d'obtenteur varie de pays en pays. Aux Etats-Unis, le droit d'obtenteur est protégé par le brevet et aussi par une protection sui generis. Quant à notre pays et aux pays européens, les variétés végétales sont exclues de la protection de brevet mais protégées par des réglementations des droits d'obtenteur sui generis.

La base de notre travail, c'est la Loi de la Protection des Droits d'Obtenteur Concernant les Nouvelles Variétés Végétales numéroté de 5042. Notre travail poursuit la systématique de la Loi. Mais le fait qu'il n'existe pas encore des décisions juridiques pour pouvoir commenter sur les réglementations concernant les droits d'obtenteur, la Convention d'UPOV et le Règlement du Conseil nous guide pour commenter les articles de la Loi. Nos autres réglementations de droit de propriété intellectuelle sont aussi incluses dans notre travail autant qu'elles sont applicables

aux droits d'obtenteur. Notre travail contient aussi les décisions du Comité de Cassation de CPVO (Office Communautaire des Variétés Végétales) et les pratiques de la Ministère (Ministère d'Agriculture et Affaires Rurales), l'autorité compétente d'accorder le droit d'obtenteur dans notre pays.

Notre travail consiste en trois sections. Dans la première section, les concepts concernant les plantes et le droit d'obtenteur sont présentés. Dans cette section, les concepts de base comme l'obtention de plante, la variété de plante et l'objet du droit d'obtenteur sont traités.

Dans la seconde section, les régulations internationales pour la protection des droits d'obtenteur sont traitées. Dans cette section, l'article concernant le droit d'obtenteur de la Convention de TRIPS, la Convention d'UPOV et le Règlement du Conseil sont observés et les contenus et les systèmes de la Convention et du Règlement sont expliqués.

Dans la troisième et la dernière section, le droit d'obtenteur dans le cadre de la Loi de la Protection des Droits d'Obtenteur Concernant les Nouvelles Variétés Végétales numéroté 5042 est traité. Dans cette section, premièrement, les conditions de la protection pour que le droit puisse être accordé et les périodes d'application et d'examen technique sont traités. Deuxièmement, dans le cadre du droit, les pouvoirs accordés au titulaire du droit, les limites de ces pouvoirs, les transactions légales dont le droit peut être sujet, la nullité, l'annulation, et la terminaison du droit sont examinés. Dernièrement, les actions civiles et criminelles qui peuvent être entamées sont expliquées.

Le sujet du droit d'obtenteur est la variété végétale. La variété végétale est un ensemble végétal d'un taxon botanique du rang le plus bas connu qui est défini par l'expression des caractères résultant d'un certain génotype ou d'une certaine combinaison de génotypes, qui est distingué de tout autre ensemble végétal par l'expression d'au moins un desdits caractères et qui est considéré comme une entité eu égard à son aptitude à être reproduit conforme.

La protection du droit d'obtenteur comprend le matériel de reproduction de la plante ainsi que le produit de la récolte de la plante et les produits fabriqués directement à partir d'un produit de récolte de la variété protégée. De plus, la variété essentiellement dérivée de la variété protégée, la variété qui ne se distingue pas de la variété protégée et la variété dont la production nécessite l'emploi répété de la variété protégée sont aussi incluses dans la variété végétale protégée.

Une variété est réputée essentiellement dérivée d'une autre variété si elle est principalement dérivée de la variété initiale, ou d'une variété qui est elle-même principalement dérivée de la variété initiale, tout en conservant les expressions des caractères essentiels qui résultent du génotype ou de la combinaison de génotypes de la variété initiale, si elle se distingue nettement de la variété initiale et si, sauf en ce qui concerne les différences résultant de la dérivation, elle est conforme à la variété initiale dans l'expression des caractères essentiels qui résultent du génotype ou de la combinaison de génotypes de la variété initiale.

L'attribution du droit d'obtenteur dépend de la présence de certaines conditions. Pour que la variété bénéficie de la protection de droit d'obtenteur ; la variété végétale doit être nouvelle, distincte, uniforme, stable et doit avoir une dénomination de variété convenable.

La condition de nouveauté est obtenue si la variété n'est pas commercialisée jusqu'à un certain temps avant l'application de registration pour le droit d'obtenteur.

La condition de la distinction est obtenue si la variété est clairement discernable d'autres variétés connues par tout le monde à la date d'application ou à la date de priorité. En d'autres termes, la distinction d'une variété est relevée après avoir comparé la variété avec d'autres variétés.

La variété est uniforme si elle est suffisamment homogène dans ses caractères pertinents et la variété est stable si ses caractères pertinents restent inchangés à la suite de ses reproductions ou multiplications successives ou à la fin de chaque cycle.

A côté de toutes ces conditions, pour que le droit d'obtenteur puisse être attribué, la variété doit aussi avoir une dénomination de variété convenable. La dénomination doit permettre d'identifier la variété. La dénomination d'une variété végétale devient son nom général (nom d'espèce).

Le fait que la variété possède les conditions de distinction-uniformité-stabilité (DUS) est relevé pendant l'examen technique. Dans notre juridiction, l'autorité compétent d'accorder le droit d'obtenteur est le Ministère d'Agriculture et Affaires Rurales.

Le droit d'obtenteur reconnaît à son titulaire le pouvoir de la production, propagation, préparation pour le but de propagation, offre à la vente, vente ou mis en circulation par autre

moyens, exportation, importation et emmagasinage de la variété. Mais ces pouvoirs ne sont pas illimités.

Les activités personnelles qui n'ont pas de but commercial, les activités d'expérience, les activités menées pour l'obtention d'autres variétés sont les cas généraux de restriction du droit d'obtenteur. Hors de ces cas généraux de restriction, l'exception d'agriculteur qui est particulière au droit d'obtenteur est un cas de restriction qui balance les intérêts entre le titulaire du droit et les agriculteurs. Les autres cas de restriction sont l'épuisement du droit par la vente autorisée par le titulaire et la licence obligatoire quand l'intérêt public nécessite.

Le droit d'obtenteur peut être sujet aux transactions légales. Le titulaire du droit d'obtenteur peut transférer son droit ou conférer une licence sur son droit. Le droit d'obtenteur peut se transmettre par héritage, être saisi, être sujet aux transactions dépendantes de décès et au droit de gage.

Le droit devient nul s'il est révélé que la variété ne contient pas les conditions de nouveauté, distinction, uniformité et stabilité ou la registration du droit est au nom d'une personne sans compétence au moment de l'application ou à la date du droit de priorité. Les conséquences de la décision de nullité sont rétroactives. S'il est révélé que la variété a perdu les conditions d'uniformité et de stabilité après l'admission du droit d'obtenteur, le droit est annulé. L'annulation a des effets au futur. De plus, le droit d'obtenteur se termine quand la durée de protection qui est 25 années à partir de la registration du droit est terminée (la durée de protection pour les arbres, vignes et pommes de terre est 30 années), si le titulaire du droit renonce à son droit et si les frais annuels ne sont pas payés dans le délai prévu.

En cas du viol du droit, le titulaire du droit, pour protéger son droit, peut intenter les procès civils et criminels prévus à la Loi. Les demandes du titulaire du droit sont la suspension du viol, la suppression du viol, indemnité matériel et moral, la confiscation du matériel produit par le viol du droit et des instruments utilisés pour leur production, le droit de propriété sur le matériel et les instruments confisqués, la prise des mesures empêchant la continuation du viol, l'annonce de la décision juridique contre la personne qui viole le droit aux intéressés et au public.

Le droit du titulaire peut entamer aussi un procès d'équivalent pour que la personne qui a utilisé la variété paye une rémunération équitable. De plus, le titulaire peut demander la fixation des preuves et mesure conservatoire auprès du tribunal.

Le titulaire du droit peut aussi intenter un procès criminel si son droit est violé. Pour que le procès criminel soit entamé la plainte du titulaire est nécessaire. Les tribunaux chargés sont des tribunaux spéciaux. Les tribunaux de droits intellectuels et industriels sont les tribunaux spéciaux.

Il existe des procès qui continuent auprès des tribunaux mais il n'existe pas encore des décisions juridiques définitives. C'est pourquoi il est juste de bénéficier de la Convention d'UPOV et du Règlement du Conseil qui sont les sources de notre Loi. Quant aux conditions d'attribution du droit d'obtenteur et l'examen technique de la variété, les décisions du Comité de Cassation de CPVO sont profitables.

Au sein de la Ministère, il n'existe pas de conseil similaire au Comité de Cassation de CPVO. Pour certaines décisions de la Ministère (par exemple la décision de la Ministère à propos de l'objection à l'application après la publication de l'application dans le Bulletin) il est prévu dans la Loi qu'on peut intenter un procès. Mais pour certaines autres décisions de la Ministère (par exemple la décision de la Ministère à propos de l'objection à la registration) il n'est pas prévu la possibilité d'intenter un procès. Il vaut mieux qu'il soit prévu qu'on pourrait intenter un procès contre toutes les décisions de la Ministère sans exception.

La Loi numéroté 5042 est entrée en vigueur en 2004. En fin de l'année 2007, le nombre de droits d'obtenteur à propos des variétés végétales est 70. L'agriculture possède une place importante dans l'économie de notre pays. C'est pourquoi la protection de droit d'obtenteur est une protection très efficace.

L'adhésion de la Turquie à l'UPOV au 18 Novembre 2007, les séminaires organisés par le Ministère avec l'apport de CPVO, l'information du secteur par les fondations comme l'Association d'Industrie de Graineterie sont les facteurs important qui servent à augmenter le nombre d'application de droit d'obtenteur et la conscience du secteur d'agriculture. La pratique deviendra plus saine à mesure que les décisions juridiques se présentent.

GİRİŞ

İslahçı hakkı, bitki çeşitleri üzerinde tanınan bir fikri mülkiyet hakkıdır. İslahçı hakkının diğer fikri mülkiyet haklarından en önemli farkı, hakkın konusunu teşkil eden eşyanın bitki çeşidi olması, diğer bir ifadeyle canlı ve çoğaltıma elverişli olmasıdır. Bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı hakkı tanınmasının amacı, ıslah faaliyetini teşvik etmektir. İslah faaliyetinin amacı ise, yüksek verimliliğe sahip, hastalıklara karşı dayanıklı ve kaliteli bitki çeşitleri elde etmektir. Dolayısıyla, yeni bir bitki çeşidi ıslah eden kişiye, ıslah ettiği çeşit üzerinde ıslahçı hakkı tanınarak; söz konusu kişinin fikri mülkiyet hakkı korunmaktadır. Bu sayede ıslahçı, ıslah ettiği çeşitlerin gelirleri ile yeni çeşitlerin ıslahı için kaynak elde etmiş olmakta, yetiştiriciler ise hastalıklara daha dayanıklı, daha kaliteli, daha güvenli ve daha verimli olan çeşitleri kullanmış olmaktadır¹.

Tarım sektörünün tüm dünya için arzettiği önem ve ıslahçının, ıslahçı hakkından tamamen yararlanabilmesi için hakkının sadece kendi ülkesinde değil, diğer ülkelerde de korunması gereği, ıslahçı hakkının uluslararası düzenlemelere konu olmasını beraberinde getirmiştir. İslahçı hakkının uluslararası platformda korunabilmesi için ülkeler tarafından yapılan çalışmalar sonucunda, ulusal ıslahçı hakkı düzenlemelerini uyumlaştırmak amacıyla UPOV Sözleşmesi (Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme) imzalanmıştır. Avrupa Birliği nezdinde ise, *topluluk bitki çeşidi hakkını* ihdas eden Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü yürürlüğe girmiştir. Keza, TRIPS Anlaşması da, üye ülkelerin, bitki türlerine koruma sağlayacaklarını hükme bağlamıştır. TRIPS Anlaşması'na göre bu koruma, patentle, kendine özgü bir sistemle veya bunların kombinasyonu ile olabilecektir.

Gerçekten de, ıslahçı haklarına tanınan koruma, ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. İslahçı hakkını hem patent hem de sui generis ıslahçı hakkı kanunu ile koruyan ABD'ye karşılık; bitki çeşitleri, ülkemizde ve Avrupa ülkelerinde patent korumasının dışında bırakılmış ve koruma, sui generis ıslahçı hakkı düzenlemeleri ile sağlanmıştır.

---

¹<http://www.ttsm.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF6F8799158EECAC57>

Çalışmamızın temelini, ülkemizde yeni çeşitlere ait ıslahçı haklarının korunmasını sağlamak üzere çıkarılan, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun oluşturmaktadır. Çalışmamız, genel olarak, Kanun'un sistematliğini izlese de, henüz hukukumuzda ıslahçı hakları ile ilgili düzenlemelerin yorumlanmasını sağlayabilecek mahkeme kararları bulunmadığından, Kanun'un hükümlerinin yorumlanmasında, mehzaz düzenlemeler olan UPOV Sözleşmesi ve Konsey Tüzüğünden faydalanılmıştır. Diğer fikri mülkiyet hukuku düzenlemelerimiz de, ıslahçı hakkı açısından uygulanabilir oldukları ölçüde çalışmamızda yer almışlardır. Ayrıca, CPVO (Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi) Temyiz Kurulu kararlarına ve ülkemizde ıslahçı hakkı tanımaya yetkili olan merci olan Bakanlığın (T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) uygulamalarına da çalışmamızda yer verilmiştir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk Bölümde, bitkilere ve ıslahçı hakkına ilişkin kavramlar ele alınmıştır. Bu bölümde, bitki ıslahı, bitki çeşidi gibi temel kavramlar açıklanmış ve ıslahçı hakkının üzerinde tesis edildiği unsurlar, yani ıslahçı hakkının konusu tespit edilmiştir.

İkinci Bölümde, ıslahçı hakkının korunmasına ilişkin uluslararası düzenlemeler ele alınmıştır. Bu bölümde, TRIPS Anlaşması'nın ıslahçı haklarına ilişkin hükmü, UPOV Sözleşmesi ve Konsey Tüzüğü incelenmiş; Sözleşme'nin ve Tüzüğün kapsamaları ve ortaya koydukları sistemler açıklanmıştır.

Üçüncü Bölümde ise, çalışmamızın temelini teşkil eden 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun çerçevesinde ıslahçı hakkı ele alınmıştır. Bu bölümde, öncelikle, ıslahçı hakkının tanınabilmesi için yerine getirilmesi gereken koruma şartları, başvuru ve teknik inceleme süreçleri incelenmiştir. Daha sonra, ıslahçı hakkı kapsamında, hak sahibine tanınan yetkiler, bu yetkilerin sınırları, ıslahçı hakkının konu olabileceği hukuki işlemler, ıslahçı hakkının hükümsüzlüğü, iptali ve sona ermesi ele alınmıştır. Son olarak da, ıslahçı hakkına tecavüz halinde açılacak hukuk ve ceza davaları incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİTKİ VE ISLAHÇI HAKKINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

I) Bitki, Bitki Taksonomisi, Nomenklatura, Bitki Üremesi ve Bitki Islahı Kavramları

A) Bitki, Bitki Taksonomisi, Nomenklatura

Bitki, genellikle bir yere bağlı, içerdiği klorofil pigmenti sayesinde fotosentez yapabilen ve bu sayede kendi besin maddelerini kendisi sağlayan, kendibeslek canlıların genel adıdır².

Bitki, vejetatif organlar (kök, gövde ve yaprak gibi gelişme organları) ve generatif organlardan (çiçek adı verilen yapıda bulunan üreme organları) oluşur.

Bitkiler, biçim ve yapılarına göre sınıflara ayrılırlar. Bitkileri, biçim ve yapılarına göre benzer gruplara ayırma, *bitki taksonomisi (sistematigi)* olarak adlandırılır³. Genel olarak taksonomi ise, canlıların gruplara ayrılmasıdır. Her bir gruba *takson* adı verilir. Canlılar alemindeki taksonomik gruplar yukarıdan aşağıya şu şekildedir:

- Alem (Kingdom)
- Bölüm (Division)
- Sınıf (Classis)
- Takım (Ordo)
- Familya (Familia)
- Cins (Genus)
- Tür (Species)
- Çeşit (Variety)

Yukarıda sayılan taksonomik gruplar dışında altbölüm, altsınıf, alttakım gibi taksonlar da kullanılmaktadır.

---

² Bozcuk, Suna, Genel Botanik, Ankara 2006, s.2.

³ Whiting, David/Roll, Michael/ Vickerman Larry, "Taxonomic Classification", <http://www.cmg.colostate.edu/gardennotes/122.pdf>, s.1.

Bitkiler, *iki terimli (binomial)* sistem kullanılarak adlandırılırlar. İlk önce cins (genus) ismi, ardından da tür (species) ismi gelir⁴. Cins isminin baş harfi her zaman büyük, tür ismininki ise küçüktür. Her iki isim de italik yazı karakteri kullanılarak yazılır. Örneğin, “*Dianthus caryophyllus*”, caryophyllus karanfil türünün binomial sistemdeki adlandırılma şeklidir.

Cins ve tür isminden sonra *cultivar*⁵ veya çeşit ismi gelebilir. Örneğin, “*Quercus rubra* var⁶. texana”, texana meşe çeşidinin binomial sistemdeki adlandırılma şeklidir.

Islah edilmiş çeşitlerin isimlendirilmesine ilişkin kurallar Islah Edilmiş Çeşitler için Uluslararası Nomenklatura Kodu’nda (International Code of Nomenclature for Cultivated Plants⁷), ıslah edilmemiş çeşitlerin isimlendirilmesine ilişkin kurallar Uluslararası Botanik Nomenklatura Kodu’nda (International Code of Botanical Nomenclature⁸) yer almaktadır.

B) Bitki Üremesi ve Bitki Islahı

Bitkiler vejetativ ve generatif organları aracılığıyla, eşeysiz (vejetatif, aseksüel) veya eşeyli (generatif, seksüel) yolla ürerler.

Eşeysiz üreme, bitkilerde bir hücrenin veya belirli bir kısmının ana bitkiden ayrılarak gelişmesidir. Bu tip üremede bir döllenme söz konusu değildir. Eşeysiz üreme, *sporla üreme*⁹ şeklinde gerçekleşebileceği gibi *vejetatif üreme*¹⁰ şeklinde de gerçekleşebilir¹¹.

Eşeyli (seksüel) üreme ise, aynı veya farklı bireylerden gelen iki eşey hücresinin birleşmesi yani döllenme sonucu meydana gelen hücrenin (zigotun) bölünüp gelişmesiyle yeni bir canlının oluşmasıdır¹². Çeşitli eşeyli üreme şekillerinden

⁴ Whiting/Roll/Vickerman, s.3.

⁵ Cultivar, “cultivated variety” (ıslah edilmiş çeşit) ifadesinden türetilmiştir. Bir bitkinin cultivar kabul edilebilmesi için ıslaha tabi tutulmuş olması gerekir.

⁶ “variety” ibaresinin kısaltılmış halidir. Türün altındaki taksonlarda türün ardından söz konusu taksonun kısaltması yazılır.

⁷ <http://www.ishs.org/sci/icracpco.htm> (International Society of Horticultural Science).

⁸ <http://www.bgbm.org/iapt/nomenclature/code/SaintLouis/0000St.Luistitle.htm> (International Association for Plant Taxonomy).

⁹ İlkel bitkilerde görülen bir üreme tipidir.

¹⁰ Başlıca tipleri, bölünme (suyosunlarında), tomurcuklanma (bira mayasında), soğanla üreme (soğanlı bitkilerde), yumrularla üreme (yumrulu bitkilerde), rizomla üreme (rizomlu bitkilerde), çelikle üreme (söğüt, kavak, erik, ayva, incir, asmada), stolonla üreme (çilekte), daldırma ile üreme (fındıkta).

¹¹ Bozcuk, s.118.

¹² Bozcuk, s.119.

izogamide, şekil ve büyüklük bakımından birbirine benzeyen iki gametin¹³ birleşmesiyle üreme meydana gelir. Heterogamide ise, şekil ve büyüklük yönünden farklı iki gametin birleşmesiyle üreme gerçekleşir. Eşeyli üreme, çiçekli bitkilerde özellik gösterir. Zira ortaya orijinal bir yapı olan çiçek ve karmaşık bir döllenme süreci çıkmaktadır¹⁴.

Bitkiler Alemindeki temel ayırım bitkilerin üreme şekillerine göre yapılmıştır ve Bitkiler Alemi Tohumlu Bitkiler ve Tohumlu Bitkiler olmak üzere iki büyük gruba ayrılmıştır¹⁵. Tohumlu bitkiler diğerlerinden daha ilkel olarak nitelendirilirler ve sporlarla çoğalmaları nedeniyle Sporlu Bitkiler olarak da adlandırılırlar. Tohumlu bitkilerin ise en önemli özelliği, bitkilerde en önemli üreme ve yayılma organı olan tohumun oluşumudur. Tohumlu bitkiler, *açık tohumlu*¹⁶ ve *kapalı tohumlu*¹⁷ bitkilerden oluşurlar.

Bitki ıslahı genel tanımıyla, bitkilerin biyolojik ve genetik açıdan disipline edilmesi ve mevcut genetik farklılıklarından yararlanılarak bitkilerin istenilen amaçlar doğrultusunda geliştirilmesidir¹⁸. Bitki ıslahının amacı, yüksek verimliliğe sahip, hastalıklara ve çevresel koşullara karşı dayanıklı çeşitler elde etmektir¹⁹.

Bitki ıslahında *geleneksel yöntemler* veya *biyoteknoloji* kullanılmaktadır²⁰. Geleneksel yöntemlerden *seleksiyon*, insanoğlunun yerleşik hayata geçip, ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yetiştirdiği ürünler arasından, yüksek verimliliğe sahip olanları seçmesiyle başlamış olan ve günümüzde de devam etmekte olan bir tür ıslah yöntemidir. Bir diğer ıslah yöntemi ise *melezlemedir* (çaprazlama). Ebeveyn bitkilerin (ana hatların) melezlenmesi sonucu elde edilen çeşitler, *melez (hibrit)* çeşitlerdir. Genetik yapı olarak, ebeveyn bitkilerin genetik yapılarının

¹³ Eşeyli üremede birleşen iki hücreye gamet (eşeyli üreme hücresi) denir.

¹⁴ Dumas, Christian/Miginiac Emile/Pelletier Georges, Le Monde Végétal Du Génome à la Plante Entière, Académie des Sciences, Rapport sur la Science et la Technologie no.10, 2000, s.21.

¹⁵ Türk, Ayşen/Türe, Cengiz, Bitkiler Alemi, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2281/unite03.pdf>, s.41.

¹⁶ Açık tohumlu bitkiler çoğunlukla ağaçlar ya da ağaççıklar, nadiren çalı şeklinde bulunurlar. Döllenme tozlaşma (rüzgar yoluyla) yoluyla gerçekleşir ve tohum meydana gelir (Türk/Türe, s.46).

¹⁷ Kapalı tohumlu bitkiler evrimsel bakımdan en iyi gelişmiş ve en büyük bitki grubudur. En belirgin özellikleri farklılaşmış çiçekleri ve meyveleridir. Genellikle hem erkek hem dişi organı aynı çiçek üzerinde barındırırlar ve kendi kendilerini döleyebilirler.

¹⁸ Pense, Özlem, "Bitki Biyolojisi Nedir?",

http://www.peyzajmimoda.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=912&tipi=37&sube=0, s.2.

¹⁹ Goss, J. Peter, "Guiding the Hand that Feeds: Toward Socially Optimal Appropriability in Agricultural Biotechnology Innovation", California Law Review, Vol.84, 1996, s.1400 (www.heinonline.org).

²⁰ Tüysüz, Mustafa, Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Yeni Bitki Çeşitleri Üzerindeki Islahçı Hakkı, Ankara 2007, s. 42.

bileşiminden oluşan F1 melez çeşitler, genellikle ebeveyn bitkilerden daha üstündürler. Ancak bu üstünlük gelecek nesillere yeterli ölçüde aktarılamaz. Bu nedenle, ana hatların her seferinde çaprazlamaya tabi tutulması gerekir²¹. Bir diğer ifadeyle F1 melez çeşidini satın almış olan çiftçi ertesi yıl tekrar bir melez çeşit satın almak durumundadır. Zira elde etmiş olduğu hasattan ertesi yıl için tohumluk ayırması, aynı sonucu elde edemeyeceğinden, yerinde olmaz.

Bitki ıslahı çok zor ve zahmetli süreçler ve büyük yatırımlar gerektiren ve sonucun da garanti olmadığı bir işlemdir. Günümüzde bitki biyoteknolojisi²² hızla gelişmektedir. Biyoteknolojinin alt dalı olan *genetik mühendisliği* ile bitkilerin mevcut genleri değiştirilebilmekte, farklı bitki genleri birleştirilebilmekte ve genler bir bitkiden bir diğerine aktarılabilmektedir. Genetik mühendisliği yolu ile elde edilen bitki, hayvan ya da mikroorganizmalara *genetik yapısı değiştirilmiş organizma* (*genetically modified organism*), farklı türden bir organizmadan kendisine gen aktarılmış organizmaya ise *gen aktarımlı organizma* (*transgenic organism*) adı verilir²³.

II) Bitki Çeşidi ve Islahçı Hakkı Kavramları

A) Bitki Çeşidi

Bitki çeşidi, bitki taksonomisi içinde yukarıda da belirtildiği üzere²⁴ türün altında yer almaktadır. Çeşitler, altında bundukları türün özelliklerini taşımakla beraber, diğer çeşitlerden bazı özellikleri itibariyle ayrılırlar. Islah işleminin neticesinde ortaya çıkan bitkiler de mevcut türlerin çeşitleridir.

Çeşit, ıslahçı hakları açısından önem arzeder. Zira korunan hakkın konusunu çeşit teşkil etmektedir. Islahçı hakları açısından çeşit en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubudur.

²¹ Odman Boztosun, Ayşe, Islahçı Hakkı, Ankara 2006, s. 36.

²² Biyoteknoloji, bilim ve mühendislik yöntemlerinin beraberce kullanımı ile ve biyolojik ajanlardan yararlanarak, maddelerden yeni ürünler elde etmek, ürünlerin biyolojik ve kimyasal özelliklerini değiştirmek ve özel kullanım amaçlı mikroorganizmaları geliştirmek için kullanılan teknolojiler olarak tanımlanabilir (Pense, s.1).

²³ Odman Boztosun, s.37.

²⁴ Bkz.: yuk. I)A.

5042 sayılı 8.1.2004 tarihli, Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun'a²⁵ ("Kanun") göre çeşit, "*ıslahçı hakkının verilmesi için gerekli şartların karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın, bir veya birden fazla genotipin ortaya çıkardığı bazı özelliklerin kendisini göstermesiyle tanımlanan ve aynı tür içindeki diğer genotiplerden en az bir tipik özelliği ile ayrılan ve değişmeksizin çoğaltmaya uygunluğu bakımından bir birim olarak kabul edilen en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubu*"dur (m. 2/1(e)). Bu tanım Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme'nin ("UPOV"²⁶ Sözleşmesi)²⁷ 1(vi) ve Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü'nün²⁸ ("Konsey Tüzüğü") 5.2 maddelerinde de yer almaktadır.

Tanımda yer alan "*ıslahçı hakkının verilmesi için gerekli şartların karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın*" ifadesi önem arz etmektedir. Zira sadece ıslahçı hakkı tanınan çeşitler değil, ıslahçı hakkı alma kriterlerini taşıyıp taşıyamamalarından bağımsız olarak da çeşitler Tohumculuk Mevzuatları kapsamında tescile konu olabilmektedirler²⁹.

Bir bitki grubunun çeşit olarak nitelendirilebilmesi için üç unsur aranmaktadır. Bunlardan ilki, bir veya daha fazla genotipe³⁰ ait özelliği bünyesinde barındırması, ikincisi, bu özelliklerden en az bir tanesi sayesinde ayırt edilebilir olması, üçüncüsü ise, değişikliğe uğramadan çoğaltılabilir olması sayesinde münhasır bir birim olarak kabul edilebilir olmasıdır³¹.

²⁵ R.G. Tarih: 15 Ocak 2004, Sayı: 25347

²⁶ L'Union Internationale pour la Production des Obtentions Végétales

²⁷ 10 Kasım 1972, 23 Ekim 1978 ve 19 Mart 1991 tarihlerinde revize edilmiş 2 Aralık 1961 tarihli International Convention for the Protection of New Varieties of Plants, Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme

²⁸ 27 Temmuz 1994 tarihli 2100/94 sayılı, Council Regulation on Community Plant Variety Rights, Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü, OJ L 227, 01.09.1994.

²⁹ Bkz.: aş. İkinci Bölüm I)B)3.

³⁰ Genotip, bir bitkinin genetik yapısının tamamını veya bu bitkiye ait genetik bilgi setini ifade eder.

³¹ Cornish, William/Llewelyn, David, Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, Londra 2003, s.866.

B) İslahçı Hakkı ve Hakkın Konusu

1. İslahçı Hakkı

Kanun'a göre ıslahçı, *yeni bir bitki çeşidini ıslah eden veya bulan ve geliştiren kişiyi* ifade eder (m. 2/1(c)). Görüldüğü üzere, ıslahçı niteliğini haiz olmak için mutlaka yeni bir çeşidin ıslahı gerekmemekte, yeni bir bitki çeşidinin keşfedilip geliştirilmesi de yeterli olmaktadır³². A 017/2002 sayılı, 3.04.2003 tarihli kararında, CPVO Temyiz Kurulu, ıslahın, tamamen yeni bir şey icat etme olmadığını; önceden var olan materyalin ekme, seleksiyon ve yetiştirmeyi de kapsayacak şekilde, tamamlanmış bir çeşide dönüştürülerek geliştirilmesi olduğunu ifade etmektedir³³.

İslahçı hakkı, ıslahçılara hukuk düzenlerinin tanıdığı bir fikri mülkiyet hakkıdır. İslahçı hakkı süreli ve inhisari niteliktedir³⁴. İslahçı hakları Amerikan hukukunda hem patent hem sui generis ıslahçı hakkı kanunlarıyla korunmaktayken Avrupa ülkelerinde ve ülkemizde sadece sui generis ıslahçı hakkı düzenlemeleriyle korunmaktadır³⁵. Sui generis sistem, patent benzeri bir koruma sağlamaktadır³⁶.

2. Hakkın Konusu

a. Bitki çeşidi

İslahçı hakkının konusu yukarıda da belirtildiği üzere bitki çeşididir³⁷. UPOV Sözleşmesi'nin 1961 versiyonunda, koruma altına alınacak bitki cins ve türleri listelenme yoluyla sınırlanmıştı. 1978 revizyonunda ise Sözleşme'ye, ülkelerden

³² Aynı yönde düzenleme için bkz.: UPOV Sözleşmesi m. 1(iv), Konsey Tüzüğü m. 11.1.

³³ <http://www.cpvo.europa.eu/documents/decisionBOA/2003/DecisionBR9en.pdf>. CPVO Temyiz Kurulu, bu tanımları A 001 2004 sayılı, 16.12.2004 tarihli kararında da tekrarlamıştır.

³⁴ Tekinalp, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2005, s. 694.

³⁵ Bitki çeşitlerinin "ticari sır" korumasının konusunu da teşkil edebileceği düşünülebilir. Örneğin, F1 hibrit tohumlarının ebeveyn hatları olmadan bu tohumlar üretilemez. Bu durumda ebeveyn hatların hukuken korunması gerekir. Ticari sır, başkalarının veya kamu tarafından bilinmemesinden dolayı bağımsız ekonomik değere sahip, varolan veya potansiyel, gizliliğinin sürdürülmesinin çaba gösterilmesine bağlı olan (formül, model, derleme, program, alet, usul, teknik veya usuli süreç dahil olmak üzere) her türlü bilgidir (Bouchoux, Deborah E., Protecting Your Company's Intellectual Property, A Practical Guide to Trademarks, e-book, AMACOM, 2001, <http://80-site.ebrary.com.libunix.ku.edu.tr/lib/kocuniv/Doc?id=10005784>). Ticari sır, Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin 56, 57(7) ve 57/8 hükümlerince korunur.

³⁶ Nilles, F. Andrew, "Plant Patent Law: The Federal Circuit Sows the Seed to Allow Agriculture to Grow", Land and Water Law Review, 2000, s.360, Rives, Elisa, "Mother Nature and the Courts: Are Sexually Reproducing Plants and their Progeny Patentable under the Utility Patent Act of 1952?", 32 Cumberland Law Review, 2001-2002, s. 200 (www.heinonline.org).

³⁷ Bkz.: yuk. II)A.

yüksek bir katılım hedeflendiğinden, Sözleşme'nin tüm cins ve türlere *uygulanabileceği* belirtilmiş ve ülkelere belirli süreler sonunda koruma altına alacakları cins veya türlerin sayısının arttırılmasına ilişkin zorunluluklar getirilmişti³⁸. Sözleşme'nin son hali olan 1991 versiyonunda ise üye ülkelerin bu Sözleşme ile bağlı oldukları tarihten itibaren belirli sürelerin sonunda tüm bitki cins ve türlerine koruma sağlamaları gerekliliği madde metninde yer almıştır.

Hukukumuzda da UPOV Sözleşmesi'ndeki ve Konsey Tüzüğü'ndeki düzenlemeye paralel olarak, korunacak bitki cins ve türleri açısından bir sınırlamaya gidilmemiştir. Kanun'un 1. maddesinde bu durum “*Bu kanun tüm bitki türlerini kapsar*” şeklinde ifade edilmiştir³⁹. Bununla beraber, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (“Bakanlık”) Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün (“Genel Müdürlük”), yayınlamış olduğu Bitki Türleri Listesi'ne göre, Türkiye'de 61 tür ve çeşit için ıslahçı hakkı tescil başvurusunda bulunulabilecektir⁴⁰. Bunun sebebi ise, Türkiye'de ancak bu 61 tür ve çeşidin teknik incelemelerinin, FYD (farklılık-yeknesaklık-durulmuşluk) testlerinin⁴¹ yapılabilmesi için gerekli alt yapının olmasıdır. Türkiye'nin sadece 61 tür ve çeşide ıslahçı hakkı koruması tanıyor olması, UPOV Sözleşmesi'ne aykırılık teşkil etmemektedir. Zira, UPOV Sözleşmesi'nin 3(2)(i) maddesi uyarınca, UPOV'a yeni üye olan ülkelere, Sözleşme ile bağlı oldukları tarihte 15 tür ve çeşit için koruma sağlıyor olma yükümlülüğü getirilmiştir⁴².

Hakkın konusunu bitki çeşidi oluşturmakla beraber, bitkilerin canlı varlıklar olması, üreme yeteneklerinin olması ve teknolojik gelişmeler sayesinde, ıslahçı hakkının konusunun üzerinde somutlaştığı eşya çeşitli olabilmektedir⁴³. Şöyle ki, bitkinin çoğaltılmasına yarayan bitki kısımları yani *çoğaltım materyali*, bitkinin *hasat edilmiş*

³⁸ Flury-Jeker, Anne-Marie, La Protection Juridique des Obtentions Végétales, Thèse de Doctorat, Université de Neuchâtel, Faculté de Droit et des Sciences Economiques, 1987, s. 106-107.

³⁹ UPOV Sözleşmesi m. 3, Konsey Tüzüğü m. 5.1.

⁴⁰ Bitki Türleri Listesi için bkz.:

http://www.kkgm.gov.tr/birim/karantina/cesit_deneme/cesit_koruma_denemeleri.htm.

⁴¹ Farklılık, yeknesaklık ve durulmuşlukla ilgili açıklamalar için bkz.: Üçüncü Bölüm I)B-C-D.

⁴² Bakanlık, söz konusu Bitki Türleri Listesinden ve Türkiye'nin UPOV Sözleşmesi'ne katılımından önce, 44 tür ve çeşidi içeren bir Bitki Türleri Listesi yapmıştı. Kanun'un 1. Maddesinin, “ Bu Kanun tüm bitki türlerini kapsar” ifadesine istinaden, bu listede yer almayan çeşitler için de ıslahçı hakkı tescil başvuruları yapıldı. Bakanlık, bu başvuruları, söz konusu çeşitlerin Listede yer almaması sebebiyle reddetti. Başvuru sahiplerinin Bakanlığın red kararlarına karşı açmış oldukları davalar halen devam etmektedir. Başvuru sahiplerinin davaları kazanmaları halinde, başvuruda bulunmuş oldukları çeşitlere ilişkin ıslahçı hakkı yine de tesis edilemeyebilecektir. Zira, aradan geçen bu sürede, çeşit artık yenilik kriterini sağlamıyor olabilecektir.

⁴³ Odman Boztosun, s.91.

materyali, hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen mamul maddeler de koruma kapsamında olabilmektedir.

Çoğaltım materyali, Kanun'da “*Bitkilerin çoğaltımı için kullanılan bütün bir bitki veya kısımları*” şeklinde tanımlanmıştır (m. 2/1(1)). Konsey Tüzüğü'nün de 5.3 maddesinde aynı kavramı anlatmak için “*bitki kısımları*” (*variety constituents*) ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeden, kendisinden bütün bir bitki üretilebilen en küçük birimin korunacağı anlaşılmaktadır⁴⁴. UPOV Sözleşmesi'nde de Kanun'daki gibi “çoğaltım materyali” ifadesi kullanılmıştır⁴⁵. Bir örnek vermek gerekirse, tüm bir bitkiyi üretmeye yetenekli olan tohum, fide gibi çoğaltım materyalleri de ıslahçı hakkının konusunu oluşturur.

Hasat edilmiş materyal (harvested material), çeşidin çoğaltım materyalinden hasat edilen üründür. Hasat edilmiş materyal de aranan şartların yerine getirilmesi halinde⁴⁶ hakkın konusunu oluşturur ve korunur.

Hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen mamul maddelere (products made directly from harvested material), de bazı şartların yerine getirilmesi halinde⁴⁷ koruma sağlanmıştır.

Bir örnek vermek gerekirse, korunan bir patates çeşidinin çoğaltım materyalinden elde edilen patatesten (hasat edilmiş materyal) elde edilen cips (hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen mamul) hakkın konusu olarak korunabilecektir.

b. Esas İtibariyle Korunan Çeşitten Türetilmiş Çeşit

Bazı hallerde, korunan bitki çeşidinden başka bitki çeşitleri de, korunan bitki çeşidi ile yakın ilgileri nedeniyle ıslahçı hakkı kapsamında kabul edilmişlerdir. *Esas itibariyle türetilmiş çeşit (essentially derived variety)* de ıslahçı hakkı kapsamında korunmaktadır. Söz konusu korumanın amacı, korunan çeşidin mutasyonlarının ve

⁴⁴ Van Der Kooij, P.A.C.E., Introduction to the EC Regulation on Plant Variety Protection, Londra 1997, s.13.

⁴⁵ UPOV Sözleşmesi m. 14(1).

⁴⁶ Bkz.: aş. Üçüncü Bölüm III)A)2.

⁴⁷ Bkz.: aş. Üçüncü Bölüm III)A)2.

başlangıç çeşidinde ufak değişiklikler yapılmak suretiyle elde edilen sözde farklı çeşitlerin serbestçe kullanımının engellenmesidir⁴⁸.

Esas itibariyle türetilmiş çeşit ile ilgili gerek Kanun'da, gerekse Konsey Tüzüğü ve UPOV Sözleşmesi'nde benzer düzenlemeler yapılmıştır⁴⁹. Söz konusu tüm düzenlemeler beraberce incelendiğinde bir çeşidin korunan bir çeşitten esas itibariyle türetilmiş olduğunun kabul edilebilmesi için 3 şartın varlığının arandığı tespit edilir:

- Türetilmiş çeşit ağırlıklı olarak başlangıç çeşidinden veya esas itibariyle başlangıç çeşidinden türetilmiş olan çeşittir. Ancak eğer korunan çeşidin kendisi esas itibariyle türetilmiş bir çeşit ise bu çeşitten türetilmiş çeşit koruma kapsamında olmayacaktır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, A korunan bir çeşit ise, B, A'dan esas itibariyle türetilmiş bir çeşit ise ve C de B'den esas itibariyle türetilmiş bir çeşit ise B, A'nın koruma kapsamı içerisinde değerlendirilirken, C, B'nin koruma kapsamı içerisinde değerlendirilemeyecektir. Zira, B, kendisi esas itibariyle türetilmiş bir çeşittir. Görüldüğü üzere asıl başlangıç çeşidi üzerindeki ıslahçı hakkı sahibine, daha sonra esas itibariyle kendisinden türetilen tüm çeşitler üzerinde hak iddia etme imkanı getirilmiştir⁵⁰.

- Türetilmiş çeşit başlangıç çeşidinden açıkça ayırt edilebilir olmalıdır. Zira iki çeşit arasında farklılık bulunmaması halinde korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitle karşı karşıya oluruz⁵¹.

- Türetilmiş çeşit, türetme işleminden kaynaklanan farklılıklar dışında, başlangıç çeşidini oluşturan genotip veya genotipler tarafından meydana getirilen asli özellikleri göstermelidir. Bu çerçevede, öncelikle, ilk çeşitle türetilmiş çeşit arsında tezahür eden özellikler açısından benzerlikler değerlendirilecektir. Bu değerlendirmenin yeterli olmaması halinde ise bu sefer çeşitlerin gen incelemesine

⁴⁸ Kiewiet, Bart, Essentially Derived Varieties, 2006, <http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/articles/index.php>, s.1 (Kiewiet, EDV).

⁴⁹ Kanun m. 14/6, Konsey Tüzüğü m. 13.6, UPOV Sözleşmesi m. 14(5)(b).

⁵⁰ Konu PatentKHK m. 79'da düzenlenen patent konularının bağımlılığı ile paralellik teşkil etmekte ise de patent söz konusu olduğunda sonraki tarihli patent sahibinin önceki tarihli patenti kullanabilmek için önceki tarihli patent sahibinin iznini alması gerekirken, ıslahçı hakkı söz konusu olduğunda izin mercii sadece asıl başlangıç çeşidi üzerindeki ıslahçı hakkı sahibidir.

⁵¹ Bkz.: aş. II)B)2)c.

geçilecektir⁵². İki çeşit arasında olmasına izin verilen farklılıklar ise niceliksel olarak sınırlanmamakla birlikte niteliksel olarak (türetme işleminden kaynaklanan farklılıklar) sınırlanmıştır⁵³.

Esas itibariyle türetme; tabii veya suni mutant seleksiyonu, somoklonal varyant seleksiyonu, başlangıç çeşidi içinden farklı bireylerin seleksiyonu, geriye melezleme veya genetik mühendisliği yoluyla transformasyona uğratılmış bitkilerden elde etme gibi yöntemlerle olabilir⁵⁴.

Kanun'da esas itibariyle türetilmiş çeşidin kim tarafından tespit edileceği konusunda bir hüküm yoktur⁵⁵. Ancak bir uyuşmazlık doğması halinde bu uyuşmazlığın yetkili ihtisas mahkemelerinin⁵⁶ önüne gelmesine engel teşkil eden bir husus yoktur. Herhalde kendi çeşidinden başka bir çeşidin türetildiğini ispat yükü başlangıç çeşidi sahibindedir.

c. Korunan Bir Çeşitten Farklı Olmayan Çeşit

Korumadan faydalanacak bir diğer bitki çeşidi de *korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitler*dir. Bir çeşit, ıslahçı hakkı ile korunan bir çeşitle karşılaştırıldığında, özellikleri itibariyle Kanun'un 6. maddesinde düzenlenmiş olan *farklılık*⁵⁷ şartını yerine getiremiyorsa ortada, korunan çeşitten farklı olmayan bir çeşit vardır ve bu çeşit, korunan çeşit üzerindeki ıslahçı hakkının kapsamındadır.

d. Üretilmesi İçin Her Defasında Korunan Bir Çeşidin Kullanımını Gerektiren Çeşit

Islah faaliyeti sonucu elde edilen melez çeşitlerin⁵⁸ üretimi, her defasında koruma altındaki ebeveyn çeşitlerin kullanımını gerektireceğinden söz konusu çeşitlerin kullanımını için ıslahçı hakkı sahibinden izin alınması gerekir.

⁵² Odman Boztosun, s.97.

⁵³ Kiewiet EDV, s.3.

⁵⁴ Kanun m. 14/7, UPOV Sözleşmesi m. 14(5)(c).

⁵⁵ Konsey Tüzüğü'nün 99. Maddesine göre, başlangıç çeşidi sahibi ve esas itibariyle türetilmiş çeşit sahibi çeşitlerin niteliklerinin tespiti için üye ülke mahkemelerinde tespit davası açabileceklerdir.

⁵⁶ Bkz.: aş. Üçüncü Bölüm VI)E)b.

⁵⁷ Bkz.: aş. Üçüncü Bölüm I)B.

⁵⁸ Bk.: yuk. I)B.

İKİNCİ BÖLÜM

ISLAHÇI HAKKININ KORUNMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

D) Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) ve Dünya Ticaret Örgütü Üye Ülkelerindeki Düzenlemeler

A) TRIPS Anlaşması

Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kuruluş Sözleşmesi'nin 1C ekini oluşturmaktadır⁵⁹. DTÖ'ye üye ülkeler, TRIPS Anlaşmasına da taraftırlar ve üye ülkeler fikri mülkiyet mevzuatlarında TRIPS Anlaşması'nda düzenlenmiş olan fikri mülkiyet korumasından daha düşük seviyede bir koruma öngöremezler. Aynı şekilde üye ülkeler Anlaşma'da belirlenenden daha yüksek seviyede bir koruma sağlamaya da mecbur tutulamazlar⁶⁰. TRIPS Anlaşması çerçevesinde bitki çeşitlerine fikri mülkiyet koruması sağlanacağı öngörülmüştür.

TRIPS'in ilgili 27. maddesi, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında tartışmalara yol açmıştır. Şöyle ki, Amerika Birleşik Devletleri bitkiler ve yaşayan organizmalar dahil tüm patent edilebilir konular için patent koruması isterken, gelişmekte olan ülkeler ise patent edilebilir konuların sınırlandırılmasını istemişlerdir⁶¹. İki taraf arasında bir orta yol bulunmaya çalışılmış ve 27. madde aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

“Madde 27 Patent Verilebilir Konular....3. Üyeler ayrıca aşağıdakileri de patent verilebilir buluşlar dışında bırakabilirler;.....(b) mikro-organizmalar dışında bitki ve hayvanlar ile esas olarak, biyolojik olmayan ve mikrobiyolojik usuller dışında bitki veya hayvanların üretimi ile ilgili biyolojik usuller. Ancak Üyeler patentlerle veya

⁵⁹ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması), R.G. 25 Şubat 1995, sayı: 22213 (1. Mükerrer).

⁶⁰ Correa, Carlos M., Intellectual Property Rights, the WTO and Developing Countries, The TRIPS Agreement and Policy Options, 2000, s.2.

⁶¹ McCabe, Kevin W., “The January 1999 Review of Article 27 of the TRIPS Agreement: Diverging Views of Developed and Developing Countries Toward the Patentability of Biotechnology”, Journal of Intellectual Property Law, Fall 1998, s.43-44 (www.heinonline.org).

kendilerine özgü etkin bir sistemle veya bunların kombinasyonu ile bitki türlerinin korunmasını sağlayacaklardır...”.

Görüldüğü üzere bitki çeşitlerine tanınan fikri mülkiyet koruması, *patent verilebilir konuları* düzenleyen maddenin, patent verilebilirlik dışında bırakılabilecek konuları belirten bölümünde yer almıştır. Hükümden, üye ülkelerin bitki çeşitlerini patentle koruyabilecekleri gibi, sui generis bir sistemle veya hem patentle hem de sui generis bir sistemle koruyabilecekleri anlaşılmaktadır. Ancak hükmün, Anlaşma’da öngörülen diğer fikri mülkiyet haklarının kapsamlarının ve esaslı unsurlarının genellikle ilgili Sözleşmelere atıf yapılarak belirtildiği göz önüne alındığında; korumanın şartlarını belirtmediği gibi, UPOV Sözleşmesi’ne atıfta da bulunmadığı dikkati çeker⁶².

B) Bazı Üye Ülkelerdeki Düzenlemeler

1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri’nde yeni bitki çeşitleri üzerinde koruma, üç düzenleme çerçevesinde sağlanabilir. Bunlardan ilki 1930 tarihli Bitki Patenti Kanunu’dur (Plant Patent Act-PPA). PPA, sadece eşeysiz (aseksüel) üreyen bitkilere patent koruması tanımıştır⁶³. Eşeyli (seksüel) üreyen bitkilerin o tarihte patent koruması dışında bırakılmasının sebebi bu bitkilerin esas itibarıyla yiyecek maddesi olarak satılıp tüketilmesiydi⁶⁴. İkinci düzenleme 1970 tarihli Bitki Çeşidi Koruması Kanunu’dur. (Plant Variety Protection Act-PVPA). PVPA, koruma kapsamına eşeyli üreyen bitkileri de almıştır⁶⁵. Üçüncü düzenleme ise, Patent Kanunu’dur (Utility Patent

⁶² Kiewiet, Bart, “Evolution of the Legal Environment of Plant Breeders’ Rights, Mayıs 2004, http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/article_s/index.php

⁶³ Barrett, Margreth, Intellectual Property Patents, Trademarks, Copyrights, The Professor Series, 2000, s.76.

⁶⁴ Rories, Charles C.P., “Does USPTO Have Authority to Grant Patents For Novel Varieties of Sexually Reproducing Plants?”, Journal of the Patent and Trademark Office Society, Volume 83, Ekim 2001, s.740 (www.heinonline.org).

⁶⁵ 1970 tarihli PVPA, eşeyli üreyen bitkilere de koruma tanımakla beraber, ilk jenerasyon hibrit çeşitleri koruma dışında bırakmıştı. PVPA’da 1994 yılında yapılan değişiklikle ilk jenerasyon hibritler de koruma kapsamına alınmıştır (Foley&Lardner LLP, “Protection of Plant-Related Inventions in the United States”, 2000, http://www.foley.com/publications/pub_detail.aspx?pubid=194).

Act). Yeni bitki çeşitleri üzerindeki fikri mülkiyet hakkının üç ayrı kanuni düzenleme ile korunuyor olması ıslahçı açısından önem arz etmektedir⁶⁶.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, yaşayan organizmaların Patent Kanunu altında patent edilebilirliği çeşitli tartışmalara yol açmış⁶⁷ ve yargı kararları ile belirgin hale gelmiştir⁶⁸. 1980 yılında, Yüksek Mahkeme (Supreme Court), *Diamond v. Chakrabarty* kararında, insan yaratıcılığı ve araştırması olmadan oluşamayacak bir canlı organizmanın Patent Kanunu çerçevesinde patent edilebileceğine hükmetmiştir⁶⁹.

Amerika Birleşik Devletleri Patent ve Marka Ofisi Temyiz Kurulu (USPTO Board of Appeal), *Ex parte Hibberd, et al* kararında ise, eşeyli üreyen bitkilerin de patent korumasından yararlanmasını önleyen herhangi bir düzenleme bulunmadığını kabul etmiştir⁷⁰. Yüksek Mahkeme bu görüşünü *J.E.M. Ag Supply, Inc. v. Pioneer Hi-Bred International, Inc.* davasında da tekrarlamış ve bu üç federal kanunun birlikte mevcut olduğunu ve bitkiler için üst üste geçen bir fikri mülkiyet koruması sağladığını belirtmiştir⁷¹.

Görüldüğü üzere, Amerika Birleşik Devletleri'nde bitki çeşitlerinin korunması hususunda yargı kararlarının da ışığında çoklu bir koruma sistemi benimsenmiştir.

2. Avrupa Ülkeleri

Avrupa uygulamasında bitki çeşitlerine patent tanınamayacağına ilişkin düzenleme, öncelikle kendisini Avrupa Patent Konvansiyonunda (European Patent Convention-EPC) gösterir⁷². EPC'nin 53 (b) maddesine göre, bitki ve hayvan çeşitleri ile bunların önemli ölçüde biyolojik üretme usullerine patent tanınmaz. Yine aynı

⁶⁶ Locke, Scott D., "Intellectual Property for the Botanist and the Plant Breeder: An Overview of Protection Afforded by Plant Patents and Plant Variety Protection Certificates", Chicago-Kent Journal of Intellectual Property, Spring 2007, s.7 (www.lexisnexis.com).

⁶⁷ Miller, Arthur R./Davis, Michael H, Intellectual Property, Patents, Trademarks, and Copyright, 2000, s.38.

⁶⁸ Tüysüz, s.67.

⁶⁹ Rories, s.744.

⁷⁰ Rories, s.745-746.

⁷¹ Tüysüz, s. 69.

⁷² Konvansiyonun metni için bkz.: <http://www.epo.org/patents/law/legal-texts/html/epc/2000/e/ma1.html>

madde uyarınca, mikrobiyolojik usuller ve bu usuller sonucu elde edilen ürünlere söz konusu madde uygulanmaz.

Patentle korunmamanın nedenleri arasında bu tür buluşlar için patent koruması müessesesinin elverişli olmadığı inancı ve özellikle bitki çeşitleri ile ilgili olarak üye devletlerin birçoğunda bunlar için özel korumaların öngörülmüş olması sayılabilir⁷³.

Avrupa Patent Ofisi (European Patent Office-EPO) Büyük Temyiz Kurulu'nun (Enlarged Board of Appeal-EBA), *Transgenic plant/NOVARTIS II* kararına⁷⁴ göre, patent başvurusu, belirli bir bitki çeşidine hasredilmediği sürece, korunması talep edilen buluş, EPC m.53(b) anlamında bitki çeşidine yönelik değildir. Dolayısıyla patent başvurusunun konusu bitki çeşitlerini kapsasa dahi, ilgili buluş EPC m.53(b) uyarınca patent verilemeyecek buluşlardan sayılamaz. Bu karar, bitki çeşitlerinin tamamen patent edilebilirlikten hariç bırakılmadığını göstermektedir.

Yine Avrupa Patent Ofisi Teknik Temyiz Kurulu'nun (Technical Board of Appeal-TBA) *Ciba-Geigy's Propagating Material Application* kararına göre, bitki çoğaltım materyalinin kimyasal unsurlar vasıtasıyla tarımsal kimyasallara dayanıklı hale getirilmiş hali, EPC m.53(b) anlamında patent verilemeyecek bir buluş değildir⁷⁵.

Avrupa ülkelerinde bitki ıslahçı hakları genellikle sui generis düzenlemelerle korunmaktadır⁷⁶. Birkaç örnek vermek gerekirse, bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakları, Fransa'da, 11 Haziran 1970 tarihli Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Kanun ile, Hollanda'da⁷⁷ 6 Ekim 1966 tarihli Tohumlar ve Ekim Materyali Kanunu (Seeds and Planting Material Act) ile, İsviçre 20 Mart 1975 tarihli Bitki Çeşitlerinin Korunmasına ilişkin Federal Kanun ile koruma altına alınmıştır. İsviçre'de istisnai bir kanun yapma tekniği ile UPOV Sözleşmesi iç hukuk düzenlemesi haline gelmiştir ve mahkemeler önünde ileri sürülebilmektedir⁷⁸.

⁷³ Ortan, Ali Necip, Avrupa Patenti Sistemi Cilt 1, Avrupa Patenti Anlaşması, Ankara 1991, s.70; Jaenischen, Hans-Reiner, La Propriété Intellectuelle Dans Le Domaine du Vivant, Académie des Sciences, Colloque International, Paris Janvier 1995, s.37.

⁷⁴ OJ EPO 2000, 111, G 1/98

⁷⁵ Cornish, William, Cases and Materials on Intellectual Property, London 2003, s.69-70.

⁷⁶ UPOV'a üye tüm ülkelerin Bitki Çeşidi Koruma Kanunları için bkz.: <http://www.upov.int/en/publications/npvlaws/index.html>

⁷⁷ Hollanda bitki ıslahçıları hakkında sui generis düzenlemeyi 1941'de Islah ve Materyal Tohum Fermanı ile Avrupa'da ilk yürürlüğe koyan ülkelerden biridir (Tüysüz s.71).

⁷⁸ Dessemontet, François, Intellectual Property Law in Switzerland, The Hague 2000, s.174.

3. Türkiye

551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK (PatentKHK)'nın 6/4(b) maddesi uyarınca bitki çeşitlerinin patentle korunması açıkça yasaklanmıştır. Söz konusu maddenin düzenlemesi EPC ile paraleldir⁷⁹.

Hukukumuzda bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakkı 5042 sayılı 8 Ocak 2004 tarihli Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun⁸⁰ ile korunmaya başlanmıştır. Kanun'un kaynağını UPOV Sözleşmesi⁸¹ ve Konsey Tüzüğü teşkil etmektedir⁸².

Kanuna dayanılarak üç yönetmelik çıkarılmıştır: a. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik⁸³ b. Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği⁸⁴ c. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik⁸⁵. Söz konusu yönetmelikler ilgili kısımlarda incelenecektir.

Türkiye'de tohumculuk mevzuatı kapsamında 5553 sayılı 31 Ekim 2006 tarihli *Tohumculuk Kanunu*⁸⁶ bulunmaktadır. Söz konusu kanun, 308 sayılı 21 Ağustos 1963 tarihli *Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkındaki Kanun*'u⁸⁷ yürürlükten kaldırmıştır. 5553 sayılı kanunun amacı, kanunun 1. maddesinde belirtildiği üzere, "bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir". Kanunun kapsamı ise 2. maddede

⁷⁹ Bkz.: yuk. I)B)2.

⁸⁰ R.G. 15 Ocak 2004, sayı: 25347. 23 Ocak 2008 tarihli 5728 sayılı (R.G. 8 Şubat 2008, sayı: 26781) Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Kanun'un 66. Maddesi değiştirilmiş, 67. Maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

⁸¹ Kanun'un kaynağını UPOV Sözleşmesi teşkil etmekle birlikte, Türkiye, UPOV'a 18 Kasım 2007 tarihinde üye olmuştur. Bkz.: aş. II.

⁸² Bkz.: aş. III.

⁸³ R.G. 12 Ağustos 2004, sayı: 25551. Yönetmeliğin bazı hükümleri 5 Mart 2007 tarihli ve 26453 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik" ile değiştirilmiştir.

⁸⁴ R.G. 12 Ağustos 2004, sayı: 25551.

⁸⁵ R.G. 30 Nisan 2005, sayı: 25801.

⁸⁶ R.G. 8 Kasım 2006, sayı: 26340.

⁸⁷ R.G. 29 Ağustos 1963, sayı: 11493.

belirtildiği üzere, “tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması⁸⁸, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar ile ilgili düzenlemeler”dir.

Görüldüğü üzere Tohumculuk Mevzuatı, ıslahçı haklarını düzenlememekte, dolayısıyla Türkiye’de ıslahçı haklarının korunması, Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile gerçekleşmektedir.

Türkiye’de ıslahçı haklarını tescile yetkili merci Tarım ve Köyişleri Bakanlığıdır (“Bakanlık”). Islahçı hakkının tesciline ilişkin işlemler Bakanlığın Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (“Genel Müdürlük”) tarafından yürütülmektedir.

Kanun koyucunun ıslahçı hakkını korumasının amacı, Kanun’un genel gerekçesinde de belirtildiği üzere⁸⁹, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesini özendirme. Yeni çeşit geliştiren kişi veya kuruluşlar çeşit geliştirme işleminde harcadıkları emek, zaman, işgücü, materyal ve parayı karşılama imkanı bulabilecekler ve yeni bitki çeşidinin getireceği ayrıcalıklı haklara sahip olma fırsatını yakalayarak daha sonraki çalışmaları için yeterli desteği bulma şansına sahip olacaklardır. Ayrıca özel sektörün de uzun zaman ve büyük emek gerektiren bitki ıslah faaliyetlerine yönelmesi sağlanacaktır.

II)Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme (UPOV Sözleşmesi)

A)UPOV, Üye Ülkeler ve UPOV Sözleşmesi’nin Amacı

Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması İçin Uluslararası Birlik (UPOV), merkezi İsviçre’nin Cenevre şehrinde bulunan uluslararası bir örgüttür⁹⁰. UPOV, Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme (“UPOV Sözleşmesi”) ile

⁸⁸ 5553 sayılı kanuna dayanılarak, 13 Ocak 2008 tarihli ve 26755 sayılı Resmi Gazete’de, Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği yayımlanmıştır.

⁸⁹ Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Raporu (1/669), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss323m.htm> (Kanun Gerekçesi).

⁹⁰ http://www.upov.int/index_en.html

kurulmuştur. UPOV Sözleşmesi, 1961'de Paris'te kabul edilmiş, 1972'de Sözleşme'ye ek yapılmış, 1978 ve 1991 yıllarında Sözleşme revize edilmiştir. Sözleşme'nin amacı, yeni bitki çeşitlerinin fikri mülkiyet hakları ile korunmasıdır.

UPOV Sözleşmesi'ne 18 Ekim 2007 tarihi itibarıyla 65 ülke üye olmuştur. 1961/1972 Sözleşmesi'ne üye olan ülkeler: Belçika, 1978 Sözleşmesi'ne üye olan ülkeler: Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Ekvator, Fransa, İrlanda, İtalya, Kenya, Meksika, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Portekiz, Slovakya, Güney Afrika, İsviçre, Trinidad ve Tobago, Uruguay, 1991 Sözleşmesi'ne üye olan ülkeler: Arnavutluk, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Estonya, Avrupa Birliği⁹¹, Finlandiya, Almanya, Macaristan, İzlanda, İsrail, Japonya, Ürdün, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Fas, Hollanda, Polonya, Kore Cumhuriyeti, Romanya, Rusya Federasyonu, Singapur, Slovenya, İspanya, İsveç, Tunus, Türkiye⁹², Ukrayna, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, Özbekistan, Vietnam'dır⁹³.

UPOV'un misyonu, toplumun yararı için etkin bir bitki çeşidi koruma sistemini sağlamak ve teşvik etmektir⁹⁴. UPOV Sözleşmesi'nin amacı, birlik üyelerinin, yeni bitki çeşidi ıslahçılarına, açıkça belirlenmiş prensiplere dayanarak bir fikri mülkiyet hakkı tanımalarını sağlamaktır⁹⁵. Koruma tanınabilmesi için çeşitlerin yeni, bilinen çeşitlerden farklı, yeknesak, durulmuş olması gerekir⁹⁶. UPOV Sözleşmesi, korumanın asgari sınırını belirlemektedir. Böylece üyeler, kendi ulusal düzenlemelerinde daha geniş bir koruma sağlayabileceklerdir.

⁹¹ Avrupa Birliği UPOV'un devlet olmayan tek üyesidir.

⁹² Türkiye'nin UPOV Sözleşmesi'ne katılımı, 13 Mart 2007 tarihli, 5601 sayılı, "10 Kasım 1972, 23 Ekim 1978 ve 19 Mart 1991 Tarihlerinde Cenevre'de Gözden Geçirilen 2 Aralık 1961 Tarihli Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Uluslararası Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile kabul edilmiştir. R.G. 17 Mart 2007, sayı: 26465. Türkiye 18 Kasım 2007 tarihinde UPOV'un 65. Üyesi olmuştur.

⁹³ 18 Haziran 2007 tarihi itibarıyla UPOV'a üye olma prosedürlerini başlatan ülkeler: Ermenistan, Kosta Rika, Mısır, Gürcistan, Guatemala, Honduras, Hindistan, Kazakistan, Malezya, Morityus, Karadağ, Filipinler, Sırbistan, Tacikistan, Makedonya, Venezuela, Zimbabve, Afrika Fikri Mülkiyet Organizasyonu.

⁹⁴ <http://www.upov.int/en/about/mission.html>

⁹⁵ What It Is, What It Does, UPOV Publication No.437, 18 Haziran 2007, <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/about/pdf/pub437.pdf>

⁹⁶ Koruma tanınabilme şartları için bkz.: aş. Üçüncü Bölüm I.

UPOV, hem üye ülkeler için uluslararası uyumlaştırma ve işbirliğini sağlama hem de genel olarak ülkelerin ve örgütlerin UPOV sistemine uygun düzenlemeler yapmalarına yardımcı olma görevini üstlenmiştir. UPOV, bitki çeşitlerinin teknik incelemelerinin (farklılık-yeknesaklık-durulmuşluk testleri) yürütülmesi için genel prensipler belirlemiş ve 230 cins ve tür için kılavuzlar hazırlamıştır. UPOV üyeleri arasında en yoğun işbirliği bitki çeşitlerinin teknik incelemesi aşamasında gerçekleşmektedir⁹⁷. Üye ülke mevzuatlarında (üye olmayan ülke mevzuatlarında da⁹⁸), bir üye ülke kuruluşunda yapılan teknik incelemenin diğer bir ülkede kabul edileceğine dair düzenlemeler yapılmaktadır.

B) UPOV'un Örgütlenmesi ve UPOV Sözleşmesi'nin Kapsamı

1. UPOV'un Örgütlenmesi

UPOV'un daimi organları Konsey ve Birlik Ofisi'dir (m.25). Konsey, UPOV üyelerinin temsilcilerinden oluşur (m.26(1)). Her üyenin bir oy hakkı vardır (m.26(6)(a)). Konsey, üyeleri arasından üç yıllığına görev yapacak bir Başkan ve ilk Başkan Yardımcısı seçer. Başka Başkan Yardımcıları da seçilebilir (m.26(2)). Konsey yılda bir kere Başkan'ın çağrısıyla toplanır (m.26(3)).

Birlik Ofisi Genel Sekreter tarafından yönetilir. Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) ile yapılan işbirliği anlaşmasına göre WIPO'nun Başkanı aynı zamanda UPOV'un Genel Sekreteridir.

2. UPOV Sözleşmesi'nin Kapsamı

UPOV Sözleşmesi temel olarak, standart koruma kriterlerini (yenilik, çeşit adı, farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluk), minimum koruma kapsamını, minimum

---

⁹⁷ Odman Boztosun, s.55.

⁹⁸ Türkiye henüz UPOV'a üye olmamışken de Kanun'un 39/2. maddesi uyarınca Bakanlık UPOV Sözleşmesi'ne üye ülkelerden birisinde (Türkiye ile aynı tarımsal iklim şartlarına sahip ülkelerde) o ülkenin yetkili kuruluşu tarafından düzenlenmiş test sonuçlarını kabul etmekteydi.

koruma süresini, korumanın sağlanacağı minimum sayıdaki bitki cins ve türünü ve Sözleşme'ye katılma şartlarını belirlemiştir⁹⁹.

UPOV Sözleşmesi on bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm tanımlara, ikinci bölüm tarafların yükümlülüklerine, üçüncü bölüm ıslahçı hakkı verilebilme koşullarına, dördüncü bölüm ıslahçı hakkı başvurusuna, beşinci bölüm ıslahçının haklarına, altıncı bölüm çeşit ismine, yedinci bölüm ıslahçı hakkının hükümsüzlüğü ve iptaline, sekizinci bölüm Birliğe, dokuzuncu bölüm Sözleşme'nin uygulanmasına ve diğer anlaşmalara, onuncu bölüm son hükümlere ilişkindir. Aşağıda Sözleşme'nin önemli noktaları kısaca incelenecektir¹⁰⁰.

a. Üye ülkelerin korumakla yükümlü olduğu cins ve türler

Sözleşme'nin 1961/1972 metnine veya 1978 metnine üye olan ülkelere, 1991 metnine katılmalarından itibaren 5 yıl içerisinde korumayı tüm bitki cins ve türlerine tanımaları yükümlülüğü getirilmiştir (m.3(1)(ii)). Sözleşme'ye önceden üye olmayıp doğrudan Sözleşme'nin 1991 versiyonuna üye olan ülkeler ise ilk üyelik anında 15 bitki cins ve türünü, Sözleşme ile bağlı olmalarından itibaren 10 yıl geçmekle de korumayı tüm bitki cins ve türlerine tanımaya zorunlu tutulmuştur (m.3(2)(ii)).

b. Islahçı Hakkı Verilebilmesi İçin Gereken Şartlar ve Çeşit Adı

Bir bitki çeşidi üzerinde ıslahçı hakkı tanınabilmesi için bu çeşidin *yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş* olması gerekmektedir (m.5(1)).

Korunan çeşidin bir çeşit ismi olmalıdır. Bu ismin nitelikleri ve tescili Sözleşme'nin 20. maddesinde düzenlenmiştir¹⁰¹.

⁹⁹ Jördens, Rolf, "Progress of Plant Variety Protection Based on the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV Convention)", World Patent Information, Vol. 27, Issue 3, Eylül 2005, s.234 (www.sciencedirect.com).

¹⁰⁰ UPOV Sözleşmesi'nin genellikle Kanun ile paralel olan hükümleri Kanun incelenirken detaylı olarak ele alınacağından bu bölümde sadece kısaca açıklanmakla yetinilmiştir.

¹⁰¹ Ayrıca bkz.: Explanatory Notes on Variety Denominations Under the UPOV Convention, http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/inf_12_1.pdf

c. İslahçı Hakkı Başvurusu

İslahçı, ilk ıslahçı hakkı başvurusunu yapmak istediği üye ülkeyi serbestçe seçebilir (m.10). Usulüne uygun başvuruda bulunan ıslahçı, diğer üye ülkelerde de ilk başvuru tarihinden itibaren hesaplanacak bir rüçhan hakkından faydalanır (m.11).

d. İslahçı Hakkının Kapsamı

Korunan çeşidi kapsayan üretim veya çoğaltım, çoğaltım amacıyla hazırlama, satışa sunma, satış veya diğer yollarla pazarlama, ihraç, ithal ve bu sayılan amaçlarla depolama fiilleri ıslahçı hakkı sahibinin iznine tabidir. Esas itibariyle korunan çeşitten türetilmiş çeşitler, korunan çeşitten açıkça farklılık arzetmeyen çeşitler ve üretimi sürekli olarak korunan çeşidin kullanımını gerektiren çeşitler de hak sahibinin yetkilerinin kapsamındadır. Hak sahibi bu yetkilerini söz konusu çeşitlerin çoğaltım materyali, hasat edilmiş materyali ve öngörülümüşe doğrudan hasat edilmiş materyalden imal edilen mamul maddeleri üzerinde kullanabilir (m.14).

e. Hakkın Sınırları

Özel amaçlı fiiller, deney amaçlı fiiller ve başka çeşitlerin ıslahı amacıyla gerçekleştirilen fiiller hak sahibinin iznini gerektirmez (m.15(1)). Üye ülkeler mevzuatlarında *çiftçi istisnası*¹⁰² tanımakta özgürdürler (m.15(2)).

f. Hakkın Hükümsüzlüğü ve İptali

Hakkın hükümsüzlüğüne şu hallerde karar verilebilir: Hakkın tanınması anında yenilik veya farklılık koşullarının sağlanmaması, hakkın tanınmasının esas itibariyle ıslahçı tarafından sağlanan bilgi ve belgelere dayanması durumunda hakkın tanınması anında yeknesaklık veya durulmuşluk koşullarının yerine getirilmemesi ve ıslahçı hakkının gerçek hak sahibi olmayan kişiye tanınmış olması (m.21).

Hakkın iptali ise, yeknesaklık ve durulmuşluk koşullarının hakkın tanınmasından sonra kalkması, ıslahçının kendisinden talepte bulunması halinde öngörülen sürede

¹⁰² Bkz.: aş. Üçüncü Bölüm III)B)2.

çeşidin varlığının sürdürüldüğünü kanıtlayacak bilgi, belge ve materyali sunmaması, hakkın devamı için öngörülen ücretleri yatırmaması ve çeşit isminin iptali halinde yeni bir uygun çeşit ismi önermemesi halleri için öngörülebilir (m.22).

g. Sözleşme'nin Farklı Versiyonlarının Uygulanması

Sözleşme'nin 1991 metni ile bağlı olan taraflar arasında sadece bu versiyon geçerlidir. Önceki metinlerden biri ile bağlı olan taraf ise Genel Sekreter'e bağlı bulunduğu metnin uygulayacağına dair bildirimde bulunabilir. Fakat 1991 metni ile bağlı olan taraflar önceki metinlerle bağlı olan taraflarla ilişkilerinde de 1991 metnini uygularlar (m.31).

UPOV Sözleşmesi'nin ilk kabul edildiği tarihte, bitki çeşitlerinin korunması, bitki ıslahçılarına mütevazı bir fikri mülkiyet koruması sağlayan bir yenilik idi¹⁰³. Günümüzde ise, UPOV Sözleşmesi'nin etkisi kayda değer şekilde artmaktadır. Etki kendisini hem coğrafi uygulama alanının büyümesi ve tanınan koruma sayısının sayıca çoğalmasıyla hem de koruma kapsamının genişlemesi ve koruma sağlanan cins-türlerin sayısının artışıyla göstermektedir¹⁰⁴.

III) Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü (Konsey Tüzüğü)

A) Konsey Tüzüğü'nün Getirdiği Sistem

1) Genel Olarak

Avrupa Birliği, bitki çeşitlerinin korunması konusunda üye ülkelerin ulusal düzenlemelerini uyumlaştırma yoluna gitmek yerine¹⁰⁵, 2100/94 sayılı Topluluk

¹⁰³ Janis, Mark D./Smith, Stephen, "The Protection of Rights in Plant Varieties: Technological Change and the Design of Plant Variety Protection Regimes", Chicago-Kent Law Review, 2007, s.16 (www.lexisnexis.com).

¹⁰⁴ Jördens, s.241.

¹⁰⁵ Üye ülkeler arasında iklimsel değişiklikler (özellikle çeşitlerin testleri açısından önem teşkil etmektedir) olması uyumlaştırma yoluna gidilmemesini haklı kılmaktadır (Phillips, Jeremy/Firth, Alison, Introduction to Intellectual Property Law, Trowbridge, Wiltshire, 2001, s.391).

Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü'nü yürürlüğe sokmuştur¹⁰⁶. Bitki çeşitlerine koruma sağlanması ile ilgili olarak Topluluk tarafından yaratılan sistem, yürürlükte olan üye devlet bitki çeşidi koruma sistemlerini sonlandırmayı amaçlamamıştır¹⁰⁷. Konsey Tüzüğü *topluluk bitki çeşidi hakkı* adıyla yeni bir fikri mülkiyet hakkı ihdas etmekte¹⁰⁸ ve üye ülkelerdeki sistemler arasında uyum sağlamayı amaçlamaktadır.

Konsey Tüzüğü, üye ülkelerin mevcut ulusal bitki çeşidi koruma mevzuatlarını uygulamalarına engel olmamakta, üye ülkeler bitki çeşitlerini kendi mevzuatlarına göre koruyabilmektedirler¹⁰⁹. Bu durum Tüzüğün 3. maddesinde de açıkça yer almaktadır. Ancak aynı çeşit için hem ulusal bir çeşit hakkından hem de topluluk bitki çeşidi hakkından faydalanmak olanaklı değildir¹¹⁰. Söz konusu ulusal hak, topluluk bitki çeşidi hakkının tanınmasından önce elde edilmiş ise, topluluk bitki çeşidi hakkı yürürlükte olduğu süre boyunca bu ulusal hak kullanılamaz (m.92). İslahçı ne tipte bir korumadan faydalanmak istiyorsa o yönde kararını verecektir. Yeni bitki çeşidiyle iki üye ülkeden fazla sayıda üye ülke pazarına girebileceğini düşünüyorsa topluluk bitki çeşidi koruması seçeneği mantıklı olacaktır¹¹¹. Topluluk bitki çeşidi hakkı başvurularının oldukça yüksek sayıda olması ve her sene artış göstermesi, Avrupa ölçeğinde bir korumanın uluslararası pazara sahip olan ulusal çeşitler için ne kadar çekici bir seçenek olduğunu kanıtlamaktadır¹¹².

¹⁰⁶ Kabul tarihi: 27 Temmuz 1994, OJ L227/1, 1 Eylül 1994. Konsey Tüzüğü, 2506/95 sayılı (OJ L 258, 28.10.1995), 2470/96 sayılı (OJ L 335, 24.12.1996), 807/2003 sayılı (OJ L 122, 16.05.2003), 1650/2003 sayılı (OJ L 245, 29.09.2003), 873/2004 sayılı (OJ L 162, 30.04.2004), 15/2008 sayılı (OJ L 8, 11.01.2008) Konsey tüzükleri ile değişikliğe uğramıştır.

¹⁰⁷ Kiewiet, Bart, "Modern Plant Breeding and Intellectual Property Rights", Colloquium, January 2001, Einbeck, s. 5,

http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/article_s/index.php.

¹⁰⁸ Odman Boztosun, s. 64.

¹⁰⁹ Üye ülkelerden, ulusal bitki çeşidi koruma sistemi olmayan ülkeler, Yunanistan, Lüksemburg, Malta ve Kıbrıs'tır.

¹¹⁰ Millet, Timothy, "The Community System of Plant Variety Rights", European Law Review, Vol. 24, 1999, s.233 (www.lexisnexis.com).

¹¹¹ Kiewiet, Bart, "Plant Variety Protection in the European Community", World Patent Information, Vol. 27, 2005, s.320

http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/article_s/index.php (Kiewiet, Plant Variety Protection).

¹¹² Kiewiet, Bart, "Principles, Procedures and Recent Developments in Respect of the Community Plant Variety Protection System", 2004, s.5

http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/article_s/index.php.

2) Topluluk Bitki eşidi Ofisi (CPVO)

Konsey Tüzüğü'nün getirdiği sistemin uygulanması için Topluluk Bitki eşidi Ofisi (Community Plant Variety Office – CPVO) kurulmuştur (m.4). CPVO 27 Nisan 1995 tarihinden beri faaliyet göstermektedir. Merkezi Fransa'nın Angers şehrinde-dir. CPVO'nun yapısı İdari Konsey, Yönetim, Temyiz Kurulu ve alt birimlerden oluşur¹¹³.

İdari Konsey, her üye devletin ve Avrupa Komisyonu'nun birer temsilcisinden oluşmaktadır. Görevi, CPVO'ya tavsiyelerde bulunmak, CPVO'nun genel politikasını saptamak, görüş bildirmek, bütçeyi hazırlamak ve genel olarak CPVO'nun ve CPVO başkanının faaliyetlerini incelemek ve denetlemektir.

Yönetim, Avrupa Birliği Konseyi tarafından atanan CPVO Başkanı tarafından gerçekleştirilir. Başkan, bütçenin hazırlanabilmesi için gereken işlemleri yürütür ve bu bütçenin doğru şekilde uygulanmasını sağlar. CPVO başkanı görevini yürütemediği durumlarda Başkan Yardımcısı görevi yürütür.

Temyiz Kurulu, CPVO'nun aldığı bazı kararlara karşı temyize gidilebilmesini sağlamak üzere kurulmuştur. Temyiz Kurulu kararlarına karşı Avrupa Toplulukları Mahkemesi'ne başvurmak mümkündür (m.73).

Alt birimler, Teknik Birim, Mali ve İdari İşler Birimi ve Hukuk Birimi, Personel ve Bilişim Hizmetleri Departmanlarıdır.

CPVO, topluluk bitki çeşidi hakkının tanınması ile ilgili tek yetkili mercidir. Başvurular doğrudan CPVO'ya veya yetkili ulusal ajanlara yapılır (49.1). CPVO başvuruyu kabul veya reddeder (m.61-62). Üçüncü kişilerin CPVO nezdinden başvuruya itiraz etme hakları vardır (m.59).

---

¹¹³ About CPVO, Its mission,
<http://www.cpvo.eu.int/default.php?res=1&w=1280&h=638&lang=en&page=ocvv/mission.html>

B) Tüzüğün Kapsamı, İlgili Mevzuat ve Uygulama¹¹⁴

1) Tüzüğün Kapsamı ve İlgili Mevzuat

Tüzüğün ilk maddesinde bitki çeşitlerinin “sadece ve münhasıran” bitki çeşit hakkı ile korunabileceği belirtilmektedir. Bu ifadeden bitki çeşitlerinin patent ile korunmasının (EPC ile uyumlu olarak) dışlandığını anlamaktayız¹¹⁵.

Konsey Tüzüğü, UPOV Sözleşmesi’nin 1991 versiyonu temel alınarak hazırlanmıştır¹¹⁶.

Tüzük 8 bölüme ayrılmış 118 maddeden oluşmaktadır:

- Birinci bölüm: Genel hükümler (Madde 1-4)
- İkinci bölüm: Maddi hukuk (Madde 5-29)
- Üçüncü bölüm: Topluluk Bitki Çeşit Ofisi (Madde 30-48)
- Dördüncü bölüm: Ofis nezdindeki usuller (Madde 49-91)
- Beşinci bölüm: Diğer kanunlar üzerindeki etki (Madde 92-93)
- Altıncı bölüm: Davalar, ihlaller, yargı yetkisi (Madde 94-107)
- Yedinci bölüm: Bütçe, finansal kontrol, Topluluk uygulama kuralları (Madde 108-115)
- Sekizinci bölüm: Geçiş hükümleri ve son hükümler (Madde 116-118)

Diğer yandan, Tüzüğün uygulanmasını gösterir nitelikte 3 ayrı tüzük daha yürürlüğe sokulmuştur:

- Tüzüğün CPVO nezdinde uygulanmasına ilişkin 31 Mayıs 1995 tarihli 1239/95 sayılı Tüzük (“Uygulama Tüzüğü”)¹¹⁷

¹¹⁴ Tüzüğün ve ilgili mevzuatın hükümleri Türk mevzuatı incelenirken değerlendirileceğinden bu bölümde sadece genel bir çerçeve çizilecektir.

¹¹⁵ Millet, s. 234. AB Biyoteknoloji Direktifi’nin 4. Maddesinde de; bitkilere ilişkin buluşların, buluşun teknik fizibilitesinin belirli bir bitki çeşidi ile sınırlı olmaması halinde patent korumasından faydalanabileceğine hükmedilmiştir (6 Temmuz 1998 tarihli 98/44 sayılı Parlamento ve Konsey Direktifi, OJ L 213, 30.07.1998).

¹¹⁶ KIEWIET, Plant Variety Protection, s.321.

¹¹⁷ OJ L121/37, 1 Haziran 1995.

- CPVO'ya ödenecek ücretlere ilişkin 31 Mayıs 1995 tarihli 1238/95 sayılı Tüzük¹¹⁸
- Tarımsal İstisna (çiftçi istisnası) uygulamasını düzenleyen 24 Temmuz 1995 tarihli 1768/95 sayılı Tüzük¹¹⁹.

2) Uygulama

Topluluk bitki çeşidi hakkı tüm üye ülkelerde ileri sürülebilir ve korunur. Ancak hakkın hukuki tasarruflara tabi tutulması halinde hangi hukukun uygulanacağını saptanması için Tüzük bağlama kuralları öngörmüştür¹²⁰. Tüzüğün 22.1 maddesi uyarınca temel bağlama kuralı, topluluk bitki çeşidi hakkının, ilgili sicile kayıt esnasında hak sahibinin ikametgahının veya merkezi veya bir işletmesinin bulunduğu üye ülkede, eğer bu tarih itibarıyla hak sahibin ikametgahı veya merkezi veya bir işletmesi bulunmuyor idiyse, usuli temsilcisinin ikametgahının veya merkezinin veya bir işletmesinin bulunduğu üye ülkede tanınmış bir fikri mülkiyet hakkı olarak kabul edilmesidir.

Bir topluluk bitki çeşidi hakkının iptali veya hükümsüzlüğü hakkında karar verebilecek tek merci CPVO'dur¹²¹. Gerçekten de topluluk bitki çeşidi hakkına ilişkin davayı gören milli bir mahkeme veya diğer bir merci topluluk bitki çeşidi hakkını geçerli olarak kabul etmek zorundadır (m105).

Topluluk hukuku altında ihlallere ilişkin bir sistem kurulmamıştır. İhlal halinde izlenecek usullere milli hukuklar uygulanacaktır¹²². Tüzük sadece, yetkili ulusal mahkemelerde hakka tecavüz halinde hakkı koruyan davalar ve tecavüz davası, haksız başvuru ve tescil hallerinde gasp davası, çeşidin esas itibarıyla türetilmiş çeşit olduğunun tespitine ilişkin dava açılabilmesine hükmetmiştir¹²³.

¹¹⁸ OJ L121/31, 1 Haziran 1995.

¹¹⁹ OJ L173/14, 25 Temmuz 1995.

¹²⁰ ODMAN BOZTOSUN, s.66.

¹²¹ Kiewiet, Bart, "Legal Aspects of Community Plant Variety Rights", CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde İslahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki İslahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007.

¹²² Kiewiet, Plant Variety Protection, s.322.

¹²³ Davalara, ihlallere ve yargı yetkisine ilişkin hükümler Tüzüğün 94 ila 107. Maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Uygulamayı tamamlayıcı nitelikte olan 2004/48 sayılı Fikri Mülkiyet Haklarının Uygulanmasına ilişkin Direktif¹²⁴, fikri mülkiyet haklarının uygulanabilmesi için gerekli önlemleri, usulleri ve çözüm yollarını içermektedir. Direktif üye ülkelere ulusal mevzuatlarında usuller ve çözüm yolları, şahitlik, bilgi hakkı, geçici ve önleyici önlemler, ihtiyati tedbir, hukuki masraflar gibi bazı hususlara ilişkin önlemlere yer verme yükümlülüğü getirmektedir¹²⁵.

Uygulamanın bir diğer yönü de, fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiği şüphesi olan bazı malların gümrüklerde karşılaşılabileceği eylemlerdir. Konuya ilişkin 1383/2003 tarihli bir Konsey Tüzüğü mevcuttur¹²⁶. Tüzükte sayılan fikri mülkiyet hakları bitki çeşit haklarını da kapsamaktadır¹²⁷.

---

¹²⁴ 29 Nisan 2004 tarihli Fikri Mülkiyet Haklarının Uygulanmasına dair Direktif, OJ L 195/16, 2 Haziran 2004.

¹²⁵ Ekvad, Martin, “Enforcement of Plant Breeders’ Rights”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde Islahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki Islahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007 (Sunum Bart Kiewiet tarafından yapılmıştır).

¹²⁶ 22 Temmuz 2003 tarihli Bazı Fikri Mülkiyet Haklarını İhlal Etme Şüphesi Taşıyan Mallara İlişkin Gümrüklerdeki Hareket Planına ve Bu Hakları İhlal Ettiği Tespit Edilen Mallar İçin Alınacak Tedbirlere İlişkin Konsey Tüzüğü, OJ L 196/7, 2 Ağustos 2003.

¹²⁷ Fernandes, Margarida, “Customs Actions”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde Islahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki Islahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5042 SAYILI YENİ BİTKİ ÇEŞİTLERİNE AİT ISLAHÇI HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN KANUN ÇERÇEVESİNDE ISLAHÇI HAKKI

I) Koruma Şartları

Kanun'un 3. maddesine göre; *“Yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş olduğu tespit edilen bitki çeşitleri, bu Kanunda belirtilen diğer şartların yerine getirilmesi kaydıyla, ıslahçı hakkı verilerek korunur”*. Maddeden anlaşıldığı üzere, ıslahçı hakkı, öncelikle dört genel koşul olan yenilik, farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluk koşullarının gerçekleşmesi ile tanınabilir. Bu dört şarta ek olarak çeşidin isimlendirilmesi ve Kanun'da öngörülen usullere uyulması gerekir.

A) Yenilik

1) Genel Olarak

Kanun'un 5/1 maddesine göre; *“Bir çeşidin çoğaltım veya hasat edilmiş materyali; ıslahçı hakkı için başvurunun yapıldığı tarihten geriye doğru yurt içinde bir yıl, yurt dışında dört yıl, ağaç ve asmalarda altı yıl öncesine kadar kullanım amacıyla hak sahibi tarafından veya onun rızasıyla satılmamış veya umuma sunulmamış ise çeşit yeni kabul edilir”*. Söz konusu hüküm, UPOV Sözleşmesi'nin 6. maddesi, Konsey Tüzüğü'nün ise 10. maddesi örnek alınarak düzenlenmiştir. Ancak Kanun'da, çeviriden kaynaklanan bir ifade yanlışlığı vardır. Kanun'daki ifadeden, yenilik kriterinin sağlanabilmesi için, sanki çeşidin başvuru tarihinden önce hiç satılmaması veya umuma sunulmaması gerektiği gibi bir kaniya varılmaktadır. Oysa ki, çeşidin çoğaltım veya hasat edilmiş materyalinin başvurudan önceki bir yıllık süre içerisinde yurt içinde, dört yıllık süre içerisinde ise yurt dışında, hak sahibi tarafından veya onun rızasıyla satılmış veya umuma sunulmuş olması yenilik kriterinin sağlanmasına engel teşkil etmemekte, aksine buna izin verilmektedir.

Yenilik koşulu, hak sahibine, başvuruya konu çeşidi başvurudan belli bir süre öncesine kadar pazarlama olanağı tanımaktadır¹²⁸. Bu sürenin geçirilmesi halinde ise yeniliğin ortadan kalkacağı hükme bağlanmaktadır. Görüldüğü üzere ıslahçı hakkındaki yenilik koşulu patent hukukundan farklıdır. Patent hukukunda “teknîğin bilinen durumuna dahil olmayan buluş” yenidir¹²⁹. Tekniğin bilinen durumu ise, bir buluşla ilgili olarak, patent başvurusunun yapıldığı tarihten önce, o buluş ile ilgili, dünyanın herhangi bir yerinde, toplumca erişilebilir bir şekilde açıklanmış bilgilerdir¹³⁰. Islahçı hakkında ise hak konusunun başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış olması aranmaz. Sadece çeşidin başvurudan belli bir süre öncesine kadar ticarileştirilmemiş olması gerekir¹³¹.

2) Yenilik Süresinin İşlemeye Başlaması

Çeşidin çoğaltım veya hasat edilmiş materyali, kullanım amacıyla, hak sahibi tarafından veya izniyle satılır veya umuma sunulursa yenilik süreleri işlemeye başlar.

a) Çoğaltım veya Hasat Edilmiş Materyalin Satılması veya Umuma Sunulması

Kanun’a göre çoğaltım veya hasat edilmiş materyalin satılması veya umuma sunulması ile yenilik süresi işlemeye başlar. UPOV Sözleşmesi’ndeki düzenleme de bu yöndedir¹³². Görüldüğü üzere hasat edilmiş materyalden elde edilmiş mamullerin satılması veya umuma sunulması yenilik sürelerini işletmez. Örneğin, yeni bir çilek çeşidinin hasat edilmiş materyalinden elde edilen reçellerin satışa sunulması yenilik sürelerinin işlemeye başlamasına yol açmaz.

b) Satış veya Umuma Sunmanın Kullanım Amacı Taşınması

Sürenin işlemeye başlaması için satış veya umuma sunmanın kullanım amacıyla yapılması gerekir. “Kullanım amacıyla” ibaresinden, çeşidin üçüncü kişilere, çeşitten

¹²⁸ Odman Boztosun, s.102.

¹²⁹ PatentKHK m. 7/1.

¹³⁰ Tekinalp, s. 495.

¹³¹ Kooij, s.23.

¹³² UPOV Sözleşmesi’nin 1978 versiyonunda ise sürelerin çeşidin kendisinin satılmaya başlanması ile işleyeceği hükme bağlanmıştır.

ticari olarak yararlanma sağlanması amacıyla satılması veya sunulması olarak anlaşılmalıdır.

c) Satış veya Umuma Sunma

Çeşidin yenilik süresini işlemeye başlatan satış veya umuma sunma, Konsey Tüzüğü'ndeki ve UPOV Sözleşmesi'ndeki gibi "üçüncü kişilere tevdi" şeklinde anlaşılmalıdır¹³³. Zira umuma sunma ifadesi, çeşidin üçüncü kişilerce elde edilmeden, sırf bir şekilde kamuya açıklanma dolayısıyla yenilik süresinin işlemeye başlayacağı şeklinde de anlaşılabilir.

d) Hak Sahibinin İzni

Satış veya umuma sunmanın hak sahibinin izni olmadan yapılması halinde süreler işlemez. Örneğin, ıslahçı, çeşidin çoğaltım materyalini üçüncü bir kişiye test etmesi için vermişse, bu kişi de izinsiz olarak materyali satmışsa, başvuranın izni olmadığından yenilik etkilenmez¹³⁴.

3) Süreler

Çeşidin yenilik koşulunu sağlayabilmesi için, başvuru tarihinden önceki 1 yıllık süreden önce yurtiçinde, 4 yıllık süreden önce ise yurtdışında satılmamış veya umuma sunulmamış olması gerekir. Bu süre, ağaç ve asmalarda 6 yıldır. Bu sürenin ağaç ve asmalarda daha uzun olmasının sebebi, ağaç ve asmaların meyve verecek hale gelmelerinin diğer bitki çeşitlerine kıyasla daha uzun zaman almasıdır¹³⁵.

4) Yeniliği Etkilemeyen Haller

Çeşidin yeni sayılmasını etkilemeyen haller Kanun'un 5/2 maddesinde sayılmıştır.

¹³³ Odman Boztosun, s.103.

¹³⁴ Tüysüz, s. 125.

¹³⁵ Kooij, s.24.

a) Hakkın Kötüye Kullanımı Niteliğindeki Satış ve Açıklamalar (m. 5/2(a))

Hakkın kötüye kullanımı sayılacak satış ve açıklamalar, hakkın kazanılmasını önlemeye yönelik, kötü niyetli satış veya umuma sunumlardır. Burada önemli olan hak sahibinin söz konusu çeşidi satma veya umuma sunma iradesinin veya izninin bulunmamasıdır.

b) İslahçı Hakkının Devrine İlişkin Sözleşme Kapsamında Olan Satış veya Açıklamalar (m. 5/2(b))

Burada söz konusu olan, ıslahçı hakkı başvurusu yapılmadan evvel, ıslahçının, ıslah ettiği çeşit için ıslahçı hakkı başvurusunda bulunma hakkını bir sözleşme ile devretmesidir. Bu sözleşme kapsamında yapılan tevdiler yeniliği etkilemez.

c) Çeşidin Çoğaltım Materyalinin Çoğaltımına İlişkin Sözleşme Kapsamında Kalan Faaliyetler (m. 5/2(c))

Çoğaltım materyalinin mülkiyet hakkı hak sahibinde kalmak üzere ve bu materyalin bir başka çeşit üretiminde kullanılmaması¹³⁶ şartlarıyla, çoğaltım materyalinin çoğaltımı faaliyetleri yeniliği etkilemez.

d) Çeşidin Niteliklerini Belirlemek Amacıyla Bir Sözleşme Çerçevesinde Yapılan Tarla veya Laboratuvar Denemeleri veya Küçük Çaplı Ürün İşleme Denemeleri (m. 5/2(d))

Bu halde de amaç, satış veya umuma sunma değil, çeşidi toplu üretim amaçlanmadan sınırlı miktarda üretme veya deneme amacıyla üretmedir.

¹³⁶ Konsey Tüzüğü'nde başka çeşit ifadesi yerine hibrit çeşidi ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla çoğaltım materyali (hibrit çeşidin ebeveynleri) devamlı şekilde hibrit çeşidin üretimi için kullanılıyorsa yenilik iddia edilemez.

e) Biyolojik Güvenlik Amacıyla Yapılan Kanuni İşlemler veya Ticareti Yapılacak Çeşitlerin Resmi Kataloğa¹³⁷ Kaydedilmesi Gibi Yükümlülüklerden Doğan Faaliyetler (m. 5/2(e))

Biyolojik güvenlik bakımından bir tehdit oluşturup oluşturmadığının incelenmesi için, o çeşidin üretilmesi, test edilmesi gibi faaliyetler yeniliği etkilemez.

Çeşitlerin kataloğa girmesi durumunda da, çeşit kullanım amacıyla satılmadığından veya umuma sunulmadığından yeniliğe etki söz konusu olmaz.

f) Artık veya Yan Ürün Niteliğindeki Hasat Edilmiş Materyalin Tüketim Amacıyla Satışı veya Umuma Sunulması (m. 5/2(f))

Çeşidin elde edilişi sırasında ortaya çıkan materyallerin de tüketim amacıyla ve çeşit tanımlanmaksızın¹³⁸ satımı ve kamuya sunulması yeniliği etkilemez. Burada tüketim amacından ziyade söz konusu ürünlerin çoğaltım için kullanılmamasının üzerinde durulmalıdır. Zira ürünlerin çoğaltımı kısıtlanmaksızın satılması halinde, hak sahibinin ürünlerin çoğaltılmasına izin verdiği kabul edilebilir, dolayısıyla satıştan itibaren yenilik süresi işlemeye başlar¹³⁹.

g) Diğer Haller

Konsey Tüzüğü'nde Kanun'da yer almayan bazı istisnalar daha öngörülmüştür. Tüzüğün 10.2 maddesi uyarınca, çeşidin çoğaltım materyalinin el değiştirmesi, biri tamamen diğerine bağlı veya ikisi tamamen bir üçüncüye bağlı olan şirketler arasında gerçekleşirse, bu durum bir el değiştirme sayılmayacaktır.

Tüzüğün 10.3 maddesi uyarınca ise, çeşidin, Uluslararası Sergilere İlişkin Konvansiyon¹⁴⁰ kapsamında resmi kabul edilen bir sergide gösterilmiş olması, kullanım amacıyla umuma sunma olarak kabul edilmemektedir.

¹³⁷ Katalog, Kanun'un 2/1(l) maddesine göre; "*ilgili mevzuat çerçevesinde ticareti yapılan çeşitlerin yayımlandığı liste*"yi ifade eder.

¹³⁸ Çeşit adı ile ilgili açıklamalar için bkz.: aş. E.

¹³⁹ Odman Boztosun, s.106.

¹⁴⁰ Konvansiyon metni için bkz.: www.bie-paris.org (Bureau International des Expositions).

B) Farklılık

1) Genel Olarak

Kanun'un 6/1 maddesine göre; *“Başvuru veya rüçhan hakkı tarihinde, herkesçe bilinen çeşitlerden açıkça ayırt edilebilen çeşit, farklı sayılır”*. Farklılık koşulu, Konsey Tüzüğü'nün ve UPOV Sözleşmesi'nin 7. maddelerinde düzenlenmiştir.

Diğer fikri mülkiyet hukuku düzenlemelerinden farklı olarak, bitki çeşitlerinin korunmasında, farklılık ve yenilik şartları arasında önemli bir ayırım bulunmaktadır. Farklılık, ıslahçı hakları açısından, bir çeşidin diğer bir çeşitle karşılaştırılması hususuna ilişkinen, yenilik, yukarıda da belirtildiği üzere¹⁴¹ çeşidin başvuru tarihinden belli bir zaman öncesine kadar ticarileştirilmiş olup olmamasına ilişkindir¹⁴². Bu açıdan farklılık şartı, patentteki yenilik şartına benzemektedir¹⁴³.

2) Herkesçe Bilinme

Farklılık için ilk önce başvuruya konu çeşidin, başvuru veya rüçhan hakkı tarihinde herkesçe bilinen diğer çeşitlerden farklı olması gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, herkesçe bilinen diğer çeşitlerin, korunan çeşitler olmaları gerekmez, yani başvurusu yapılan çeşit, herkesçe bilinen diğer çeşitler ıslahçı hakkıyla korunuyor olsalar da olmasalar da onlardan farklı olmalıdır¹⁴⁴.

Herkesçe bilinme farklı şekillerde gerçekleşebilir. Kanun bu şekillere örnekler vermiştir:

İlk örnek, bir çeşide, herhangi bir ülkede başvuru sonucunda ıslahçı hakkı verilmiş olmasıdır. Dolayısıyla herhangi bir ülkede ıslahçı hakkını haiz olan bir çeşit herkesçe bilinen bir çeşittir.

---

¹⁴¹ Bkz.: yuk. A)1.

¹⁴² Kooij, s.15.

¹⁴³ Kooij, s.15.

¹⁴⁴ Tüysüz, s.130.

İkinci örnek, çeşidin katalogda yer almasıdır. Daha önce belirtildiği üzere bitkiler açısından tescil sadece ıslahçı hakları kapsamında değil aynı zamanda Tohumculuk Mevzuatı kapsamında da yapılmaktadır¹⁴⁵. Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkenin de mevzuatlarında bitki çeşitlerinin kayıt altına alınması sistemi vardır. İşte bu listelerde kayıt edilmiş olan (tescilli) çeşitler de herkesçe bilinen çeşitler olarak kabul edilirler.

Kanun’da ayrıca, çeşidin kullanılmaya başlanması veya mesleki bir kuruluşun çeşitler katalogunda yer alması veya bir referans koleksiyonuna dahil edilmesi gibi durumların da herkesçe bilinirliğin tespitinde kullanılacağı belirtilmiştir (m.6/3). Bu örnekler UPOV Sözleşmesi’nin 1978 metninden alınmıştır. Oysa ki bu örnekler UPOV Sözleşmesi’nin 1991 metninde ve Konsey Tüzüğü’nde yer almamaktadır. Gerçekten de, çeşidin bu tip bir listeye dahil edilmesi çeşidin herkesçe bilinmesi sonucunu doğurmayabilir¹⁴⁶.

Kanun herkesçe bilinmeyi sınırlayıcı bir şekilde sayma yoluna gitmediğinden¹⁴⁷ herkesçe bilinme başka yollarla da tespit edilebilir.

3) Açıkça Ayırtedilebilirlik

Farklılık şartını yerine getirebilmek için çeşidin herkesçe bilinen diğer bir çeşitten açıkça ayırt edilebilir olması da gerekmektedir.

Çeşidin diğer çeşitlerden açıkça ayırt edilebilir olup olmadığı çeşidin teknik incelemesi¹⁴⁸ kapsamında anlaşılır. Yönetmelik madde 17/4’e göre, “*FYD*¹⁴⁹ testlerinin yapılmasında o bitki türü için UPOV ve CPVO teknik prensipleri esas alınarak hazırlanan Bitki Özellik Belgelerinde belirtilen esaslar ve test kriterleri uygulanır. Başvuru yapılan bitki türünde UPOV ve CPVO tarafından belirlenmiş kriter ya da özellik belgesi yoksa kuruluş inceleme kriterlerini kendisi belirler”. Konsey Tüzüğü çerçevesinde, Tüzüğün 56.2 maddesi uyarınca İdari Konsey¹⁵⁰

¹⁴⁵ İkinci Bölüm I)B)3.

¹⁴⁶ Greengrass, Barry, “The 1991 Act of the UPOV Convention”, European Intellectual Property Review, 1991, Vol.13, s.469 (www.lexisnexis.com).

¹⁴⁷ Kanun m. 6/3: “...gibi durumlara bakılarak da tespit edilebilir”.

¹⁴⁸ Bkz.: aş. II)B)1.

¹⁴⁹ Farklılık, Yeknesaklık, Durulmuşluk testi (DUS – Distinctness, Uniformity, Stability)

¹⁵⁰ Bkz.: yuk. İkinci Bölüm, III)A)2.

tarafından yayınlanan test rehberleri¹⁵¹ olduğu gibi, UPOV çerçevesinde de test rehberleri hazırlanmıştır¹⁵². Söz konusu test kılavuzlarında çeşidin diğer çeşitlerden nasıl ayırt edileceğinin kriterleri yer almaktadır ve çeşitlerin karşılaştırılmaları bu kriterlere göre yapılır.

Çeşitler morfolojik yani dış görünüşlerine ilişkin (sapının uzunluğu, yaprağının şekli gibi) veya fizyolojik yani yapılarına ilişkin (zararlılara karşı direnç gibi) özelliklerine göre karşılaştırılırlar¹⁵³. Tüzük'te farklılık şartı ile bu özelliklerin kendilerini göstermeleri¹⁵⁴ arasında bir ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla bitkinin genetik yapısını değiştiren bir ıslahçı, bu değişikliğin bitkinin morfolojik veya fizyolojik özelliklerinde bir değişiklik yaratması halinde ıslahçı hakkı korumasından faydalanabilecektir¹⁵⁵.

C) Yeknesaklık

Kanun'un 7. maddesine göre; *“Kullanılan çoğaltım metoduna bağlı olan muhtemel değişiklikler dışında, ilgili özellikler bakımından bir örneklik gösteren çeşit, yeknesak kabul edilir”*. Paralel düzenleme UPOV Sözleşmesi'nin ve Konsey Tüzüğü'nün 8. maddelerinde yer almaktadır.

Yeknesaklık (homojenlik) da farklılıkta olduğu gibi ilgili özelliklerde söz konusu olacaktır. Farklılık şartı ele alınırken sayılan özelliklerde bu defa da yeknesaklık koşulu aranacaktır.

Bitkiler imalat ürünü olmadıklarından, aynı çeşide ait bitkiler bile birbirlerinden çeşitli ölçülerde farklıdır. İşte bu ölçüler belirli sınırlarda kalırsa, bu farklılıklara ıslahçı hakkı koruması kapsamında izin verilmektedir¹⁵⁶.

¹⁵¹ Teknik Protokoller için bkz.:

<http://www.cpvo.eu.int/default.php?res=1&w=1280&h=638&lang=en&page=Technical%20protocols/TPs.htm>

¹⁵² General Introduction to the Examination of Distinctness, Uniformity and Stability and the Development of Harmonized Descriptions of New Varieties of Plants (TG/1/3) and Development of Test Guidelines (TGP/7/1), <http://www.upov.int/en/publications/>

¹⁵³ Kooij, s. 15.

¹⁵⁴ *“...expression of the characteristics that results from a particular genotype or combination of genotypes...”*

¹⁵⁵ Kooij, s.15.

¹⁵⁶ Kooij, s.18. Bu sebeple de hem Tüzük'te hem de UPOV Sözleşmesi'nde “sufficiently uniform” ifadesi yer almaktadır. CPVO Temyiz kurulu, A 005 2004 sayılı, 16.06.2005 tarihli kararında,

Bitkiler eşeyli ve eşeysiz şekilde üreyebilmektedirler¹⁵⁷. Yeknesaklık da kullanılan çoğaltım metoduna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Eşeysiz üreyen çeşitlerin yeknesaklık özelliği eşeyli üreyen çeşitlere nazaran çok daha fazladır. Düzenlemelerde “kullanılan çoğaltım metoduna bağlı olan muhtemel değişiklikler dışında” ifadesinin yer alması da eşeyli olarak çoğaltılan bitkilere ait çeşitlerde sapmalara daha fazla izin verileceğini göstermektedir¹⁵⁸.

D) Durulmuşluk

Kanun'un 8. maddesine göre; “*Birbirini izleyen çoğaltımlar sırasında veya belirli çoğaltım dönemleri sonunda ilgili özellikleri değişmeksizin aynı kalan çeşit, durulmuş kabul edilir*”. UPOV Sözleşmesi'nin ve Konsey Tüzüğü'nün 9. maddelerinde de paralel düzenlemeler yer almıştır.

Durulmuşluk koşulunun saptanmasında da çeşidin ilgili özelliklerine bakmak gerekmektedir. İlgili özelliklerin çoğaltımlar sonunda değişmeksizin aynı kalması gerekmektedir¹⁵⁹.

Eşeyli üreyen çeşitlerde durulmuşluğa ulaşmak tıpkı yeknesaklık koşulunda olduğu gibi eşeysiz üreyen çeşitlere nazaran daha zordur. Dolayısıyla eşeyli üreyen çeşitlere ilişkin test rehberleri diğerlerine ilişkin rehberlere kıyasla daha az sert olacaktır¹⁶⁰.

Çeşidin teknik incelemesi esnasında durulmuşluk koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyebilmek için çoğaltma işlemi bir kereden fazla yapmak gerekir. Dolayısıyla numunelerden çoğaltılan çoğaltım materyali en az bir kez daha

---

yeknesaklığa ilişkin testlerin, inceleme kuruluşu tarafından tekrar yapılmasına karar vermiştir. Zira CPVO'nun temyize konu olan kararını dayandırdığı test sonuçlarında yer alan fotoğraflardan anlaşılmaktadır ki, test edilen materyalin sıralar halinde ekilmiş olması sağlıklı büyüme yol açmıştır. Temyiz Kurulu, tekrarlanacak olan testler esnasında bitkilerin sıralar halinde değil, bloklar halinde yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

¹⁵⁷ Bkz.: yuk. Birinci Bölüm I)B.

¹⁵⁸ Kooij, s.18.

¹⁵⁹ Örneğin, yapraklarda bulunması gereken çizgi sayısının 4 veya 5 olmasını ilgili özellik olarak kabul edelim. İlk çoğaltım sonrasında bitkinin yaprağı 4 çizgili, ikinci çoğaltım sonrasında 5 çizgili olabilir. Bu durumda durulmuşluk koşulu sağlanmıştır.

¹⁶⁰ Kooij, s.19.

çoğaltılmalı ve elde edilen çoğaltım materyallerinin ilk numunelerle aynı olup olmadığına bakılmalıdır¹⁶¹.

Melez (hibrit) çeşitlerde ise durum farklıdır. Melez (hibrit) çeşitlerin ebeveynlerin çaprazlanması yoluyla elde edildiklerini görmüştük¹⁶². Kanunda ifadesini bulan “belirli çoğaltım dönemleri” bu çaprazlama faaliyetini kapsar. Durulmuş çeşidin de bu belirli çoğaltım dönemi sonunda elde edilmiş olması aranır.

E) İsimlendirme

Bir çeşidin ıslahçı hakkına sahip olabilmesi için yukarıda açıklanan yenilik, farklılık, yeknesaklık, durulmuşluk koşullarını sağlamanın yanı sıra bir de uygun bir çeşit ismine sahip olması gerekir.

Kanun’da isimlendirmeye ilişkin iki hüküm bulunmaktadır. Kanun’un 9. maddesi isimlendirme ve ismin kullanılmasına ilişkin, başvurunun reddine ilişkin hükümler içeren 42. maddenin (a) bendi ise çeşit için önerilen isimle ilgili ret nedenlerine yer vermiştir. UPOV Sözleşmesi’nin 5(2) maddesinde çeşidin bir isme sahip olması gereği vurgulandıktan sonra, 20. maddesinde çeşit ismi ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Konsey Tüzüğü ise 17. maddesinde çeşit isminin kullanımını düzenlerken, 63. maddesinde çeşit ismini düzenlemiştir.

1) Umumi İsim Haline Gelme

Kanun’un 9. maddesinin 1. Fıkrasında, “*Korunan bir çeşidin ismi onun umumi ismi haline gelir*” ifadesi yer almaktadır. Çeşit ismi, o bitki çeşidini tanımaya¹⁶³ yarar. Diğer bir ifadeyle, ıslahçı tarafından çeşide verilen isim, onun kimliğini belirler, yani onun tanınmasını sağlar ve dolayısıyla onun cins (umumi) ismi haline gelir.

Görüldüğü üzere çeşit isminin onun cins ismi olması, bunu markadan ayırmaktadır. Marka, bir işletmenin mal ve hizmetlerini bir diğerinkilerden ayırt etmeye yarar¹⁶⁴.

¹⁶¹ Odman Boztosun, s.114.

¹⁶² Bkz.: yuk. Birinci Bölüm I)B.

¹⁶³ Madde 9/2: “İsim, çeşidin tanınmasını sağlamak kaydıyla...”.

¹⁶⁴ MarkaKHK m. 5.

Markanın, malın veya hizmetin menşeiini gösterme, ayırt etme, malın veya hizmetin kalitesini garanti etme, reklam, alıcıyı çekme-itibar gibi fonksiyonları vardır¹⁶⁵. Çeşit ismi ise çeşit ile özdeşleşmiştir¹⁶⁶ ve çeşidin tanınmasını sağlar.

Markalarda da tescilden sonra cins isim haline gelme söz konusu olabilir. Ancak markalardaki cins isme dönüşme, çeşit isminin cins isim haline gelmesinden farklıdır. Şöyle ki, tescilli bir markanın tüketiciler tarafından fazlaca tercih edilmesi sebebiyle bir süre sonra “ürünü tanımlayan kelime” olarak kullanılmaya başlanması söz konusu olabilir¹⁶⁷. Ancak söz konusu durumun marka sahibinin tutum ve davranışlarından kaynaklanmaması halinde¹⁶⁸, tescilli marka korunmaya devam edecektir.

2) Tescile Konu Olabilecek Çeşit İsimleri

Öncelikle belirtilmelidir ki, çeşit için, Türkiye’de veya UPOV Sözleşmesine taraf bir ülkede bir isim tescil edilmiş ve kullanılmakta ise ıslahçı hakkı başvuruları bu isimle yapılır (m.9/3).

Kanun’un 9. maddesinin 2. Fıkrasına göre; “...İsim, çeşidin tanınmasını sağlamak kaydıyla anlamlı veya anlamsız bir kelime veya kelime grubundan, kelime ve rakamlardan veya harf ve rakamlardan oluşabilir...”.

Görüldüğü üzere, çeşit ismi öncelikle çeşidin tanınmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Nelerin çeşit ismi olabileceği konusunda UPOV’un UPOV Sözleşmesi çerçevesinde Çeşit İsimleri Konusundaki Açıklayıcı Notları’ndan¹⁶⁹ ve CPVO’nun İdari Konseyi’nin Uygulama Tüzüğü’nün 30. maddesi uyarınca hazırlamış olduğu¹⁷⁰, Konsey Tüzüğü’nün 63.3 ve 4 maddelerine İlişkin Rehber’den¹⁷¹ faydalanılabilir.

¹⁶⁵ Yasaman, Hamdi/Altay, Sıtkı Anlam/Ayoğlu, Tolga/Yusufoğlu, Fülürya/Yüksel, Sinan, Marka Hukuku, 556 Sayılı KHK Şerhi, İstanbul 2004, Yasaman/Yusufoğlu, s. 18-21.

¹⁶⁶ Odman Boztosun, s.119.

¹⁶⁷ Yasaman/Ayoğlu s.513.

¹⁶⁸ MarkaKHK m. 42/1(d), marka sahibinin davranışları nedeniyle markanın mal ve hizmetler için yaygın bir ad haline gelmiş olmasını da hükümsüzlük halleri arasında saymıştır. Detaylı bilgi için bkz.: Yasaman/Yusufoğlu, s.873-876.

¹⁶⁹ http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/inf_12_1.pdf

¹⁷⁰ Madde, İdari Konsey’e çeşit isimlerinin belirlenmesine ilişkin standart ve kesin kriterleri belirleme görevini yüklemiştir.

¹⁷¹ http://www.cpvo.eu.int/documents/lex/guidelines/VD_Guidelines_EN.pdf

Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, çeşit ismi olarak tescil edilebilecek isimler marka olarak tescil edilebilecek ibarelere nazaran daha kısıtlıdır. Çeşit ismi ancak kelime veya kelime grubundan, kelime ve rakamlardan veya harf ve rakamlardan oluşabilirken; marka, çizimle görüntülenebilen veya benzer bir biçimde ifade edilen, baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işareti içerebilir¹⁷².

3) Başvurunun Çeşit İsmi ile İlgili Olarak Reddedilme Sebepleri

a) Üçüncü Kişilerin Öncelik Hakları

Kanununun 9. maddesinin 7. Fıkrasına göre; “...Çeşidin kullanımıyla ilgili olarak üçüncü kişilerin önceki hakları saklıdır...”. Madde hükmünü bir örnekle somutlaştırmaya çalışalım: Örneğin A’nın “Celebration” ibareli bir tescilli markası olsun. B de aynı ismi ıslah ettiği bitki çeşidine vermiş olsun. B’nin “Celebration” çeşit ismi ile yaptığı ıslahçı hakkı tescil başvurusuna A’nın önceki marka hakkına dayanarak itiraz etmesi mümkündür. Bu durumda “Celebration” ismi çeşit ismi olarak tescil edilemeyecektir. Görüldüğü üzere burada bir itiraz nedeni düzenlenmiştir ve önceki hak sahibinin itiraz etmemesi halinde çeşit ismi tescil edilebilecektir¹⁷³.

Tescilli bir markanın önceki hak teşkil edebilmesi için aynı türdeki mal veya hizmetler alanında tescil edilmiş olması gerekir¹⁷⁴. Yukarıdaki örnekte, önceden tescilli “Celebration” markası da pek muhtemel olarak 31. Sınıfta¹⁷⁵ yer alan mallar için tescil edilmiş bir markadır. Çeşit ismi tanınmış bir marka¹⁷⁶ ile aynı veya benzer

¹⁷² MarkaKHK m.5.

¹⁷³ Tüysüz, 145-146.

¹⁷⁴ UPOV Açıklayıcı Notlar, s.8.

¹⁷⁵ Tarım ürünleri, bahçecilik ürünleri ve tohumlar, vb. (Marka Tescil Başvurularına Ait Mal ve Hizmetlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Tebliğ, R.G. 8 Ocak 2007, 26397).

¹⁷⁶ Bir markanın tanınmış marka olarak nitelendirilebilmesi için toplumda ulaştığı şöhret ve reklam gücü, uzun zamandan beri kullanım, kendi alıcı kitlesi dışında toplumun geniş bir kitlesi tarafından tanınma, orijinal olması gibi kriterler aranır (Dural, Ali, “Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin Tanınmış Markalara İlişkin 8.6.2000 Tarihli Kararı Hakkında Düşünceler”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, 1/2002, s. 864). Tanınmış Markalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Yasaman, s. 245-274, Yasaman, Hamdi, “Tanınmış Markalar”, İstanbul Üniversitesi, Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, 1978, s.691-708, Yasaman, Hamdi, “Paris Anlaşması Anlamında Tanınmış Markalar”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, 1/2002, s.300-309.

olsaydı, tanınmış markanın hangi sınıflarda tescil edilmiş olduğunun bir önemi olmayacaktı¹⁷⁷.

b) Kamu Düzeni ve Genel Ahlaka Aykırılık

Kanun'un 42/1(a)3 maddesinde düzenlenmiş bir re'sen ret sebebidir. Hangi tür isimlerin bu kapsamda değerlendirileceği konusunda marka hukukuna başvurulabilir¹⁷⁸.

c) İsmi Tür, Kalite, Miktar, Amaç, Değer, Coğrafi Orijin veya Üretim Tarihini Belirten İşaretlerden İbaret Olması

Kanun'un 42/1(a)4 maddesine göre, eğer çeşit ismi sadece bitki çeşitleri ve tohumculuk sektöründe söz konusu olan tür, kalite, miktar, amaç, değer, coğrafi orijin veya üretim tarihini belirten işaretlerden ibaretse tescil talebi re'sen reddedilir¹⁷⁹.

CPVO Temyiz Kurulu, A 004/2004 sayılı, 18.07.2005 tarihli kararında, *Gynostemma pentaphyllum* türüne ait bir bitki çeşidi için "GINPENT" çeşit isminin tescil edilmiş olmasının Konsey Tüzüğü'ne aykırı olmadığına karar vermiştir. Çeşit isminin değiştirilmesini talep eden başvuru sahibi, "GINPENT" çeşit isminin, *Gynostemma pentaphyllum* türünün ismini oluşturan kelimelerinin ilk üçer harfinden oluştuğunu, bu nitelikte bir çeşit isminin tescil edilemeyeceğini iddia etmiştir. Oysa, Temyiz Kurulu, kararında, "GINPENT" isminin, söz konusu tür isminin kısaltması olarak görülemeyeceği, bu ismin hayal gücü ile oluşturulmuş bir isim olduğunu belirtmiştir¹⁸⁰.

d) Yanıltıcılık ve Karışıklığa Neden Olma

Kanun'un 42/1(a)5 maddesine göre, eğer çeşit ismi, çeşidin özellikleri, değer, ve coğrafi orijini açısından veya çeşit ile ıslahçı ya da çeşit ile başvuru sahibi arasındaki

¹⁷⁷ UPOV Açıklayıcı Notlar, s.9.

¹⁷⁸ Tekinalp, s.390-391, Yasaman, s.275-276, Noyan Erdal, Marka Hukuku, Ankara 2006, s. 225-226.

¹⁷⁹ Benzer düzenleme için bkz.: Marka KHK m. 7/1(c).

¹⁸⁰ http://www.cpvo.europa.eu/documents/decisionBOA/2005/DecisionBOA0042004_EN.pdf

irtibat bakımından yanıltıcı veya karışıklığa neden olacak nitelikteyse, tescil talebi bu halde de re'sen reddedilir¹⁸¹.

e) Daha Önce Tescil Edilmiş Çeşit İsimleriyle Aynı veya Karışıklığa Yol Açacak Kadar Benzer Olma

Önerilen isim, üretimden kalkmış olan veya yaygın olarak tanınmayan çeşitler dışında, Türkiye’de veya UPOV Sözleşmesi’ne taraf bir ülkede, aynı türe veya yakın akraba türlere ait tescil edilmiş bir çeşit isminin aynısı veya karışıklığa neden olacak kadar benzeriyse talep re'sen reddedilir¹⁸².

Ret sebebinden anlaşılacağı üzere, çeşidin ismi, aynı botaniksel türe veya yakın akraba türlere ait diğer bir çeşit ismi ile aynı olamaz¹⁸³. Yakın akraba türlerin tespiti için UPOV Açıklayıcı Notlarındaki ve CPVO Rehberi’ndeki düzenlemelerden faydalanılabilir.

Bu ret sebebini markalar hukukundaki düzenlemeler¹⁸⁴ ile karşılaştıracak olursak aşağıdaki hususları tespit edebiliriz:

- Hükümden anlaşılacağı üzere çeşit üretimden kalkmışsa veya yaygın olarak tanınmıyorsa bu ret sebebi uygulanmaz. Markalar hukuku düzenlemelerinde böyle bir husus yer almamaktadır. Ayrıca Kanun’un düzenlemesi Konsey Tüzüğü ile de tam olarak örtüşmemektedir. Şöyle ki, Tüzük’te, “diğer çeşidin artık mevcut olmamasından” ve “isminin özel bir önem kazanmamasından” bahis vardır.
- Markalar hukuku düzenlemelerinde hem tescilli markalar hem de tescil için başvurusu yapılmış markalar öncelik ilkesinden yararlanmaktadır. Oysa Kanun’da sadece tescil edilmiş çeşit isimlerinden bahis vardır.
- Marka hukukundan farklı olarak hem Türkiye’deki hem de UPOV Sözleşmesi’ne taraf ülkelerdeki tescilli çeşitler göz önünde bulundurulur.

¹⁸¹ Benzer düzenleme için bkz.: Marka KHK m. 7/1(f).

¹⁸² Kanun m. 42/1(a)6. Benzer düzenleme için bkz.: MarkaKHK m. 7/1(b).

¹⁸³ Tüysüz, s.150.

¹⁸⁴ Bkz.: Yasaman, s.226-230, Tekinalp, s.377-379, Noyan, 209-211.

- Markalar hukukunda “ayırt edilemeyecek kadar benzer” ifadesi kullanılırken; Kanun’da “karışıklığa neden olacak nitelikteyse” ifadesi yer almaktadır.

f) Markalar Mevzuatına Aykırılık

Kanun’un 9/2 maddesi uyarınca, çeşit için önerilen ismin içinde, çeşit ile ilgili ürünler bakımından marka alınmasını markalar mevzuatı açısından engelleyecek unsurlar bulunamaz.

Kanun koyucunun bu hükümlerle markalar için öngörölmüş olan mutlak ret nedenlerini, çeşit ismi için de öngörmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır¹⁸⁵.

4) Çeşit İsmi Kullanma Zorunluluğu

a) Genel Olarak

Kanun’un 9. maddesinin 5. Fıkrasına göre; “...Korunan bir çeşidin çoğaltım materyalini satan veya başka şekilde pazarlayan herkes çeşidin bu ismini kullanmak zorundadır...”.

Maddede yer alan atıf icabı, hüküm, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitlere de uygulanır. Konsey Tüzüğü’ndeki düzenlemede de benzer bir atıf yapılmakla birlikte, söz konusu atıf aynı zamanda esas itibariyle korunan çeşitten türetilen çeşitleri ve üretilmeleri için her defasında korunan çeşidin kullanımını gerektiren çeşitleri de kapsamaktadır¹⁸⁶.

b) Çeşit İsmi Diğer Ad ve İşaretlerle ve Özellikle Markayla Birlikte Kullanımı

Birbirlerinden farklı fonksiyonlara sahip olmalarına rağmen, çeşit ismi ve marka bir arada kullanılabilir¹⁸⁷. Kanun, çeşit isminin marka, ticaret ünvanı veya benzer

¹⁸⁵ Odman Boztosun, s. 126.

¹⁸⁶ Konsey Tüzüğü m. 17/1.

¹⁸⁷ Flury-Jeker, s. 143.

diğer işaretleler ile birlikte kullanımının ancak çeşit isminin kolayca tanınabilir şekilde yazılması halinde mümkün olacağını öngörmüştür (m.9/8).

Çeşit isminin ticaret ünvanı veya markayla birlikte kullanılması, tanınırlığı yüksek firmalar için önemlidir. Firma, çeşit ismiyle birlikte örneğin kendi markasını da kullanırsa, o çeşidi diğer firmaların ürettiği çeşitlerden ayırt edilebilir kılar ve çeşidin pazarlanmasını kolaylaştırmış olur¹⁸⁸. Ancak hükümde de belirtildiği üzere markanın çeşit isminden kolayca ayırt edilebilir olması gerekir. Aksi halde markanın da çeşit isminin içinde varsayılması halinde marka da çeşit ismi ile birlikte cins isim haline gelecektir ve firma, markasının başkalarınınca kullanılmasına engel olamayacaktır¹⁸⁹.

Markayı bitki çeşidi isminden ayırmak için çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Örneğin, marka ismine, tırnak işareti kullanılmadan, TM (başvurusu yapılmış vefakat henüz tescili gerçekleşmemiş markalar için) veya ® (tescilli markalar için) sembollerinin eklenebileceği, çeşit isminin ise tırnak işareti içinde yazılabileceği belirtilmiştir¹⁹⁰.

II)Başvuru Süreci, Teknik İnceleme, Tescil ve İlan

Başvuru süreci, teknik inceleme, tescil ve ilana ilişkin düzenlemeler Kanun'da yer almakla beraber, Kanun'a ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla çıkartılmış olan Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelikte detaylandırılmıştır.

¹⁸⁸ Tüysüz, s.107.

¹⁸⁹ Gioia, Vincent, "Using and Registering Plant Trade Designations as Trademarks", s.3, <http://www.plantpatent.com/articles.html#patent>

¹⁹⁰ National Association of Plant Patent Owners (NAPPO), Position on the Use of Trademarks Associated with Horticultural Plants, s.1-2, <http://www.anla.org/industry/patents/positionpaper.htm> (ANLA - American Nursery&Landscape Association).

A) Başvuru Süreci

1) Hak Sahipleri

a) Genel Olarak

İslahçı hakkının tanınması için başvurabilecek kişiler Kanun'un 4. maddesinde sayılmıştır. Bu kişiler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ikametgahı olan veya iş merkezi bulunan gerçek veya tüzel kişiler ve UPOV Sözleşmesi hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip kişilerdir.

Ayrıca, karşılıklılık ilkesi¹⁹¹ uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti uyuşundaki kişilere kanunen veya fiilen koruma tanıyan devletlerin uyuşundaki gerçek veya tüzel kişiler de başvuru hakkına sahiptirler.

Konsey Tüzüğü'nün 12. maddesi'nin, 20 Aralık 2007 tarihli ve 15/2008 sayılı Konsey Tüzüğü¹⁹² ile değiştirilmeden önceki hali uyarınca da, topluluk bitki çeşidi hakkına başvurabilecek kişiler, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin vatandaşları, UPOV'a üye ülkelerin vatandaşları, buralarda ikametgahları veya merkezleri veya iş yerleri olan kişiler idi (gerçek ya da tüzel kişiler). Bu kişilerin dışındakilere de karşılıklılık ilkesinin uygulanması söz konusu olmaktaydı. Yapılan değişiklikten sonra, her gerçek ya da tüzel kişinin topluluk bitki çeşidi hakkına başvurabileceği hükme bağlanmıştır. Bu değişiklik süs bitkileri açısından önem arz etmektedir. Zira, UPOV üyesi olmayan Tayland, Tayvan, Hindistan gibi ülkelere özellikle süs bitkilerine ilişkin topluluk bitki çeşidi hakkı başvuruları yapılmaya başlanmıştır¹⁹³.

UPOV Sözleşmesi'nin 4. maddesine göre de, her üye ülke, diğer üye ülkelerin ıslahçılarına kendi ıslahçısına tanıdığı hakları tanıyacaktır.

¹⁹¹ Karşılıklılık ilkesi Yönetmelik'te "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çeşitlerine, diğer ülkelerin koruma hakkı vermesi veya koruma hakkı vereceğini yazılı olarak bildirmesi" olarak kabul edilmiştir (m.6/3).

¹⁹² OJ L 8, 11.01.2008.

¹⁹³ Ekvad, Martin, "The Community Plant Variety Rights System", CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcılı Program çerçevesinde "Avrupa Birliğinde İslahçı Hakları Uygulamaları Mevzuatı" Semineri, Ankara 10 Haziran 2008 (Ekvad, Seminer 10 Haziran 2008).

Kanun'a göre (m.2/1(d)) hak sahibi, "ıslahçı veya onun hukuki haleflerini" ifade eder. Yine Kanun'a göre (m.11/1), "Bir çeşidin ıslahçı hakkı, ıslahçıya ve onun hukuki haleflerine aittir"¹⁹⁴.

Bitki çeşidinin ıslahçısını, çeşit üzerindeki hak sahipliğinden ayırt etmek gerekir¹⁹⁵. Her ıslah, fikri bir faaliyet gerektirdiğinden ıslahçı sadece gerçek kişiler olabilir. Buna karşılık tüzel kişiler örneğin ticaret şirketleri ıslah edilen çeşitler üzerinde hak sahibi olabilirler.

b) Birden Çok Kişinin Hak Sahipliği

Islah faaliyeti tek bir kişi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi birden çok kişi tarafından da gerçekleştirilebilir. Birden fazla kişinin bitki çeşidini geliştirmesi halinde ortak ıslahçılık söz konusu olur. Ortak ıslahçı olabilmek için birden fazla kişinin fikri katkısının olması gerekir. Dolayısıyla ıslah faaliyetine sadece finansal destek sağlayan kişi ortak ıslahçılardan biri sayılmaz¹⁹⁶.

Ortak ıslahçılık halinde, taraflar arasında aksine bir anlaşma yoksa, ıslahçılar müşterek (paylı) mülkiyet hükümleri çerçevesinde hak sahibi olurlar (m.11/2). Paylı mülkiyet, hukuki işlem ile, resmi makamın tasarrufu ile veya doğrudan doğruya kanun gereği kurulur¹⁹⁷. Burada kanun gereği kurulan bir paylı mülkiyet söz konusudur.

Paylı mülkiyette, bu mülkiyete tabi şey bir bütün olarak tek bir mülkiyet konusudur. Ancak söz konusu mülkiyet hakkı tek kişi mülkiyetinden farklı olarak tek kişiye değil birden çok kişiye aittir. Birden çok kişi söz konusu mülkiyetin bir payına sahip bulunmaktadır¹⁹⁸.

Kanun, müşterek maliklerin paylarına ilişkin yapabilecekleri tasarrufları düzenlemiştir. Bu çerçevede, her hak sahibinin diğerlerinden bağımsız olarak,

¹⁹⁴ Söz konusu ifadelerin doğru olmadığı, kastedilmek istenilenin "ıslahçı hakkının tanınmasını isteme hakkı" olduğu yönünde bkz.: Odman Boztosun, s. 132-133.

¹⁹⁵ Tüysüz, s. 161.

¹⁹⁶ Kooij, s.25.

¹⁹⁷ Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay Özdemir, Saibe, Eşya Hukuku, İstanbul 2006, s. 250.

¹⁹⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, s.249.

kendine düşen pay üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma, diğer hak sahiplerine yazılı bildirimde bulunduktan sonra hak konusu çeşidi kullanma, hak konusu çeşidin korunması için gerekli önlemleri alma hakları bulunmaktadır. Ayrıca her hak sahibi ıslahçı hakkının tecavüze uğraması halinde Kanun'da öngörülen hukuk ve ceza davalarını¹⁹⁹ açabilir. Ancak bu halde diğer hak sahiplerinin davaya katılabilmeleri için, durumu kendilerine, davanın açıldığı tarihten itibaren 1 ay içinde bildirmekle yükümlüdür.

Hak sahibinin ıslahçı hakkı payını üçüncü kişilere devretmesi halinde, diğer pay sahiplerinin önalım hakkı vardır (m.11/5). Payın devri, yazılı olarak yapılır ve sicile kaydedilir. Bakanlık önalım hakkının kullanılabilmesi için durumu 2 ay içinde diğer paydaşlara bildirir. Diğer paydaşlar, önalım haklarını bildirimden itibaren 1 ay içinde kullanmak durumundadırlar.

Çeşidin kullanılması hakkının üçüncü kişilere devri konusunda (üçüncü kişilere lisans hakkı tanınması konusunda) tüm hak sahiplerinin birlikte hareket etmesi gerekmektedir (m.11/6). Hak sahipleri arasında uyuşmazlık olması durumunda, lisans hakkının tanınmasını isteyen hak sahibi dava açabilir.

c) Hizmet İlişkisinde Hak Sahipliği

Çalışanların işlerini görürken ıslah ettikleri veya buldukları ve geliştirdikleri çeşitler üzerindeki hak sahipliği, aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça işverene aittir (m.12/1).

Hizmet sözleşmesi gerektirmediği halde, işyerindeki bilgi ve araçlardan faydalanmak suretiyle çeşit geliştiren çalışanların ıslah ettikleri veya bulup geliştirdikleri çeşitler üzerindeki hak sahipliği de işverene aittir (m.12/2). Dolayısıyla, işyerindeki bilgi ve araçlar kullanılmadan bir bitki çeşidi geliştirilmiş ve bu geliştirme de çalışanın hizmet sözleşmesi ile yüklendiği edimler arasında yer almıyorsa çeşidin sahibi çalışan olacaktır.

---

¹⁹⁹ Bkz.: aş. VI.

Kanun'da hizmet sözleşmesine bağlı hak sahipliği PatentKHK'daki kadar detaylı düzenlenmemiştir²⁰⁰. Patent KHK'da işçi buluşları, hizmet buluşu ve serbest buluş olarak ikiye ayrılmıştır²⁰¹. Bir buluşun hizmet buluşu sayılabilmesi için, buluşçunun işçi sayılan kişi olması, buluşun iş görme borcundan kaynaklanması veya büyük ölçüde işletme deneyim ve çalışmalarına dayanması ve buluşun iş ilişkisi sırasında gerçekleştirilmiş olması gerekir²⁰². Serbest buluşlar ise, işçinin yine iş ilişkisi sırasında gerçekleştirdiği fakat hizmet buluşu dışında kalan buluşlardır²⁰³.

İşçi bir hizmet buluşu yaptığında bu buluşunu işverene bildirmekle yükümlüdür²⁰⁴. İşveren, hizmet buluşu ile ilgili olarak tam veya kısmi hak talep edebilir²⁰⁵. İşveren, buluşun kendisine bildirilmesinden itibaren dört ay içinde veya kısmi hak talebinde bulunmuş olan işverene, işçinin işverenin buluşu tamamen devralması veya serbest bırakmasına ilişkin yaptığı tekliften²⁰⁶ (zira işverenin kısmi hak talebine dayanarak buluşu kullanması, işçinin buluşu değerlendirmesini önemli ölçüde sınırlayabilir) itibaren iki ay içinde bir cevap vermezse (hak seçimini bildirmezse) buluş serbest buluş haline gelir²⁰⁷. İslahçı hakkı korumasında ise işverenin bu konuda herhangi bir yükümlülüğü yoktur, dolayısıyla geliştirilen çeşit için ıslahçı hakkı başvurusu yapıp yapmama serbestisi vardır.

Çalışan, işverenden emeği karşılığında bir bedel talep edebilir. Gerçekten de Kanun'un 12/3 maddesi uyarınca, "*...Çalışanların, ıslah ettikleri veya buldukları ve geliştirdikleri çeşitleri için çeşidin ekonomik değeri de göz önüne alınarak işverenin ve çalışanın birlikte tespit edeceği bir bedele hakları vardır. Taraflar, bedel konusunda anlaşamadıkları takdirde söz konusu bedel mahkemece tespit edilir. Taraflar, bedeli hizmet sözleşmesine önceden belirleyip koyabilirler...*". PatentKHK'da da işverenin tam hak veya kısmi hak taleplerine göre işçiye uygun bir bedel ödemesine ilişkin düzenlemeler vardır²⁰⁸.

²⁰⁰ PatentKHK m. 16-41.

²⁰¹ PatentKHK m.17.

²⁰² Canbolat, Talat, İşçi Buluşları, İstanbul 2007, s. 96-194.

²⁰³ Canbolat, s. 241-242.

²⁰⁴ PatentKHK m.18.

²⁰⁵ PatentKHK m.19.

²⁰⁶ PatentKHK m.20/2.

²⁰⁷ PatentKHK m. 21/1(c).

²⁰⁸ PatentKHK m. 22-23.

d) Kamu Çalışanları

Yeni çeşit geliştirilmesine katkıda bulunan kamu kurum ve kuruluş çalışanlarının söz konusu çeşitlerden elde edilen gelirler üzerinde hak sahibi olacakları daha önce belirtildiği üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin İslahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik ile öngörülmüştür²⁰⁹.

Kamu kurum ve kuruluşu, Bakanlıkların araştırma yetkisi verilmiş birimlerini, bağlı ve ilgili kuruluşlarını ve üniversiteleri ifade eder (Madde 4). İslahçı hakkından yaralanacak kişiler ise, bu kamu kurum ve kuruluşlarında çeşit geliştirme çalışmalarında fiilen yer alan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurlar ile aynı Kanuna göre istihdam edilen sözleşmeli personel ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa tabi personel ile her türlü sözleşmeli personeldir (Madde 6).

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların geliştirdiği çeşit üzerinde hak sahipliği kamu kurum ve kuruluşuna aittir (Madde 4). Hak sahibi, çeşidin üretilmesi, çoğaltılması, satışı ve ihracı yetkilerine inhisari olarak sahiptir. Hak sahibi bu yetkilerini şarta bağlayabilir ve bu yetkilerine sınırlandırma getirebilir (Madde 8/1). Hak sahibinin inhisari yetkilerini kullanmasında çalışanların, ıslahçı hakkından doğan gelir kaybı olduğu durumlarda, ıslahçının hak sahibi kuruluşa karşı itiraz etme hakkı bulunmaktadır (Madde 8/2).

Çeşidin geliştirilmesinde bizzat yer alan çalışanlar, hak sahibi kuruluşlardan kendi isimlerinin ıslahçı hakkı sicilinde, rüçhan belgesinde, bitki çeşitleri bülteninde veya diğer yayınlarda ıslahçı olarak gösterilmesini isteme hakkına sahiptir (Madde 9/2).

İslahçı hakkından elde edilen gelir, döner sermayesi bulunan kurum ve kuruluşlarda döner sermayeye, döner sermayesi olmayanlarda ise kurum bütçelerine gelir kaydedilir (Madde 10/1). Söz konusu gelirin %50'si araştırma çalışmalarında kullanılırken, diğer %50'si çeşidi ıslah eden ve ıslahına katkısı olan çalışanlara dağıtılır. Ancak çalışanlara dağıtılacak miktar, bir ayda elde edecekleri toplam gelirin iki katını geçemez (Madde 10/2).

---

²⁰⁹Bkz.: İkinci Bölüm I)B)3.

2) Başvuru Mercii ve Başvuru Şartları

a) Başvuru Mercii

İslahçı hakkının tanınmasına ilişkin başvurular Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na yapılır. Başvuru ve tescile ilişkin yetkili Bakanlık birimi Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğüdür.

Topluluk bitki çeşidi hakkı tanınmasına ilişkin başvurular ise doğrudan CPVO'ya yapılabileceği gibi, alt ofislere veya ulusal ajanslara da yapılabilir²¹⁰. Bu ulusal ajansların ve alt ofislerin görevi adeta bir posta ofisi olmakla ve teslim aldıkları belgeleri CPVO'ya teslim etmekle sınırlıdır²¹¹.

b) Başvuru Şartları

Kanun'un 33. maddesi başvuru dilekçesinin²¹² ihtiva etmesi gereken bilgi ve belgeleri sıralamıştır. Yönetmeliğin 9. maddesi de başvuruya eklenecek bilgi ve belgeleri detaylandırmıştır.

- Başvuru dilekçesinde başvuru sahibinin veya varsa vekilinin adı ve adresi yer alacaktır. Başvuru vekil aracılığıyla yapılıyorsa vekilin noter tasdikli vekaletnamesi de eklenecektir. Türkiye'de ikametgahı olmayan kişilerin başvuruyu ve tescili gerçekleştirmek için Türkiye'de ikametgahı olan bir vekil tayin etme zorunlulukları vardır.
- Başvuruyu yapan ıslahçının kendisi değilse, ıslahçının adı ve adresi ile hakkın ıslahçıdan ne şekilde alındığını gösterir bilgi ve belge de dilekçede yer almalıdır.
- Çeşidin botanik sınıflandırmadaki Türkçe ve Latince ismi dilekçede yer alacaktır.
- Çeşit için önerilen isim veya ıslahçının kullandığı geçici bir isim dilekçede yer alacaktır.

²¹⁰ Konsey Tüzüğü m. 49.

²¹¹ Kooij, s.84.

²¹² Eksiksiz olarak doldurulması gereken Bakanlık tarafından hazırlanmış başvuru formu.

- Daha önceki bir başvurudan dolayı rüçhan hakkı²¹³ talep ediliyorsa, ilk başvurunun yapıldığı ülke, başvuru tarihi ve numarası, başvurunun yapıldığı mercii ve çeşidin ilk başvurudaki adının yer aldığı onaylı belge başvuru dilekçesinde yer alır.
- Dilekçede çeşidin teknik özellikleri de bulunmalıdır. Teknik inceleme kapsamında FYD testlerinin yapılabilmesi amacıyla Kuruluşça²¹⁴ hazırlanmış olan Teknik Başvuru Formu veya UPOV Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden birisinde, o ülkenin yetkili kuruluşu tarafından yapılmış ve bu kuruluştan temin edilen teknik inceleme raporu da başvuruya eklenmelidir.
- Talep halinde çeşidin tanımlanmasına yarayacak her türlü resim, slayt, veya materyal de eklenecektir.
- Çeşitle ilgili daha önceden ticari bir işlem yapılmışsa, buna ait bilgi ve belgeler de (çeşidin ticari olarak ne amaçla kullanıldığı, ne kadar kullanıldığı ve hangi tarihten itibaren ticarete arz edildiğine ilişkin bilgi ve belgeler) başvuruya eklenecektir. Bu bilgi ve belgeler yenilik şartının tespiti açısından önemlidir.
- Çeşidin coğrafi orijininin de başvuru dilekçesinde belirtilmesi gerekir.
- Başvuru ve teknik inceleme ücretinin ödendiğine dair belge de başvuruya eklenecek belgelerdendir.
- Başvuru sahibi tüzel kişi ise noter tasdikli imza sirküleri de eklenecektir.
- Sayılan belgelerden yabancı dilde olanları yeminli tercüme bürolarında yaptırılmış Türkçe tercüme belgeleri de eklenerek sunulacaklardır.

---

²¹³ Rüçhan hakkı için bkz.: aş.3.

²¹⁴ Genel Müdürlük adına uygulamayı yürüten kuruluştur (Yönetmelik m. 4/1(t)).

- Bunların dışında başvuru formunda çeşidin ait olduğu cins ve tür, çeşidin ait olduğu familya, çeşidin ıslah metodu, çeşitle ilgili lisans, devir, miras, haciz, itiraz vb. işlemler hakkında açıklamalar da yer alacaktır.

Eksiksiz ve doğru yapılan her başvuru, Kütüğe kaydedilir ve bir başvuru numarası verilir. Sayılan belgelerin Bakanlıkça alındığı tarih, başvuru tarihi olarak kabul edilir(m.35/son).

3) Rüçhan Hakkı

Kanun'un 34. maddesinin ilk fıkrasına göre; *“Başvuru sahibi veya selefi, UPOV Sözleşmesine taraf bir ülkede, bir çeşidin korunması için daha önce başvuruda bulunmuş ve bu başvurunun üzerinden on iki ay geçmemişse, ıslahçı hakkı almak için Türkiye’de başvuru yapma konusunda rüçhan hakkından yararlanır...”*. Görüldüğü üzere, ıslahçı hakkı sahibine bir öncelik hakkı tanınmaktadır. Böyle bir durumda UPOV Sözleşmesi’ne taraf ülkedeki ilk başvuru tarihi Türkiye’de yapılan başvuru tarihi olarak kabul edilir.

Kanunumuzdaki rüçhan hakkına ilişkin düzenleme UPOV Sözleşmesi ve Konsey Tüzüğü düzenlemeleri ile paraleldir²¹⁵.

Islahçının rüçhan hakkından yararlanabilmesi için daha sonraki başvurusunda, ilk başvurusundan kaynaklanan rüçhan hakkını kullanmak istediğini Bakanlığa yazılı olarak bildirmesi gerekmektedir. Islahçı rüçhan hakkını süresinde kullanmazsa hak düşer (m.34/2).

Kanun önceki başvurulardan neyi kastettiğini açıkça belirtmemektedir. Daha önce de görüldüğü üzere çeşit üzerindeki hak çeşitli sistemlerde ıslahçı hakkı dışındaki fikri mülkiyet hakları ile de korunabilmektedir. Örneğin, ABD’de yeni bir çeşide ilişkin yapılmış bir patent başvurusu Türkiye’de ıslahçı hakkı kapsamında rüçhan hakkından faydalanabilecek midir? Odman’a göre, Kanun’da bu konuda açık bir düzenleme bulunmadığından rüçhan hakkı doğuran önceki başvuruların bu ülkelerdeki ıslahçı hakkı başvurularına münhasır kılınması ve patent başvurularının kapsam dışında

²¹⁵ UPOV Sözleşmesi m. 11, Konsey Tüzüğü m. 52.

bırakılması yerinde olacaktır²¹⁶. Konuya ilişkin Kanun'un gerekçesinde bir açıklama yer almazken Konsey Tüzüğü'nün 52.2 maddesinde herhangi bir fikri mülkiyet hakkının rüçhan hakkı doğurabileceği hükme bağlanmıştır.

Bakanlık, başvuru sahibinden, başvuru tarihinden itibaren üç ay içinde, ilk başvurusunu yaptığı makama verdiği belgelerin onaylı suretleri ve tercümeleri ile her iki başvuruya konu olan çeşidin aynı olduğunu gösteren numune veya delilleri isteyebilir (m.34/3).

İlk başvurusundan itibaren on iki ay içinde rüçhan haklı başvurusunu yapmak durumunda olan hak sahibinin rüçhan haklı başvurusunu yaparken Bakanlığa ilk başvurusunda elde edilen teknik inceleme sonuçlarını sunması olanaklı değildir. Zira, teknik inceleme oldukça uzun süren bir süreçtir. İşte Kanun ıslahçının bu zorluğu aşabilmesi için “...Bakanlık, başvuru sahibinin talebi üzerine, teknik inceleme yapılabilmesi amacıyla gerekli olan bilgi, belge ve materyal temini için rüçhan hakkı süresinin dolmasından itibaren en çok iki yıl süre verebilir” (m.34/4) hükmüne yer vermiştir. Bu durumda örneğin, İspanya’da 17.07.2007 tarihinde başvuruda bulunan hak sahibi, aynı çeşit için 17.07.2008 tarihine kadar Türkiye’de rüçhan haklı başvuruda bulunabilir. Talebi halinde ıslahçıya, 17.07.2010 tarihine kadar teknik inceleme yapılabilmesi için gerekli unsurları sağlaması amacıyla (veya ilk başvurusuna istinaden yapılmakta olan teknik incelemenin sonucunu elde edebilmesi ve bu sonuçları Bakanlığa sunması amacıyla²¹⁷) süre tanınabilir.

Düzenleme bu şekilde olmakla birlikte uygulamada Genel Müdürlük önceleri rüçhan haklı bir başvuru yapıldığında²¹⁸, ilk incelemeden sonra başvuru sahibine eksik evrakı tamamlaması için verdiği 30 günlük süre içerisinde²¹⁹, başvuru sahibinden, ilk başvuruya istinaden yapılmış olan FYD test sonuçlarını sunmasını; aksi takdirde Bakanlık nezdinde teknik incelemenin başlatılması için gerekenlerin yapılmasını istemekteydi. Yukarıda da belirtildiği üzere 30 günlük süre içerisinde ilk başvurusunun üzerinden henüz en fazla 12 ay geçmiş bir çeşidin teknik inceleme

²¹⁶ Aksi görüş için bkz.: Tüysüz s.175-176.

²¹⁷ Teknik incelemenin UPOV Sözleşmesi’ne taraf ülkelerden birisinde o ülkenin yetkili kuruluşu tarafından da yapılabileceğine ilişkin bkz.: aş. B)1.

²¹⁸ Bakanlığa rüçhan haklı ilk başvuru tarafımızdan 11.07.2006 tarihi itibarıyla Barcele adlı karanfil çeşidine ilişkin olarak yapılmıştır. Çeşidin rüçhan hakkına esas teşkil eden ilk başvurusu ise CPVO nezdinde 22.08.2005 tarihinde yapılmıştır.

²¹⁹ Bkz.: aş. 4.

sonuçlarının Bakanlığa sunulması olanaklı değildir. Yapılması gereken Kanun'daki düzenlemeye uygun olarak rüçhan haklı başvuru sahibine rüçhan hakkı süresinin dolmasından itibaren en çok iki yıla kadar süre verilmesidir²²⁰.

İlk başvurunun reddedilmesi veya geri çekilmesi halinde Bakanlık, uzattığı süreden vazgeçerek, ret veya geri çekme tarihinden itibaren en çok on iki aya kadar bir süre verebilir. Önceki örneğe geri dönecek olursak, İspanya'daki başvurunun 17.12.2007 tarihinde reddedildiği veya geri çekildiği varsayılırsa Bakanlığın tanıyacağı yeni süre en fazla 17.12.2008 tarihine kadar olacaktır.

4) Başvurunun İncelenmesi

Başvuru Bakanlık tarafından şeklen ve esastan olmak üzere iki açıdan incelenir. Başvurunun şeklen ve esastan incelenmesi için Genel Müdürlük tarafından bir Komisyon oluşturulur²²¹.

a) Şekil Bakımından

Başvurunun şekil bakımından incelenmesinde, başvurunun yazılı olarak yapıp yapılmadığına, başvurunun Kanun'da ve Yönetmelik'te öngörülen bilgi ve belgeleri içerip içermediğine, rüçhan hakkı talep edilmekteyse Kanun'da öngörülen hükümlere uyulup uyulmadığına ve ücretlerin öngörülen sürede ödenip ödenmediğine bakılır (m.35/2(a)).

Şekil bakımından yapılan incelemede başvurunun eksik veya yanlış yapıldığı Komisyon tarafından tespit edilirse, Genel Müdürlük başvuru sahibine söz konusu yanlışlık ve eksiklikleri bildirir ve bunların 30 gün içerisinde giderilmesini ister. Bu

²²⁰ 218 no.lu dipnottaki başvurumuza istinaden ilk başvuru çerçevesinde yaptırılan FYD test sonuçları 03.04.2007 tarihi itibarıyla Bakanlığa sunulmuş olup çeşidin tescil işlemleri devam etmiş ve çeşide 13.12.2007 tarihi itibarıyla ıslahçı hakkı tanınmıştır, bkz.: EK: Barcele Islahçı Hakkı Tescil Belgesi.

²²¹ Yönetmelik m.10: “Genel Müdürlük, başvurunun şeklen ve esastan incelenmesi amacıyla bir komisyon oluşturur. Bu komisyon; kuruluş bünyesinden bitki grubu bazında bir konu uzmanı, Hukuk Müşavirliğinden bir hukuk müşaviri, Genel Müdürlükten bir konu uzmanı olmak üzere üç kişiden oluşur. Gerek görüldüğü takdirde Bakanlıktan veya dışından konu uzmanı danışman bu komisyona davet edilir. Komisyon üye tam sayısıyla çalışır, kararlar oybirliğiyle alınır. Komisyonun raporörlüğü Genel Müdürlük tarafından yapılır”.

süre içerisinde eksiklikler veya yanlışlıklar giderilmezse başvuru yapılmamış sayılır (m.35/3)²²².

Kanun m. 35/son uyarınca başvuru tarihi, başvurunun eksiksiz ve doğru yapıldığı tarihtir. Dolayısıyla başvuru tarihi başvurunun ilk yapıldığı tarih değil, eksikliklerin ve yanlışlıkların 30 günlük süre içerisinde giderilerek tam ve doğru belgelerin Bakanlıkça alındığı tarihtir. Ancak Yönetmelik m. 11/2, eksiklik giderildikten sonra, başvurunun, ilk yapıldığı tarih itibariyle kesinlik kazanacağını hükme bağlamaktadır. Görüldüğü üzere Kanun ve Yönetmelik hükmü arasında bir çelişki bulunmaktadır. Bu durumda Kanun hükmünü uygulamak yerinde olacaktır²²³. Zira, Konsey Tüzüğü'nün başvuru tarihini düzenleyen 51. maddesi de, başvuru tarihini, geçerli bir başvurunun CPVO'ya yapıldığı tarih olarak belirlemektedir²²⁴.

Şeklen inceleme sonunda başvurunun esastan incelenmesine geçilir.

b) Esas Bakımından

Başvurunun esas bakımından incelenmesinde, çeşidin yenilik kriterini karşılayıp karşılamadığı, başvuru sahibinin başvuruya yetkili olup olmadığı ve önerilen çeşit isminin Kanun'da öngörülen hükümlere uygun olup olmadığı araştırılır (m.35/4(b)).

Bakanlık yaptığı araştırma sonucunda ıslahçı hakkı verilmesine engel teşkil edecek bir husus olduğu sonucuna varırsa başvuruyu reddeder. Ret kararının alındığı tarihten itibaren 30 gün içinde durum gerekçeleriyle birlikte başvuru sahibine yazılı olarak bildirilir (m.35/5).

²²² Ancak Yönetmelik m. 11/3'e göre, rüçhan hakkına ilişkin eksikliğin giderilememesi halinde başvuru sahibi sadece rüçhan hakkını kullanamaz.

²²³ Odman Boztosun, s. 189.

²²⁴ Buna paralel olarak da, CPVO Temyiz Kurulu, A 001/2007 sayılı, 11.09.2007 tarihli kararında, karara konu topluluk ıslahçı hakkı tescil başvurusunun başvuru tarihini, başvuru sahibinin CPVO'ya başvuruda bulunurken bazı maddelerini boş bıraktığı teknik soru formunun, tamamen doldurularak CPVO'ya sunulduğu tarih olarak kabul etmiştir. Karara konu olayda, ilk defa piyasaya ABD'de 10 Nisan 2002 tarihinde sunulmuş olan bir frambuaz çeşidi söz konusudur. Aynı çeşit için CPVO nezdinde başvuru 30 Mart 2006 tarihinde yapılmıştır. Ancak yukarıda bahsedilen teknik soru formunun tam olarak doldurularak CPVO'ya sunulması tarihi 18 Nisan 2006'dır. Dolayısıyla artık çeşit yenilik koşulunu sağlayamadığından (Konsey Tüzüğü'nün 10. maddesi uyarınca, çeşidin, CPVO'ya başvuru tarihinden önceki 4 yıllık süre içerisinde Topluluk sınırları dışında piyasaya sunulmamış olması gerekir) başvuru reddedilmiştir. (http://www.cpvo.eu.int/documents/decisionBOA/2007/decision_BOA001-2007_EN.pdf)

Başvurunun, önerilen çeşit isminin Kanun'da öngörülen hükümlere uygun olmaması sebebiyle reddi halinde durum başvuru sahibine bildirilir ve başvuru sahibinden 30 gün içinde yeni bir çeşit ismi önermesi istenir. Başvuru sahibinin bu süre içerisinde yeni bir çeşit ismi önermemesi halinde başvuru reddedilir²²⁵.

Şeklen ve esastan incelmeyi takiben, Genel Müdürlük başvuruyu Kütüğe kaydeder ve başvuruya bir başvuru numarası verir.

5) Başvurunun Bültende İlanı, Başvuruya İtiraz ve İtirazın İncelenmesi

a) İlan²²⁶

Genel Müdürlük, başvurunun Kütüğe kaydedilmesinden itibaren 30 gün içinde, başvuru ile ilgili bazı bilgileri Bültende yayımlar. Bu bilgiler:

- Başvuru sahibinin veya varsa vekilinin adı ve adresi,
- Başvuruyu yapan ıslahçının kendisi değilse, ıslahçının adı ve adresi ile hakkın ıslahçıdan ne şekilde alındığını gösterir bilgi ve belge,
- Çeşidin botanik sınıflandırmadaki Türkçe ve Latince ismi,
- Çeşit için önerilen isim veya ıslahçının kullandığı geçici bir isim ve
- Daha önceki bir başvurudan dolayı rüçhan hakkı talep ediliyorsa, ilk başvurunun yapıldığı tarih ve makamdır.

b) İtiraz²²⁷

Başvurunun Bültende ilan edildiği tarihten itibaren 3 ay içerisinde başvuruya karşı Bakanlık nezdinde itirazda bulunulabilir. İtiraz sebepleri aşağıdakilerle sınırlıdır:

- Çeşidin koruma koşullarını sağlamaması (yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş olmaması),
- Başvuru sahibinin hak sahibi olmaması ve
- Çeşit için önerilen ismin Kanun'un koşullarını sağlamıyor olması.

²²⁵ Yönetmelik m. 12/3.

²²⁶ Kanun m. 36, Yönetmelik m. 13.

²²⁷ Kanun m. 37, Yönetmelik m. 14.

İtirazda bulunanlar, yukarıda sayılan itiraz sebeplerine ilişkin delil ve belgeleri de itiraz dilekçeleriyle birlikte Bakanlığa sunmalıdırlar.

c) İtirazın İncelenmesi²²⁸

İtiraz, öncelikle Genel Müdürlük tarafından başvuru sahibine bildirilir ve başvuru sahibinden başvuru sahibi olmaya devam edip etmeyeceğini veya başvurusunda değişiklik yapıp yapmayacağını 3 ay içinde bildirmesi istenir. Başvuru sahibi bu sürenin kendisine yetmeyeceğini düşünürse Genel Müdürlükten ek süre talep edebilir. Genel Müdürlük başvuru sahibine en fazla 2 aylık ek süre verebilir.

Verilen sürenin sonunda başvuru sahibinden cevap alınamazsa başvuru geri çekilmiş sayılır. Başvuru sahibi verilen süre içerisinde başvurusuna aynen devam edeceğini veya başvurusunda değişiklik yapacağını bildirirse, Genel Müdürlük, durumu itiraz edene bildirerek itirazını sürdürüp sürdürmeyeceğini 30 gün içerisinde bildirmesini ister. Başvuruya itiraz eden bu süre içerisinde başvuruya itiraz konularında değişiklik yapamaz, sadece itirazını sürdürüp sürdürmeyeceğini bildirebilir.

İtiraz eden itirazını sürdürmeye karar verirse, itiraz gerekçesine göre iki ihtimal ortaya çıkar. İtiraz, çeşidin yeni olmadığı, başvuru sahibinin hak sahibi olmadığı veya çeşit için önerilen ismin Kanun hükümlerine aykırı olduğuna ilişkin ise, Genel Müdürlük incelemeyi hemen başlatır. İnceleme sonunda Genel Müdürlük tarafından verilen karara karşı kararın tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde dava açılabilir. İtiraz, çeşidin farklı, yeknesak ve durulmuş olmadığı iddiasına dayanıyorsa, bu takdirde inceleme çeşidin teknik incelemesi sırasında yapılır.

Gerçek hak sahipliğine dayalı itirazın kabulüne ilişkin kararın ilgiliye tebliğinden itibaren bir ay içinde, aynı çeşit hakkında başvuruda bulunan gerçek hak sahibinin, reddedilen başvuru tarihinin kendi başvuru tarihi olarak kabul edilmesini talep etmesi halinde, Bakanlık tarafından bu talep kabul edilir. Konsey Tüzüğünde de aynı prensip benimsenmiştir²²⁹. Bu hüküm önemini, itiraz sahibinin, çeşit materyalini ret

²²⁸ Kanun m. 38, Yönetmelik m. 15.

²²⁹ Konsey Tüzüğü m. 60.

tarihinden sonra vefakat kendi başvurusundan önce satması halinde gösterecektir. Zira bu hüküm olmasaydı yeniliğe ilişkin süreler geçirilmiş olabilecekti²³⁰.

B) Teknik İnceleme, Tescil ve İlan

1) Teknik İnceleme²³¹

a) Genel Olarak

Başvurunun şeklen ve esastan incelenmesi sonucunda başvurunun kabulüne karar verilmesi, başvuruya itirazın bulunmaması veya itirazların reddedilmiş olması veya itirazın çeşidin teknik özelliklerine ilişkin olması halinde artık çeşidin teknik olarak incelenmesi aşamasına geçilir.

Teknik incelemenin amacı, çeşidin belirtilen botanik sınıfa ait olduğunun teyit edilmesi ve çeşidin farklı, yeknesak ve durulmuş olduğunun tespit edilmesidir.

Teknik incelemenin uygulama şartları, Bakanlıkça belirlenir ve inceleme Bakanlığın gözetimi altında yapılır. Eğer teknik inceleme için gerekli olan yetiştirme testleri veya diğer testler, UPOV Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden birisinde o ülkenin yetkili kuruluşu tarafından yapılmış ise, test sonuçlarının Bakanlığa verilmesi kaydıyla, teknik inceleme bu testlerin sonuçlarına dayandırılabilir. Ancak bu testler, Türkiye ile aynı tarımsal iklim şartlarına sahip ülkelerde yapılmış olmalıdır.

b) Teknik İncelemenin Usulü ve Şartları

Bakanlık, teknik incelemeyi ana hizmet birimlerine, bağlı ve ilgili kuruluşlara, başka kuruluşlara veya başvuru sahibine yaptırabilir. Bakanlık, teknik inceleme amacıyla her türlü bilgi, belge ve materyali başvuru sahibinden ister. Başvuru sahibi haklı bir neden olmaksızın Bakanlığın belirleyeceği süre içerisinde talep edilen bilgi, belge ve materyali vermediği takdirde başvuru reddedilir²³². Test materyallerinin miktarları

²³⁰ Kooij, s. 104.

²³¹ Teknik İncelemeye ilişkin düzenlemeler Kanun'da 39 ve 40. maddelerde, Yönetmelikte ise 16-17 ve 18. maddelerde yer almaktadır.

²³² Konsey Tüzüğü'nün de 55.4 maddesi uyarınca, CPVO, ne kadar miktarda materyalin ne kadar süre içerisinde teknik inceleme yapılmak üzere tevdi edilmesi gerektiğini belirler. Yine Konsey

Bakanlıkça belirlenir²³³. Başvuru sahibi test materyalini, teknik incelemeyi yapan kuruluşa başvurunun bültende yayımlanma süresinin bitiminden sonra, test materyalinin niteliğine göre kuruluş tarafından bildirilecek tarihte teslim eder²³⁴. Vejetatif olarak çoğaltılan türler dışındaki, çeşide ait numuneden alınan test materyali, FYD testlerinde kullanılmak üzere ayrılır ve geriye kalan test materyali şahit numune olarak saklanır.

Kuruluş her bir türe ait çeşitlerin şahit numunelerinin yenilenmesi amacıyla başvuru sahibinden yeni numune isteyebilir. Başvuru sahibi kuruluşun kendisine yazılı bildiri tarihinden itibaren 3 ay içinde yeni numuneyi kuruluşa teslim etmek zorundadır. Teknik inceleme, ıslahçı hakkının tescil edilebilmesi için çeşidin gerekli koşulları sağlayıp sağlamadığını tespit etme amacı taşımakla birlikte, tescilden sonraki dönemlerde de çeşidin söz konusu koşulları sağlamaya devam etmesi önem arz etmektedir. Zira koruma ancak koruma koşullarını taşımaya devam etmekte olan çeşitlere tanınabilir. Bu sebeple, çeşidin genetik safiyetini devam ettirip ettirmediğinin kontrolü amacıyla başvuru sahibinin gönderdiği numuneyle kuruluştaki muhafaza edilen numune yan yana ekilerek morfolojik karakterler yönünden karşılaştırılır. Çeşidin genetik yapısını devam ettirdiği kanısına varılırsa yeni numune şahit numune olarak saklanır. Eski numune çeşit sahibine iade edilir.

Çeşidin genetik yapısını devam ettirmediği şeklindeki bulgulara rastlandığı takdirde ıslahçı hakkı iptal edilmeden²³⁵ önce hak sahibinin görüşü alınır. Hak sahibi 3 aylık bir süre içerisinde çeşidin veya yerine göre kalıtsal kısımlarının yeterli miktarda numunesini, çeşidin numunesi olmak veya mevcut numuneyi yenilemek veya çeşidin korunması için diğer çeşitlerle karşılaştırmalı bir inceleme yapılması amacıyla

---

Tüzüğü'nün 61.1(b) maddesi uyarınca ise, yukarıda bahsedilen hükme aykırılık halinde başvuru reddedilecektir. CPVO Temyiz Kurulu da, A 003/2007 ve A 004/2007 sayılı, 21.11.2007 tarihli kararlarında, başvuru sahibinin teknik inceleme için tevdi ettiği materyale ilişkin sağlık sertifikasının eksik olması, bunun üzerine CPVO'nun başvuru sahibine yaptığı eksikliğin tamamlanması talebinin sonuçsuz kalmasına rağmen teknik incelemeye devam edilmesini Konsey Tüzüğü'nün 61.1(b) maddesine aykırı bulmuştur.
(<http://www.cpvo.eu.int/documents/decisionBOA/2007/DecisionBOAEN03-04.pdf>)

²³³ Test materyali ve şahit numuneler Bakanlıkça belirlenen en alt sertifikalı sınıftaki tohumluğun türler bazındaki asgari çimlenme standartlarına sahip olmalıdır.

²³⁴ Yönetmeliğin 5.3.2007 tarihli değişikliğinden önce, başvuru sahibinin, test materyalini, başvurunun Bültende yayımlanmasından sonra en çok 30 gün içinde kuruluşa teslim edeceği öngörülmüştü. Yönetmelikte yapılan değişikliklerle bu 30 günlük sürenin kaldırılmış olması ve test materyalinin niteliğine uygun olarak farklı süreler belirlenebileceğinin hükme bağlanmış olması yerindedir. Zira her çeşidin test materyali aynı süre içerisinde sağlanamayabilir.

²³⁵ Bkz.: aş. V)B.

kuruluşa verebilir. Yapılan inceleme olumsuz sonuçlanırsa ıslahçı hakkı iptal edilir²³⁶.

Çeşidin FYD testlerinde deneme süresi, süs bitkilerinde en az bir, tek yıllık ve çok yıllık tarla bitkilerinde iki yetiştirme sezonudur. Meyve türlerinde ise FYD test süresi yeterli ürün alınabilen iki ürün sezonudur.

FYD testlerinin yapılmasında o bitki türü için UPOV ve CPVO teknik prensipleri esas alınarak hazırlanan Bitki Özellik Belgelerinde belirtilen esaslar ve test kriterleri uygulanır. Gerçekten de UPOV, FYD kriterlerine ilişkin rehber ve bitki türleri için ayrı ayrı FYD rehberleri çıkartmıştır. Yine CPVO da pek çok bitki türü için FYD rehberi hazırlamıştır²³⁷. Başvuru yapılan bitki türünde UPOV ve CPVO tarafından belirlenmiş kriter ya da özellik belgesi yoksa kuruluş inceleme kriterlerini kendisi belirler.

Kuruluş FYD testleri ile birlikte gerektiğinde çeşitle ilgili bazı laboratuvar incelemelerini de yapar. Bu incelemelerin amacı çeşidin morfolojik özelliği yanında moleküler yapısını inceleyerek ayırt ediciliğinin belirlenmesine yöneliktir²³⁸.

c) İnceleme Raporu

Teknik incelemeyi Genel Müdürlük adına yapan kuruluş, çeşide ait özelliklerin belirlenmesinin yeterli olduğu kanısına varırsa, farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluk hususlarının tespitini içeren bir *inceleme raporu* ile FYD test sonuçlarına göre hazırlanan *çeşide ait özellik belgesini* Genel Müdürlüğe gönderir²³⁹.

Kendisine teknik inceleme yaptırılan kuruluşlar, inceleme sonuçlarını ancak Bakanlığın izniyle kullanabilir.

²³⁶ Yönetmelik m. 24/son.

²³⁷ Bkz.: yuk. 151 ve 152. dipnotlar.

²³⁸ Tüysüz, s. 185.

²³⁹ CPVO Temyiz Kurulu, A 006/2004 sayılı, 15.06.2005 tarihli kararında, teknik incelemeyi yapan kuruluşun raporuna itiraz eden ve tescile konu çeşidin kendi tescilli çeşidi ile karşılaştırıldığında farklılık koşulunu sağlamadığını iddia eden tarafın başvurusunu reddetmiştir. Şöyle ki, Temyiz Kurulu, teknik inceleme raporuna itiraz eden tarafın, kendi fidanlığında kendi tescilli çeşidi ile tescile konu çeşidin karşılaştırılması talebini reddeden CPVO'yu haklı bulmuştur. Görüldüğü üzere, CPVO, teknik incelemeyi yürüten kuruluşun raporuna göre karar verecektir.

2) Tescil ve İlan

a) İslahçı Hakkı Tescil Komitesinin Oluşturulması ve İnceleme Raporunun Değerlendirilmesi

Kuruluşun, inceleme raporunu ve çeşit özellik belgesini Genel Müdürlüğe göndermesini takiben Genel Müdürlük tarafından ıslahçı Hakkı Tescil Komitesi Oluşturulur²⁴⁰. Komite, Genel Müdürlükten 1, Kuruluş ve/veya bölge deneme kuruluşundan 2, Hukuk Müşavirliğinden 1, ilgili kamu tarımsal araştırma kuruluşlarından 1 ve ziraat fakültelerinden 1 temsilci olmak üzere toplam 6 üyeden oluşur²⁴¹.

Genel Müdürlük oluşturduğu Komiteyi toplantıya davet eder ve inceleme raporuyla birlikte diğer belgeleri Komiteyi oluşturan kuruluşlara gönderir. Kuruluş, toplantıda çeşitle ilgili inceleme raporunu sözlü olarak sunar. Komite inceleme raporunu kesin bir karar vermek için yeterli bulmazsa, başvuru sahibine bilgi verir ve tamamlayıcı incelemeleri Bakanlık kendisi yapar veya yaptırır. Ret veya kabul kararı alınıncaya kadar yapılan tamamlayıcı incelemeler teknik incelemelerin bir devamı olarak kabul edilir²⁴².

Komite kararları asil üyelerin 2/3 çoğunluğu ile alınır. Çeşidin farklı, yeknesak ve durulmuş olmadığı iddiasına dayanan itirazların da Komite tarafından değerlendirilmesi gerekecektir²⁴³.

b) Geçici İsmi Kesinleşmesi

Komitenin çeşide ıslahçı hakkı tanınmasına ilişkin karar alması halinde, tescilden önceki son aşama geçici çeşit isminin kesinleştirilmesi aşamasıdır. Komite, çeşidin

²⁴⁰ Yönetmelik m. 19/1.

²⁴¹ Yönetmelik m. 19/2(c). Komiteye danışman üye davet edilebilir (Yönetmelik m. 19/2(b)). Komite asil üyelerin en az beş tanesinin mevcudiyeti ile toplanır (Yönetmelik m. 19/2(d)). Toplantıda sadece asil üyeler oy kullanabilir. Danışman olarak davet edilenler oy kullanamazlar (Yönetmelik m.19/2(e)).

²⁴² Kanun m. 40/2, Yönetmelik m. 19/2(j).

²⁴³ Odman Boztosun, s. 196.

isminin Yönetmelik ve Kanun hükümlerine uygunluğunu tespit ederse²⁴⁴, çeşit isminin kesin çeşit ismi olmasına karar vermiş olacaktır²⁴⁵.

Kanun'un 41. maddesi uyarınca çeşit ismi şu şekilde kesinleşecektir: Önce, Bakanlık, tescil aşamasından hemen önce, başvuru sahibinden kesin bir ismin bildirilmesini ister. Başvuru sahibi 30 gün içerisinde kesin ismi bildirir. Komite, ismi uygun bulduğu takdirde, Bakanlık bu ismi UPOV Sözleşmesi'ne taraf ülkelere bildirir ve Bültende yayımlar. Yayımdan itibaren 3 ay içerisinde, üçüncü kişiler itirazda bulunabilirler. Ayrıca UPOV Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin ilgili kuruluşları da isimle ilgili görüşlerini bildirebilirler. İtiraz ve görüşler başvuru sahibine bildirilir ve başvuru sahibine cevap vermesi için 30 günlük süre tanınır. Bakanlık itiraz ve görüşlerle başvuru sahibinin cevabını değerlendirir ve itirazın kabulüne veya reddine karar verip; gerekçeli kararını taraflara bildirir. Dava açma süresi kararın tebliğinden itibaren 30 gündür.

c) İslahçı Hakkının Tescili ve İlanı

Komite tarafından tescili uygun görülen çeşit Genel Müdürlük tarafından İslahçı Hakkı Sicili'ne²⁴⁶ kendisine verilen çeşit ismi ile birlikte tescil edilir. İslahçı hakkı sahibine İslahçı Hakkı Tescil Belgesi verilir²⁴⁷.

Korunan çeşitle ilgili ıslahçı hakkının tescili, tescil tarihinden itibaren 30 gün içinde Bültende ilan edilir²⁴⁸. İlanda, korunan çeşidin ismi, başvuru tarihi ve numarası, rüçhan hakkı kullanılmışsa ilk başvurunun yapıldığı ülke, tarih, numarası ve çeşidin ilk başvuru anındaki adı, hak sahibinin adı, soyadı, uyruğu ve adresi, hak sahibi ıslahçı değilse, ıslahçının veya ıslahçıların adı, soyadı, uyruğu, adresi ve ıslahçı hakkının tescil edildiği tarih ve sicil kayıt numarası yer alır²⁴⁹.

²⁴⁴ Çeşit isimlerine ilişkin açıklamalar için bkz.: yuk. I)E)2.

²⁴⁵ Yönetmelik m. 20/2.

²⁴⁶ İslahçı Hakkı Sicili, ilgili olan herkesin incelemesine açıktır (Kanun m. 70/2). Ancak sicilin aleni olması bu sicile güvenilerek iyiniyetle hak iktisabını mümkün kılmaz. Zira, ıslahçı hakkına ilişkin sicil, tapu sicilinden ziyade ticaret siciline benzemektedir. TTK m.39 hükmüne dayanarak da, sicile itimadın sonucunun, hukuki temelden yoksun olsa da, kayda iyiniyetle dayanan ilgilinin hak sahibi olduğunu söylemek mümkün değildir. (Poroy Reha/Yasaman Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2007, s. 190-191).

²⁴⁷ Kanun m. 43, Yönetmelik m. 19/2(i). İslahçı Hakkı Tescil Belgesi Örneği için bkz.: EK.

²⁴⁸ Kanun m. 44, Yönetmelik m. 21/1.

²⁴⁹ Yönetmelik m.21.

d) Tescile İtiraz

Tescilin Bültende ilanından itibaren 30 gün içinde üçüncü kişiler tescile itiraz edebilirler²⁵⁰. İtiraz, Bakanlığa yazılı başvuru, başvuru şartları, rüçhan hakkı, başvurunun Bültende ilanı, teknik inceleme, inceleme raporu, geçici ismin kesinleşmesi, tescilin ilanına ilişkin işlemlerde eksiklikler yapıldığı gerekçeleriyle yapılır (m.45/1).

Tescile itiraz edenler, itiraza ait başvuru dilekçesini, itirazını destekleyici belgeleri ve itiraz ücretini yatırdığına dair belgeyi Genel Müdürlüğe vermek zorundadır²⁵¹. Genel Müdürlük, itiraz eden kişiden itirazını destekleyici ek bilgi, belge ve materyali 30 gün içerisinde sunmasını talep edebilir. Süresi içinde söz konusu talep yerine getirilmezse itiraz yapılmamış sayılır.

Genel Müdürlük, itiraz dilekçesi ve eklerinin bir örneğini hak sahibine ve Komiteye göndererek, hak sahibinin itiraz hakkındaki görüşlerini 30 gün içinde gerekçeleriyle birlikte yazılı olarak bildirmesini ister²⁵².

Komite, itiraz edenin dilekçesinde yer alan bilgi ve belgeleri incelemesi sonucunda, ıslahçı hakkının verilmesi ile ilgili işlemlerin yerine getirilmediği veya bu işlemlerin herhangi birinde önemli eksiklik yapıldığı kanısına varırsa, konu ile ilgili raporu Genel Müdürlüğe gönderir²⁵³. Genel Müdürlük Komitenin görüşleri doğrultusunda ıslahçı hakkı tescili ile ilgili işlemin geçersizliğine ve eksikliğin yapıldığı safhaya kadar geriye dönülerek işlemlerin yeniden yapılmasına karar verir²⁵⁴.

Genel Müdürlük, inceleme sonucunda itirazı uygun bulmadığı takdirde, ıslahçı hakkı tescili ile ilgili yapılan itirazı reddederek durumu itiraz edene ve hak sahibine

---

²⁵⁰ Kanun'da, diğer tescille korunan fikri mülkiyet haklarındaki durumun aksine Bakanlığın kararlarına karşı başvurulabilecek bir Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulu benzeri kurum düzenlenmemiştir. Konsey Tüzüğünde ise CPVO'nun kararlarına karşı başvurulabilecek bir temyiz mekanizması düzenlenmiş (madde 67-74) ve CPVO Temyiz Kurulu (Board of Appeal of the Community Plant Variety Office) oluşturulmuştur (madde 45-48). Temyiz Kurulu kararlarına karşı da Avrupa Toplulukları Adalet Divanı nezdinde dava açılabilir.

²⁵¹ Yönetmelik m. 22/2.

²⁵² Yönetmelik m. 22/4.

²⁵³ Yönetmelik m. 22/6.

²⁵⁴ Kanun m. 44/2, Yönetmelik m.22/6.

bildirir²⁵⁵. İtirazın reddi durumunda itiraz edenin, itirazın kabulü durumunda ise başvuru sahibinin bu kararlar aleyhine dava açabilmesine ilişkin herhangi bir hükme Kanunda yer verilmemiş olması; bunun da ötesinde Kanun'da başvuru sahipleri ile itiraz sahiplerinin Bakanlığın işlemlerine ilişkin başvurabilecekleri yeknesak bir yargı yolunun düzenlenmemiş olması uygulamada sorunlara yol açabilecektir²⁵⁶.

III) Hak Sahibine Tanınan Yetkiler ve İslahçı Hakkının Sınırları

A) Hak Sahibine Tanınan Yetkiler

1) Genel Olarak

İslahçı hakkı ile hak sahibine tanınan yetkiler, Kanun'un 14/1 maddesinde altı bent halinde sayılmıştır. Hak sahibine tanınan yetkiler UPOV Sözleşmesi'nin 14. maddesinde, Konsey Tüzüğü'nün ise 13. maddesinde benzer şekillerde düzenlenmiştir.

UPOV Sözleşmesinin son hali olan 1991 versiyonu, önceki 1978 versiyonuna oranla ıslahçılara tanınan tekel haklarını artırmıştır²⁵⁷. 1991 tarihli UPOV Sözleşmesi hem hak sahibinin yetkilendirmesi gereken eylemleri artırmış; hem de korumayı hasat edilmiş materyale ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen ürünlere genişletmiştir²⁵⁸.

Bununla birlikte, ıslahçı hakkı üzerinde tanınan istisnalar nedeniyle, ıslahçıya tanınan yetkiler, patent hukukunda buluşçuya tanınan yetkilere göre daha dardır²⁵⁹. Zira, ıslahçı hakkına ilişkin düzenlemelerde yer alan çiftçi istisnası patente ilişkin düzenlemelerde yoktur. Keza, ıslahçı hakkı düzenlemelerinde yer alan esas itibarıyla korunan çeşitten türetilmiş çeşitlere (EDV) ilişkin hükümler patent hukukundaki

²⁵⁵ Yönetmelik m. 22/son.

²⁵⁶ Odman Boztosun, s. 200. Gerçekten de Kanun'da Bakanlığın işlemlerine karşı dava açma yolunun düzenlenmemiş olduğu hallerde ihtisas mahkemelerinin değil de idari yargının yetkili olabileceği düşünülebilir. Zira Yasaman'a göre marka hukuku çerçevesinde MarkaKHK'dan doğmayan ihtilaflar idari yargının görev alanına girecektir (Yasaman, s.943).

²⁵⁷ Derzko, M. Natalie, "Plant Breeders' Rights in Canada and Abroad: What are These Rights and How Much Society Pay for Them?", McGill Law Journal, Volume 39, 1994, s.167 (www.heinonline.com).

²⁵⁸ Derzko, s.167-168.

²⁵⁹ Tüysüz, s. 192.

eşdeğer unsurlar ile aynı değildir. Patent hukukunda patentin aynen kullanılması yanında eşdeğer unsurların kullanımı da patentten doğan hakkın kapsamında kabul edilmiştir²⁶⁰. Oysa ıslahçı hakkı ile korunan çeşitlerde yapılacak küçük bir değişiklik EDV kapsamına girmediği takdirde koruma dışında kalacaktır²⁶¹.

2) Hakkın Konusu²⁶² Açısından Değerlendirme

Islahçı hakkı sahibinin, korunan çeşit ve onun çoğaltım materyali üzerinde sahip olduğu münhasır haklar, çoğaltım materyalinin izinsiz kullanımı sonucu elde edilen hasat edilmiş materyal ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen ürünler üzerinde de kabul edilmiştir (m.14/2 – 14/3). Örneğin, ıslahçısının izni dışında bir çilek çeşidinin çoğaltım materyalinden elde edilen çilekler ve bu çileklerden elde edilen marmelat üzerinde ıslahçı, hak sahibi olacaktır.

UPOV Sözleşmesi'nde ve Konsey Tüzüğü'nde, koruma, hasat edilmiş materyale de teşmil ettirilmekle beraber²⁶³, hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen ürünlere koruma tanıma açısından taraf ülkelere bir serbesti tanınmıştır²⁶⁴.

Ancak, ıslahçı hakkının, hasat edilmiş materyale ve elde edilen ürünlere genişletilebilmesinin şartı, çeşide ait çoğaltım materyalinin izinsiz kullanım sonucu elde edilmesidir. Yani, hak sahibi çoğaltım materyalini üçüncü kişiye kendisi satmışsa veya materyal kendi izni dahilinde satılmışsa artık hak sahibi hasat edilmiş materyal ve elde edilen ürün üzerinde hak talep edemez.

Hak sahibi, geçmişte makul bir fırsata sahip olduğu halde izinsiz kullanılan çoğaltım materyali üzerindeki yetkilerini kullanmamışsa, artık bu çoğaltım materyalinden sağlanan hasat edilmiş materyal ve mamul maddeler üzerinde de yetkilerini kullanamaz. Hak sahibinin, hakkını kullanması konusunda daha önceki aşamada makul bir fırsata sahip olup olmadığı mahkemece somut olayın özelliklerine

²⁶⁰ Saraç, Tahir, Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003, s.48. (Eşdeğer unsurlara ilişkin açıklama için bkz.: Saraç, s. 48-52).

²⁶¹ Janis D. Mark/Kesan P. Jay, "The Future of Patent Law: U.S. Plant Variety Protection: Sound and Fury...?", Houston Law Review, 2002-2003, s. 774 (www.heinonline.com).

²⁶² Hakkın konusu ile ilgili açıklamalar için bkz.: Birinci Bölüm II)B)2.

²⁶³ UPOV Sözleşmesi m. 14(2), Konsey Tüzüğü m. 13.3.

²⁶⁴ UPOV Sözleşmesi m. 14(3), Konsey Tüzüğü m. 13.4.

bakılarak tespit edilecektir²⁶⁵. Örneğin, korunan çeşidin çoğaltım materyalinin izinsiz pazarlandığını haber alan bir ıslahçı hakkı sahibi makul bir süre içerisinde tecavüzün durdurulmasına yönelik dava açmazsa, izinsiz kullanılan çoğaltım materyali üzerindeki yetkilerini kullanmadığı kabul edilebilir²⁶⁶.

Islahçı hakkı sahibine ayrıca, esas itibariyle türetilmiş çeşitler²⁶⁷, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitler²⁶⁸ ve üretilmeleri için her defasında koruma altındaki bir çeşidin kullanımını gerektiren çeşitlerin²⁶⁹ de serbestçe kullanımını önleme yetkisi tanınmıştır²⁷⁰.

3) Hak Sahibinin Yetkileri

Yukarıda da belirtildiği üzere Kanun, hak sahibinin yetkilerini 14. maddenin 1. Fıkrasında sıralamıştır. Bu inhisari yetkiler Kanun'da ve Konsey Tüzüğü'nde tahdidi nitelikte sayılmış olmasına karşın; UPOV Sözleşmesi'nde üye ülkelerin sayılan fiiller dışında kalan fiiller için de hak sahibinin izninin alınmasını öngörebileceği düzenlenmiştir²⁷¹.

Hak sahibi dilerse üçüncü kişilere vereceği yetkileri sınırlayabilir veya şarta bağlayabilir (m.14/4).

Hak sahibinin yetkileri; korunan çeşidin üretimi veya çoğaltılması, çoğaltım amacıyla hazırlanması, satışa arz edilmesi, satılması veya diğer şekillerde piyasaya sürülmesi, ihraç veya ithal edilmesi ve depolanmasıdır.

a) Üretmek veya Çoğaltmak

Kanun'un 1/1(g) maddesine göre çoğaltma; *“Asıl veya ebeveyn bitkilerle aynı özellikleri taşıyan bir sonraki nesil bitkilerin elde edilmesini”*, Kanun'un 1/1(h)

²⁶⁵ Kooij, s. 32.

²⁶⁶ Odman Boztosun, s.147.

²⁶⁷ Bkz.: yuk. Birinci Bölüm II)B)2)b.

²⁶⁸ Bkz.: yuk. Birinci Bölüm II)B)2)c.

²⁶⁹ Bkz.: yuk. Birinci Bölüm II)B)2)d.

²⁷⁰ Kanun m. 14/5, UPOV Sözleşmesi m. 14(5), Konsey Tüzüğü m. 13.5.

²⁷¹ UPOV Sözleşmesi m. 14/4.

maddesine göre üretme ise “*Ürün veya çoğaltım materyali elde etmek amacıyla bitki yetiştirilmesini*” ifade eder.

Çeşidin üretilmesi ve çoğaltılması hak sahibinin iznine tabidir²⁷².

b) Çoğaltım Amacıyla Hazırlamak

Çeşidin çoğaltım amacıyla hazırlanması da hak sahibinin iznine tabidir. Çeşidin çoğaltım amacıyla hazırlanması; çeşidin çoğaltım materyallerinin temizlenmesi, kurutulması gibi eylemleri içerir²⁷³.

c) Satışa Arz Etmek

Satışa arz edilme de hak sahibinin yetkisini gerektiren bir eylemdir. Bu nedenle hak sahibinin yetkilendirmesi olmaksızın yapılan bir satışa arz eylemi, satış gerçekleşmese bile hak sahibinin hakkının ihlal edilmesi neticesini doğuracaktır.

Patentle ilgili olarak Saraç’a göre²⁷⁴ satışa sunma iki şekilde değerlendirilebilir. Hukuki anlamdaki satışa sunmadan kasıt, sözleşmenin kurulması için gerekli olan unsurlardan icaptır. Bu durumda reklamlar, ilanlar sunma tanımı dışında kalır²⁷⁵. Sunmanın olağan anlamı ise bir öneri veya taleptir. Bu tanım hukuki tanımın aksine reklam, ilan, promosyonları da içine alır. Etkin bir koruma için sunmanın olağan tanımı kabul edilmelidir.

d) Satmak veya Diğer Şekillerde Piyasaya Sürmek

Çeşidin satılması veya diğer şekillerde piyasaya sürülmesi de ıslahçı hakkı sahibinin yetkilendirmesi gereken fiillerdir. Ancak burada sadece satış sözleşmesinin yapılmış

²⁷² Genel sınırlandırma hallerinin (bkz.: aş. B)1) ve çiftçi istisnasının (bkz.: aş. B)2) koşulları mevcut ise üçüncü kişilerin söz konusu fiilleri gerçekleştirmek için hak sahibinden izin alma yükümlülükleri yoktur.

²⁷³ Tüysüz, s. 195.

²⁷⁴ Saraç, s.67.

²⁷⁵ Zira, icabın sözleşmenin objektif ve subjektif yönden esaslı bütün noktalarını içermesi gerekir (Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006, s.220).

olması ihlale yol açmaz. Satıcının satımını yaptığı materyali teslim de etmiş olması veya en azından teslim edebilecek durumda olması gerekir²⁷⁶.

Piyasaya sürme kavramının içine ise, çeşidin ödünç verilmesi, bağışlanması, ticari amaç taşımadan dağıtılması girebilir²⁷⁷.

e) İhraç veya İthal Etmek

İslahçı hakkı tükenmediği sürece, ithal ve ihraç, gerçekleştirilmeleri için, hak sahibinden izin alınması gereken eylemlerdir²⁷⁸.

f) Depolamak

Depolamak da ıslahçı hakkı sahibinin münhasır yetkilerine dahil bir eylemdir. Kanun'da depolamak fiilinin herhangi bir amaçla yapılması aranmamaktadır. Oysa UPOV Sözleşmesi'nde ve Konsey Tüzüğü'nde, ıslahçı hakkı sahibinin diğer yetkilerine dahil olan çoğaltım, satım gibi eylemleri gerçekleştirmek amacıyla yapılan bir depolamadan bahsedilmektedir²⁷⁹.

B) İslahçı Hakkının Sınırları

Kanun'da ıslahçı hakkı için öngörülen koruma süresi hakkın tescilinden itibaren 25 yıldır. Bu süre ağaçlar, asmalar ve patates için 30 yıldır²⁸⁰. Koruma süresinin sona ermesi, takvim yılı sonu itibariyle hesaplanır²⁸¹.

Konsey Tüzüğü'nde öngörülen süreler Kanun ile aynı olmakla birlikte²⁸², UPOV Sözleşmesi'nde düzenlenen asgari koruma süresi, hakkın verilmesinden itibaren 20 yıl, ağaç ve asmalar için 25 yıldır²⁸³.

²⁷⁶ Tüysüz, s. 195-196.

²⁷⁷ Tüysüz, s.196.

²⁷⁸ Hakkın tükenmesi ile ilgili açıklamalar için bkz.: B)3.

²⁷⁹ UPOV Sözleşmesi m. 14(1)(vii), Konsey Tüzüğü m. 13.2(g).

²⁸⁰ Ağaçlar ve asmalar için daha uzun koruma sürelerinin kabul edilmesinin sebebi, bu çeşitlerin meyve vermeden evvel daha uzun bir gelişme döneminden geçmeleridir. Patatase ilişkin olarak ise, uzun ıslah usullerinden kaynaklanan çeşide özgü teknik problemler yüzünden, çeşidin karlı bir hale gelmesinin uzun bir süreç aldığı söylenebilir (Kooij, s. 45).

²⁸¹ Kanun m. 10.

²⁸² Konsey Tüzüğü m. 19.

Öncelikle belirli bir koruma süresi ile sınırlandırılan ıslahçı hakkının sınırlandırıldığı diğer haller aşağıda incelenecektir.

1) Genel Sınırlandırma Halleri

Üçüncü kişilerin hak sahibinin izni olmaksızın yürütebileceği bazı faaliyetler Kanun'un 16. maddesinde sayılmıştır. Diğer fikri mülkiyet düzenlemelerinde de öngörülen bu sınırlandırmaların amacı, hakkın tanınma amacına aykırı sonuçların doğmasını önlemektir²⁸⁴. Fikri ürünler teknolojik yenilik niteliğinde olduğu takdirde, bu ürünler üzerindeki haklar bu teknolojik yenilikleri teşvik etmek için tanınmaktadır²⁸⁵. Bu hakların da teknolojik gelişmeleri önleyecek şekilde kullanılmaması için aşağıda sayılan tip sınırlamalar getirilmiştir²⁸⁶. Kamu menfaati, hak sahibine tanınan hukuki tekel hakkının sınırını oluşturmaktadır²⁸⁷.

a) Şahsi Amaçla Sınırlı Kalan ve Ticari Amaç Taşımayan Faaliyetler

Üçüncü kişilerin çeşit üzerindeki kişisel amaçlı faaliyetleri hakka tecavüz niteliğinde değildir. Üçüncü kişi, korunan çeşidi kendi ihtiyacı için, kendi bahçesinde, balkonunda veya serasında yetiştirebilecektir²⁸⁸.

b) Deneme Amacıyla Yapılan Faaliyetler

Deneysel amaçla yapılan eylemler de ıslahçının iznini gerektirmez. Bu hükme örnek olarak, üniversitelerin yürüttüğü, çeşidin farklı iklim şartlarında, farklı toprak tiplerinde yapılan testlerini kapsayan bilimsel araştırmalar gösterilebilir²⁸⁹. Deneysel amaçla yapılan faaliyetlerin sınırını bir diğer deyişle ne kadar miktarda üretimin ve kullanımın serbestçe yapılabileceğine mahkemeler karar verecektir²⁹⁰.

²⁸³ UPOV Sözleşmesi m. 19.

²⁸⁴ Odman Boztosun, s.152.

²⁸⁵ Mevcut fikri mülkiyet hukuku düzenlemelerinin teknolojik yeniliklerin teşviki amacına hizmet edip etmediğine ilişkin tartışmalar için bkz.: Odman, Ayşe, Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002, s.60-64.

²⁸⁶ Odman Boztosun, s. 152.

²⁸⁷ Flury-Jeker, s. 203.

²⁸⁸ Kooij, s.39.

²⁸⁹ Kooij, s. 39.

²⁹⁰ Kooij, s.39.

c) Başka Çeşitlerin Elde Edilmesi Amacıyla Yapılan Faaliyetler

Korunan çeşidin başka çeşitlerin ıslahı için kullanılması da ihlal teşkil etmez. Bu istisna, bitki ıslahını teşvik etmek amacıyla, korunan çeşitlere, bu korunan çeşitleri geliştirmek ve yeni çeşitler ıslah etmek üzere, sınırsız ulaşımı sağlamaya hedeflemektedir²⁹¹. Bu tür faaliyetler ticari amaç da taşıyabilir. Kanun'da, diğer genel sınırlama sebeplerinden farklı olarak, başka çeşitlerin ıslahı açısından, ticari amaç taşımama kriteri getirilmemiştir.

Kanun'da söz konusu sınırlama sebebine bir istisna getirilmiştir. Bu istisna da, esas itibariyle korunan çeşitten türetilen çeşitler, korunan çeşitten farklı olmayan çeşitler ve üretilmesi için her defasında korunan bir çeşidin kullanımını gerektiren çeşitlere²⁹² ilişkindir. Daha önce de belirtildiği üzere bu çeşitlerin kullanımı için ıslahçı hakkı sahibinden izin almak gerekmektedir.

Patent hukukunda söz konusu sınırlama yer almamaktadır. Bu durumda bitki çeşitlerine, ABD gibi, ıslahçı hakkı koruması yanında patent koruması da tanıyan sistemlerde ıslahçı hakkı düzenlemeleri uyarınca yapılacak başvuruların sayısını bu istisna önemli ölçüde azaltacaktır²⁹³.

Bu duruma paralel olarak, Konsey Tüzüğü'nde, Kanun'da yer almayan bir istisna hali daha öngörülmüştür. Söz konusu istisnaya göre, ıslah sonucu elde edilen çeşit benzer bir istisna öngörmeyen bir fikri mülkiyet korumasından faydalıyor ise, çeşidin kullanılabilmesi için ilgili hak sahibinin izni gerekir²⁹⁴. Görüldüğü üzere, ıslah faaliyetlerine ilişkin bir sınırlama hali öngörmeyen patent koruması bitki çeşitlerine uygulandığında gen kaynaklarının serbestçe kullanılmasını önleyebilecektir²⁹⁵.

²⁹¹ Bu kural ıslahçı muafiyeti (breeder's exemption) veya bağımsızlık prensibi (principle of independence) olarak da adlandırılır (Kooij, s.39).

²⁹² Bu çeşitlere ilişkin açıklamalar için bkz.: Birinci Bölüm II)B)2.

²⁹³ Goss, s.1409.

²⁹⁴ Konsey Tüzüğü m. 15(d).

²⁹⁵ Odman Boztosun, s.154.

2) Çiftçi İstisnası

a) Genel Olarak

İslahçı hakkına özgü bir sınırlandırma hali olan çiftçi istisnası, hak sahibi ile çiftçiler arasındaki menfaat dengesinin gözetilmesini amaçlar²⁹⁶. Bu istisna ile Kanun'daki koşulların yerine getirilmesi halinde çiftçiler kendi tarımsal üretimleri için, çoğaltım materyalini istedikleri kadar kullanabileceklerdir²⁹⁷.

Çiftçi istisnası, bitki çeşitleri için patent koruması ile ıslahçı hakkı düzenlemeleri arasındaki temel farklardan biridir²⁹⁸. Söz konusu istisna patent hukukunda olmamakla birlikte; AB Biyoteknoloji Direktifi, üye ülkelere biyoteknolojik buluşlarla ilgili olarak patent kanunlarında bu istisnayı tanımalarını öngörmüştür²⁹⁹. Çiftçi istisnası, Konsey Tüzüğü'nün 14. maddesinde düzenlenmiş, ayrıca, Tarımsal İstisna (çiftçi istisnası) uygulamasını düzenleyen 24 Temmuz 1995 tarihli 1768/95 sayılı Tüzük ile de detaylandırılmıştır.

Çiftçi istisnası ve koşulları Kanun'un 17. maddesinde düzenlenmiştir³⁰⁰. Ayrıca çiftçi istisnası ile ilgili uygulamaların usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği çıkartılmıştır (Çiftçi İstisnası Yönetmeliği).

²⁹⁶ Odman Boztosun, s.168.

²⁹⁷ Bu faaliyet "tohumluk ayırma" olarak da ifade edilmektedir. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) tarafından belirlenen çiftçi hakları konusuna ilişkin açıklamalar için bkz.: Blakeney, Michael, "Protection of Plant Varieties and Farmers' Rights", EIPR, 2002, 24(1), s.9-19 (www.lexisnexis.com).

²⁹⁸ Tüysüz, s.201. Çiftçi istisnasının ABD'deki uygulaması için bkz.: Tüysüz s. 203-206, Hamilton, D. Neil, "Who Owns Dinner: Evolving Legal Mechanisms for Ownership of Plant Genetic Resources", Tulsa Law Journal, 1993, s.631-643 (www.heinonline.com).

²⁹⁹ Kiewiet, Bart, "Relation Between PVP and Patents on Biotechnology", 2003, http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/article_s/index.php

³⁰⁰ Çiftçi istisnası, Konsey Tüzüğü'nün 14. Maddesinde düzenlenmiş, UPOV Sözleşmesi'nin ise 15(2) maddesinde üye ülkelere seçimlik bir istisna olarak tanınmıştır.

b) Yararlanabilme Koşulları

aa) Kanunda Sayılan Türlerin Üretilmesi

Çiftçi istisnası sadece Kanun'da sayılmış olan türlere uygulanır. Bu türler dört başlık altında sayılmışlardır: Tahıllar (buğday, arpa, çeltik, yulaf, çavdar, tritikale), Yemelik baklagiller (kuru fasulye, nohut, mercimek, bezelye, bakla), yem bitkileri (yonca, korunga, fiğ, üçgül) ve endüstri bitkileri (pamuk, tütün, patatesi kolza, yer fıstığı, soya).

Görüldüğü üzere, istisna sadece tarımsal bitki türlerinin (bahçecilik ve süs bitkileri kapsam dışındadır) bazılarında tanınmıştır. Bunun sebebi, kamu yararının daha geniş bir istisna gerektirmemesidir³⁰¹.

Ayrıca, hibrit ve sentetik çeşitler istisna kapsamının dışında tutulmuştur.

bb) Küçük Çiftçilere Uygulanması

Bu istisnadan yararlanabilmek için öncelikle çiftçi olmak gerekmektedir. Çiftçi İstisnası Yönetmeliği'nin 4/1(n) maddesine göre çiftçi, "*Kendi adına; mülkiyetindeki ya da kiraladığı veya ortakçılık yoluyla sağladığı arazilerde bitkisel üretim faaliyetinde bulunanları*" ifade eder.

İstisnadan faydalanabilmek için sadece çiftçi olmak yeterli olmayıp aynı zamanda küçük çiftçi olmak gerekmektedir. Kanun'un 17/3(b) maddesi uyarınca, "*...Küçük çiftçiler; ikinci fıkrada belirtilen türlerden en fazla 92 ton tahıl³⁰² üretmek için kullanılması gerekli araziden daha küçük araziye sahip çiftçiler veya diğer türler için karşılaştırılabilir kriterleri sağlayan çiftçilerdir. Karşılaştırılabilir kriterler*

³⁰¹ Kooij, s.36.

³⁰² Çiftçi İstisnası Yönetmeliğinde tahıldan kastın buğday olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye açısından tarla bitkilerinin başında buğday ve arpa gelmektedir. Türkiye'deki tüketim alışkanlıkları bakımından buğdaydan yapılan ürünler vazgeçilmez yiyeceklerin başında gelir. Buğday, un, makarna, bulgur, bisküvi, irmik sanayinin ham maddesini teşkil eden bir tarım sanayi ürünüdür (Harmanşah, Fahri, "Türkiye'de Tarla Bitkilerinde Tohumluk Endüstrisinin Durumu ve Gelişimi", <http://www.icarda.org/Announcement/Seedtradeconf/Presentations/Word1.doc>, s. 1).

yönetmelikle belirlenir. Bu çiftçiler hak sahibine herhangi bir bedel ödemezler”.

Çiftçi Yönetmeliğinde karşılaştırılabilir kriterlerin saptanmasında ülke üç bölgeye ayrılmış (“İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi”, “Güneydoğu Anadolu ve Geçit Bölgeleri”, “Akdeniz, Marmara, Karadeniz ve Ege” bölgeleri) ve her ilin hangi bölgeye girdiği de belirtilmiştir. Buğdayın katsayısı 1,00 olarak kabul edilmiş ve istisna kapsamındaki diğer türlerin farklı bölge gruplarına göre katsayıları belirlenip, “92 ton buğday ölçüsü”nün her bir bölgede kaç dekardan elde edileceği öngörülmüştür.

Kanun’un 17/3(c) maddesi uyarınca korunan çeşidi kullanan ve istisna dışında kalan çiftçiler hak sahibine belirli bir bedel öderler. Bu bedel, hak sahibi ile çiftçi arasında yapılacak anlaşmayla belirlenir. Çiftçi İstisnası Yönetmeliğinin 10/2 maddesi ise, böyle bir anlaşmanın olmaması halinde ödenecek ücretin üst sınırını, aynı veya benzer bölgede, aynı veya benzer çeşidin sözleşmeli üretimleri için en alt sertifikalı tohumluk sınıfında ödenen ücret olarak belirlemiştir.

cc) Çiftçi Sorumluluklarının Yerine Getirilmesi

Çiftçi istisnasından yararlanabilmek için çiftçilerin ayrıca Kanun’da ve Çiftçi Yönetmeliğinde öngörülen bazı sorumlulukları da yerine getirmeleri gerekmektedir.

Kanun’un 17/3(d) maddesi ve Çiftçi İstisnası Yönetmeliği’nin 9/2 maddesi uyarınca, istisnadan yararlanan çiftçiler, hak sahibinin talep ettiği her türlü bilgi ve belgeyi vermek zorundadır. Hak sahibi çiftçiden, adı, yerleşim yeri, arazisinin adresi, çiftçinin arazisinden elde ettiği üründen tohumluk olarak hak sahibinin bir veya daha fazla çeşidini kullanıp kullanmadığı, böyle bir kullanımda bulunmuşsa ilgili çeşit veya çeşitlerden elde ettiği üründen çiftçinin kullandığı miktar, varsa çiftçi için söz konusu materyali ekim için hazırlayan kişi veya kişilerin isim ve adresleri gibi bilgileri isteyebilir³⁰³.

³⁰³ Konuya ilişkin hükümler için bkz.: Çiftçi İstisnası Yönetmeliği m. 9,12,13,16,19,20 ve 21. Benzer düzenlemeler AB Tarımsal İstisna Tüzüğü’nün (Agricultural Exemption Regulation) 8 ila 11. Maddeleri arsında düzenlenmiştir.

Hak sahibi gerekirse bu konuda Genel Müdürlükten yardım isteyebilir . Genel Müdürlük bu durumda, ücreti karşılığında, konuyla ilgili bilgi ve belgeleri hak sahibine verebilir.

Çiftçi ayrıca koruma altında olan bir çeşitten hasat ettiği ürünü, hak sahibinin izin olmaksızın, belirli haller dışında, tohum olarak işlenmek üzere işletmesinden dışarı çıkartamaz³⁰⁴. Söz konusu belirli haller, çiftçinin, tohumluk olarak işlemeye giren materyal ile işleme sonucunda elde edilen materyalin aynı olmasını garanti edecek önlemleri almış olması ve hasat edilen ürünün tohumluk olarak işlenmesinin bir tohumluk hazırlayıcı³⁰⁵ tarafından yapılacağını garanti etmesi halleridir.

3) Hakkın Tükenmesi

a) Genel Olarak

Tükenme ilkesi, genel olarak, fikri ve sınai mülkiyet haklarının hak sahibine tanıdığı olduğu ilgili malların imal edilmesi ve bunların ilk satışı konusundaki mutlak hak karşısında, menfaatlerin dengelenmesi amacıyla bu hakkın sınırının da belirlenmesi gereği ile ortaya çıkmış bir ilkedir³⁰⁶. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının kapsamında olan malları bizzat hak sahibinin veya onun izniyle bir başkasının ilk defa piyasaya sunmasından itibaren bu mallar üzerindeki hak tüketilmiş olacaktır. Bundan sonra hak sahibi, bu malları tekrar piyasaya sokan kişilere karşı hak ileri süremeyecektir³⁰⁷.

Tükenme ilkesi, ıslahçı hakkı bakımından özellik arz eder; zira hakkın konusunu teşkil eden bitki çeşidinin üzerinde somutlaştığı eşya çoğaltılma özelliğine sahip olabilir. Bu nedenle ilkenin mutlak bir şekilde uygulanması ıslahçı hakkı sahibinin hakkını değersizleştirebilir³⁰⁸.

³⁰⁴ Çiftçi İstisnası Yönetmeliği m. 17/1.

³⁰⁵ Tohumluk hazırlayıcı, Çiftçi İstisnası Yönetmeliğinin 4/1(m) maddesine göre, “Kendi veya diğer çiftçilerin elde ettikleri ürün ve/veya çoğaltım materyaline belli manipülasyon işlemlerini uygulayanları” ifade eder.

³⁰⁶ Pınar, Hamdi, “Marka Hukukunda Hakların Tükenmesi”, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s.855.

³⁰⁷ Pınar, s.855-856, Markalar hukuku açısından, marka sahibi tarafından veya onun izniyle piyasaya verilen malların her el değiştirilmesinde, marka sahibinin izninin alınması ticaretin gereklerine aykırı düşer ve bu durum markaya tanınan hukuki korumanın gereksiz şekilde genişletilmesi anlamına gelir (Poroy/Yasaman, s. 427, Yasaman, Hamdi, Marka Hukuku ile İlgili Makaleler, Hukuki Mütalaalar, Bilirkişi Raporları, İstanbul 2005, Nike Markasına İlişkin Bilirkişi Raporu, s. 427).

³⁰⁸ Odman Boztosun, s.155.

Tükenme ilkesi Kanun'da İslahçı Hakkının Tüketilmesi başlığı altında 31. maddede düzenlenmiştir³⁰⁹. İlk fıkrada tükenme ilkesi ve şartları ortaya konulmuş, ikinci fıkrada ilkenin istisnaları belirtilmiş ve son fıkrada ise tükenme ilkesine konu olan eşya tanımlanmıştır.

b) Tükenme İlkesine Konu Olan Eşya ve Tükenmenin Şartları

Tükenme ilkesine konu olan eşya, korunan bir çeşide ait materyal veya esas itibarıyla korunan çeşitten türetilen çeşitlere, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitlere ve üretilmeleri için her defasında koruma altındaki bir çeşidin kullanımını gerektiren çeşitlere ait materyal veya sözü geçen materyallerden elde edilen materyaldir. Bu nitelikteki materyal veya ürünlerin konu olacağı sonraki tasarruflara karşı ıslahçı hakkı ileri sürülemez.

Yukarıda belirtilen materyal kavramı, Kanun'a göre, her türlü çoğaltım materyalini, bütün bitkiyi veya bitki kısımlarını kapsayan hasat edilmiş materyali ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen her türlü ürünü kapsar.

Tükenmenin gerçekleşebilmesi, materyalin hak sahibi tarafından veya onun rızasıyla (örneğin lisans hakkı sahibi tarafından) satılmasına veya diğer bir şekilde pazarlanmasına bağlıdır. Hak sahibinin izni ile piyasaya sürülen bu materyali elde eden kişi, bu materyal üzerinde aşağıda açıklanacak istisnalar dışında serbestçe tasarrufta bulunabilir. Zorunlu lisans halinde de³¹⁰ hakkın tükendiğinin kabulü gerekir³¹¹.

c) Ulusal Tükenmenin Kabulü

Hakların tükenmesi ilkesi uygulandığı alana göre üçe ayrılmaktadır: Ülkesel, bölgesel ve uluslararası tükenme³¹². Kanun, materyalin yurt içinde satılması veya diğer bir şekilde pazarlanması halinde hakkın tükeneceğini öngörmüştür. Diğer bir

³⁰⁹ Benzer düzenleme için bkz.: Konsey Tüzüğü m. 16, UPOV Sözleşmesi m. 16.

³¹⁰ Zorunlu lisansa ilişkin açıklamalar için bkz.: aş. 4.

³¹¹ Kooij, s.40.

³¹² Pınar, s.856.

ifadeyle Kanun ülkesel tükenme ilkesini benimsemiştir³¹³. Bu durumda, hak sahibinin Türkiye Cumhuriyeti dahilinde sattığı, pazarladığı veya satışına ve pazarlanmasına izin verdiği materyal üzerindeki ıslahçı hakkı tükenecektir.

31. maddenin gerekçesinde de, hakkın tüketilmesi ilkesinin yurt içinde tüketim şeklinde düzenlendiği belirtilmektedir. Madde gerekçesinin devamında, söz konusu materyalin daha sonra üçüncü kişiler tarafından satılması veya diğer şekillerde ticarete konu olması, ithal edilmesi, ihraç edilmesi ve bu amaçlar için depolanması gibi fiillerin hak sahibinin inhisari yetkilerinin dışında kaldığı belirtilmiştir. Gerekçede yer alan ithalat kavramını paralel ithalat³¹⁴ olarak değil, tekrar ithalat³¹⁵ (geri ithalat) olarak anlamak gerekir. Çeşidin materyali yurt içinde piyasaya sürüldükten sonra, ihraç edilen bu materyal daha sonra tekrar geri ithal edilebilir. Örneğin, bir elma çeşidinin hasat edilmiş materyalleri yurt içinde piyasaya sürüldükten sonra ihraç edilir ve yurt dışında bunlardan elma suyu üretilirse, bunlar ithal edilebilir. Söz konusu ithalat ıslahçı hakkına dayanarak engellenemez³¹⁶.

Konsey Tüzüğü'nde ise bölgesel tükenme ilkesi kabul edilmiş ve Topluluğun herhangi bir bölgesinde elden çıkarılan çeşit materyali üzerinde hak sahibinin hakkının tükeneceği öngörülmüştür.

d) Tükenme İlkesinin İstisnaları

Yukarıda da belirtildiği üzere ıslahçı hakkının konusunu teşkil eden materyalin çoğaltılabilme özelliğinden dolayı tükenme ilkesine bir takım sınırlamalar getirmek gerekmiştir.

Kanunda sayılan ilk sınırlama, sonraki tasarrufun hak konusu çeşidin çoğaltılmasına imkan veren faaliyetlerden oluşması halidir. Böyle bir durumda ıslahçı hakkı

³¹³ Ülkesel tükenmeyi benimseyen hukuk sistemi kriter olarak sadece kendi iç pazarını alır. Bu sistemde ülke dışındaki piyasaya sunumların hukuki bir sonucu yoktur (Yasaman/Ayoğlu, s. 545).

³¹⁴ Markalar hukukunda paralel ithalat, marka sahibi ya da onun rızası dahilinde üçüncü bir kişi tarafından ülke dışında piyasaya sunulan orijinal nitelikteki markalı malların marka sahibinden izin alınmaksızın ülkeye ithalidir (Yasaman/Ayoğlu, s. 543).

³¹⁵ Markalar hukukunda tekrar ithalat, marka sahibinin rızası dahilinde ülke içinde piyasaya sunulmuş olan orijinal nitelikteki markalı malların, ülke dışına ihraç edilmelerinden sonra, marka sahibinin izni alınmaksızın ülkeye yeniden ithal edilmeleridir (Yasaman/Ayoğlu, s. 544).

³¹⁶ Ancak ıslahçı hakkına koruma sağlamayan ülkelere çeşidin çoğaltıma elverişli materyalinin ihracı ve sonradan bu materyalin Türkiye'ye ithali durumunda hak tükenmeyeceğinden (bkz.: aş. d), hak sahibi bu ithalatı önleyebilir.

tükenmeyecek, diğer bir ifade ile, çeşidin çoğaltım materyalini satın alan kişi bu materyali hak sahibinin izni olmaksızın yeniden çoğaltım materyali olarak kullanıp çoğaltamayacaktır.

İkinci sınırlama ise, çeşidin ait olduğu cins ve türü koruma kapsamına almamış bir ülkeye, çeşidin çoğaltılmasına imkan verecek materyalin ihraç edilmesi halidir. Bu halde de ıslahçı hakkı tükenmeyecektir. Zira, hakkın sahibi bu ülkede bir korumaya sahip değildir. Hak sahibi, bu ülkeye yapılan ihracat yüzünden çeşidin materyalinin bu ülkedeki üretimine ilişkin adil bir ücretten yoksun kalacaktır³¹⁷. Söz konusu materyalin Türkiye'ye ithali durumunda hak sahibi hakkı tükenmemiş olduğundan ithalatı önleyebilecektir. Görüldüğü üzere burada aslında tekrar ithalatın hak sahibinin iznini gerektirmemesinin de bir istisnası düzenlenmiş olmaktadır. Şöyle ki, kural olarak hak sahibinin izni ile Türkiye'de piyasaya sürülmüş çoğaltıma elverişli materyalin, ıslahçı hakkına koruma tanımayan bir ülkeye ihracı, daha sonra da bu ülkeden Türkiye'ye ithali halinde, hak sahibinin hakkı tükenmemiş olacağından ithalatı önleyebilecektir³¹⁸.

Kanun'da ayrıca ıslahçı hakkına koruma tanımayan ülkeye yapılan ihracatın hakkın tükenmesine neden olmaması kuralına bir istisna tanınmıştır. Şöyle ki, ıslahçı hakkının korunmadığı ülkeye yapılan ihracata konu materyal, nihai tüketim amacıyla kullanılıyorsa ıslahçı hakkı tüketilmiş sayılır. Materyalin nihai tüketim amacıyla kullanılıp kullanılmadığının takibi güç olmakla birlikte, bu hüküm, çeşidin bir defalık yetiştirilmesini içerir³¹⁹.

4) Zorunlu Lisans

Kaynağını sözleşmede bulan lisans, sözleşmesel lisans olarak adlandırılmaktayken, lisans alanın Kanundan kaynaklanan bir yetki ile karşı tarafı lisans sözleşmesi

---

³¹⁷ Kooij, 41.

³¹⁸ Hak sahibinin hakkının tükenmemiş olmasını, tekrar ithalatın bir istisnası olarak değil de, tekrar ithalata konu olan materyallerin yeni materyaller (ihraca konu olan materyallerden çoğaltılmış farklı materyaller) olmalarından kaynaklandığı şeklinde de değerlendirmek mümkündür.

³¹⁹ Tüysüz, s.217.

yapmaya zorlama imkanına sahip olduğu lisans ise zorunlu lisans olarak adlandırılmaktadır³²⁰.

Kanun'da zorunlu lisansa ilişkin hükümler 18 ila 30. maddeler arasında, Yönetmelik'te ise 25 ila 32. maddeler arasında Patent KHK'daki hükümlere³²¹ paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Odman'a göre, söz konusu hükümlerin Patent ve Faydalı Model Kanun Taslağı'nın³²² zorunlu lisansa ilişkin daha açık hükümleri göz önüne alınarak tekrar düzenlenmesi gerekmektedir³²³.

a) Veriliş Şartları ve Özelliği

Zorunlu lisans sadece *kamu yararının* gerektirmesi halinde verilebilir³²⁴. UPOV Sözleşmesi'nin 17. maddesi uyarınca da, hiçbir üye devlet, ıslahçı hakkından serbestçe tasarruf edilmesini kamu yararına ilişkin sebepler dışında kısıtlayamaz.

Kanun'a göre, kamu yararının varlığı şu iki halde kabul edilir: İlk olarak, *milli savunma veya halk sağlığı* açısından, korunan çeşidin kullanılmaya başlanmasının, kullanımının artırılmasının veya yaygınlaştırılmasının büyük önem taşıdığı haller, ikinci olarak da, korunan çeşidin kullanılmamasının veya nitelik ve miktar bakımından yetersiz kullanılmasının *ekonomik ve teknolojik gelişme* açısından ciddi zararlara sebep olacağı haller. Bu durumda, hak sahibi veya lisans verdiği kişiler pazara yeterli düzeyde çeşit materyali sağlıyorlarsa, zorunlu lisans talebinin kabul edilme olasılığı azdır³²⁵.

Esas itibariyle türetilmiş çeşitler de yukarıda sayılan gerekçelerle zorunlu lisansa konu olabilir³²⁶. Esas itibariyle türetilmiş çeşitlerde de zorunlu lisansa karar verilmesi prosedürü, başlangıç çeşidi üzerinde zorunlu lisans verilmesine ilişkin prosedürle aynıdır. Ayrıca, bu çeşitler üzerinde zorunlu lisans verilmesi halinde, arabuluculuk faaliyeti ve dava, başlangıç çeşidinin sahibine de bildirilir. Böyle bir

³²⁰ Oktay Özdemir, Saibe, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002, s.16.

³²¹ PatentKHK m. 99-120.

³²² Patent ve Faydalı Model Kanun Taslağı m. 70-77,

http://www.tpe.gov.tr/dosyalar/taslaklar/Patent_Kanun_Taslagi.pdf

³²³ Odman Boztosun, s.160.

³²⁴ Kooij, s.58.

³²⁵ Kooij, s.58.

³²⁶ Kanun m. 29, Konsey Tüzüğü m. 29.5.

durumda başlangıç çeşidi sahibine de muhik bir bedel ödenecektir. Kanun'dan tam olarak anlaşılacakla birlikte, Konsey Tüzüğü'nde de öngörüldüğü üzere, esas itibariyle türetilmiş çeşit sahibi de şartların varlığı halinde başlangıç çeşidi sahibinden zorunlu lisans elde edebilecektir.

Konsey Tüzüğü'nün 29.5a. maddesi uyarınca, biyoteknolojik bir buluşa ilişkin patent hakkı sahibi olan kişi de, muhik bir bedel ödemek, bitki çeşidi hakkı sahibine sözleşmesel lisans alabilmek için önceden başvurmuş olmak ve buluşun bitki çeşidi ile karşılaştırıldığında ciddi bir ekonomik değeri haiz önemli bir teknik ilerleme teşkil etmesi şartlarıyla zorunlu lisansa hak kazanabilecektir³²⁷.

Korunan çeşidin ihraç edilmesi durumu, zorunlu lisans gerekçesi olarak kabul edilemez (m.18/6). Diğer bir ifadeyle, salt hak konusu çeşidin yurt içinde kullanılması yerine ihraç etme maksadıyla zorunlu lisans alınamayacaktır.

Zorunlu lisansa konu olabilecek çeşitler arasında bir ayırım yapılmamıştır. Böylelikle tüm çeşitler zorunlu lisansın konusunu oluşturabilecektir. Ancak Kanun'a göre, ıslahçı hakkı üzerinde zorunlu lisans tanınabilmesi için tescil tarihinin üzerinden en az 3 yıl geçmiş olması gerekmektedir (m.18/1).

Zorunlu lisans kural olarak inhisari değildir. Ancak, veriliş amacındaki gerekleri karşılamak şartıyla, inhisari nitelikte de verilebilir (m.27/1). Örneğin, milli savunma nedeniyle verilen zorunlu lisans kararı, çeşidin bir veya birkaç işletme tarafından kullanılması ile sınırlandırılabilir (m.18/5).

Zorunlu lisansa, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu karar verir. Korunan çeşidin kullanımının milli savunma veya halk sağlığı bakımından önemli olması halinde ise zorunlu lisans teklifi, Bakanlık ile Milli Savunma Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığı tarafından birlikte yapılır.

---

³²⁷ Bu tür bir zorunlu lisans için henüz CPVO'ya yapılmış bir başvuru bulunmamaktadır (Ekvad, Seminer 10 Haziran 2008).

b) Bakanlığın Arabuluculuğuyla Verilmesi

İslahçı hakkını kullanmak isteyen kişiler Bakanlığın arabuluculuğunu talep edebilirler. Bakanlığın arabuluculuğunu talep etmek için, Yönetmelikte öngörülen ücretin ödenmesi³²⁸ ve talebin bazı bilgileri içermesi gerekir. Bu bilgiler; talepte bulunan hakkındaki bilgiler, arabuluculuk talebine konu olan çeşit ve hak sahibi hakkındaki bilgiler, zorunlu lisans verilmesini haklı kılan şartlar hakkındaki bilgiler, talep edilen lisansın kapsamı ve talebin sebepleri hakkındaki bilgiler, talepte bulunanın hak konusu çeşidi etkin şekilde kullanıp kullanamayacağı ve hak sahibi tarafından lisans verilmesi için istenilen makul teminatın verilip verilemeyeceği konusundaki bilgilerdir (m.19/3).

Bakanlık, zorunlu lisansın verilmesini gerektiren bir durum bulunduğu, talepte bulunan kişinin ödeme gücü bulunduğu ve hak konusu çeşidin kullanımı için gerekli imkanlara sahip olduğu kanısına varırsa, arabuluculuk talebini kabul eder (m.29/2).

Bakanlık, talep tarihinden itibaren bir ay içinde arabuluculuk talebini kabul edip etmeyeceğine dair kararını verir ve bu kararı talep sahibine ve hak sahibine bildirir.

Arabuluculuk talebinin kabulünden sonra Bakanlık, ilgili taraflara arabuluculuk görüşmelerine katılmaları için gecikmeksizin çağrıda bulunur. Görüşmeler en fazla iki ay sürer. Bakanlık tarafların birlikte talep etmesi koşuluyla bu süreyi bir ay uzatabilir. Bu süre içerisinde taraflar arasında anlaşma sağlanamazsa arabuluculuk sona erer ve Bakanlık durumu taraflara bildirir (m.21).

Taraflar arasında anlaşma sağlanması halinde ise, Bakanlık lisans hakkını tanımadan önce aşağıdaki koşulların var olup olmadığını inceler (m.22/2):

- Taraflarca kararlaştırılan lisansın inhisari lisans olması ve zorunlu lisansa konu olmasını engellememesi gerekir. Bu hüküm zorunlu lisansın basit nitelikte olması ilkesi ile çelişmektedir. Söz konusu hüküm ilgili Patent KHK hükmü ile aynıdır³²⁹.

³²⁸ Yönetmelik m. 34.

³²⁹ PatentKHK m. 107/2(a).

Nasıl Patent KHK hükmü, “inhisari lisansın zorunlu lisansı engellememesi” olarak anlaşılıyorsa³³⁰ söz konusu hükmün de benzer şekilde anlaşılması gerekir³³¹.

- Hak konusu çeşidin kullanılması için, arabuluculuk talebinde bulunanın gerekli imkanlara sahip olduğunu ve çeşidin niteliği itibariyle kullanıma başlamak için süreye ihtiyacı olduğunu kanıtlayan belgelerin temin edilmesi gerekir. Zira, lisans konusunda anlaşmaya varılması halinde lisans alanın çeşidi kullanmaya başlaması için kendisine bir yılı aşmayacak bir süre tanınır.
- Talepte bulunanın, öngörülen süre içinde hak konusu çeşidi kullanıma başlayamaması halinde doğabilecek sorumluluk için Yönetmelik’te belirtilen³³² teminatın verilmesi gerekir.
- Arabuluculuk ücretinin ödenmesi gerekir.

Yukarıdaki tüm şartların yerine getirilmiş olduğuna ve tarafların çeşidin kullanımı konusunda hemen harekete geçeceklerine ilişkin kesin bir kanıya vardığı takdirde, Bakanlık, arabuluculuk işlemlerini tamamlar ve arabuluculuk sonucu verilen lisansı Kütüğe kaydeder (m.22/3).

Talepte bulunan, çeşidin kullanıma başlanmasıyla ilgili hazırlıklar ve mevcut durum hakkında Bakanlığa bilgi vermekle yükümlüdür. Bakanlık gerekli gördüğü takdirde denetime yetkilidir (m.22/4).

Bakanlığın arabuluculuk faaliyeti sonucu lisans alan, öngörülen süre içinde çeşidi kullanmaya başlamazsa, Bakanlık, lisans alanın lisans verene bir bedel ödemesi gerektiğine karar verebilir. Bedel, çeşidin kullanılmadığı süreye eşdeğer süreli bir lisans sözleşmesinde lisans alanın hak sahibine ödemesi gereken lisans bedeline göre hesaplanır.

---

³³⁰ Tekinalp, s. 559.

³³¹ Odman’a göre “olması” ifadesi “olmaması” ifadesiyle değiştirilmelidir.

³³² Yönetmelik m.31.

c) Mahkeme Aracılığıyla Verilmesi

Kanun'un 23. maddesi uyarınca, Bakanlığın arabuluculuğuyla başlayan görüşmelerin belirlenen sürede bitirilememesi veya Bakanlığın arabuluculuk talebini reddetmesi veya arabuluculuk faaliyeti süresi içinde tarafların bir anlaşmaya varamaması durumunda mahkemeden zorunlu lisans verilmesi talep edilebilir. Hükümün ifadesinden sanki mahkemeden zorunlu lisans talep edebilmek için, önceden Bakanlığın arabuluculuğuna başvurulmuş olmasının zorunlu olduğu gibi bir anlam çıkarılabilirse de, Kanun'un 19. maddesinin, "*Zorunlu lisans verilmesi için talepte bulunmak isteyen kişi, önce aynı çeşit için sözleşmeye dayalı lisans verilmesi amacıyla Bakanlıktan arabuluculuk isteyebilir*" hükmünden de anlaşılacağı üzere; talep sahibi, mahkemeden zorunlu lisans talep etmeden önce Bakanlığın arabuluculuğuna başvurmuş olmak zorunda değildir³³³. Keza, aynı düzenlemeler PatentKHK'da da bulunmakla birlikte³³⁴, Tekinalp'e göre, zorunlu lisans talep edilmesinin ön şartı, sadece sözleşmeye dayalı lisans alma teşebbüsünde bulunmaktır³³⁵.

Zorunlu lisans talebine bazı belgelerin eklenmesi gerekir. Bu belgeler, daha önce yapılmış bir arabuluculuk faaliyetine ilişkin belgelerin bulunmaması halinde, talebi inandırıcı şekilde destekleyen belgeler, zorunlu lisans işlemleri için gerekli olan masrafı karşılamak üzere teminatın verileceğine ilişkin belgeler ve ücretin ödendiğini gösterir belgedir.

Mahkeme, zorunlu lisans ile ilgili başvuruda aranması gereken şartların gerçekleşmesi ve gerekli belgelerin sunulması halinde, zorunlu lisans talebini ve ekli belgelerin birer suretini hak sahibine gönderir. Hak sahibi bu belgelere karşı itirazlarını, belgeleri alma tarihinden itibaren en geç bir ay içinde ileri sürebilir (m.24/1)³³⁶.

³³³ Aksi görüş için bkz.: Tüysüz, s. 235-236, 239. Tüysüz'e göre, 19. maddenin gerekçesinde hak sahibi ile lisans isteyen önce sözleşmeye dayalı lisans haklarının olduğunun vurgulanmış olması, lisans isteyen öncelikle Bakanlığın arabuluculuğuna başvurma zorunluluğu olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

³³⁴ PatentKHK m. 104/1 ve 108/1.

³³⁵ Tekinalp, s.558.

³³⁶ Bu bir aylık itiraz süresi, Bakanlığın arabuluculuk talebini reddetmesi nedeniyle mahkemeden zorunlu lisans istenmesi halinde, iki aydan az olamayacaktır (Kanun m. 24/2).

Zorunlu lisansa karşı itirazda bulunulmuş ise, mahkeme, hak sahibinin yapmış olduğu itirazları, zorunlu lisans talebinde bulunan kişiye tebliğ eder. Tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde, mahkemece talebin reddine veya zorunlu lisansa karar verilir. Eğer hak sahibi zorunlu lisans talebine itiraz etmemişse, mahkeme gecikmeksizin zorunlu lisansa hükmeder (m.25/1).

Mahkeme kararında, lisansın kapsamı, bedeli, süresi, lisans alan tarafından gösterilecek teminat, lisansın kullanıma başlanma zamanı ile çeşidin etkin kullanımına ilişkin hususlar yer almalıdır (m.25/2).

Kanun'un 25/3 maddesi şu şekildedir: *“Kararın temyizi halinde, uygulamanın durdurulması için hak sahibi tarafından sunulan deliller mahkemece yeterli görülürse, çeşidin kullanımı, lisansa ilişkin kararın kesinleşmesine kadar ertelenir. Temyiz talebi kesinleşmiş kararın uygulanmasını geciktirmez”*. Usul hukukunda temyiz kararın icrasını durdurmayaacağı prensibi geçerli olduğundan³³⁷ hükmün ilk bölümü yerinde değildir.

d) Hükümleri

Zorunlu lisansın süresine mahkeme tarafından 2 yıldan az 4 yıldan çok olmamak üzere karar verilir (m.25/2). Süre dolduğunda mahkemeden süre uzatımı talep edilebilir. Mahkeme, zorunlu lisans verilmesini gerektiren şartların devam etmekte olduğunu tespit ederse, lisans süresini 2 yıldan az 4 yıldan çok olmamak üzere uzatabilir (m.27/6).

Zorunlu lisans verilmesi halinde hak sahibine muhik bir bedel ödenir. Lisans bedeli, özellikle çeşidin ekonomik önemi göz önüne alınarak belirlenir (m.27/2). Ancak, lisans alan veya hak sahibi, sonradan ortaya çıkan ve değişikliği haklı kılan olaylara dayanarak mahkemeden zorunlu lisans bedelinde veya şartlarında değişiklik yapılmasını talep edebilir. Özellikle hak sahibi, zorunlu lisans verilmesinden sonra, zorunlu lisansa göre daha uygun şartlarda sözleşmeye dayalı lisans yapması halinde böyle bir talepte bulunabilir (m.27/5). Ayrıca, zorunlu lisans sebebiyle, hak sahibi ve lisans alan arasında doğan güven ilişkisi, hak sahibi tarafından ihlal edilirse, lisans

³³⁷ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 433.

alan, ihlalin hak konusu çeşidin değerlendirilmesindeki etkisine göre, hak sahibinin isteyebileceği lisans bedelinden indirim yapılmasını talep edebilir.

Hak sahibi, zorunlu lisans alan kişiye zorunlu lisans süresince çoğaltım materyalini vermekle yükümlüdür (m. 27/3)³³⁸.

Lisans alan, zorunlu lisanstan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde ihlal etmekte veya sürekli olarak yerine getirmemekte ise hak sahibi, tazminat hakları saklı kalmak kaydıyla, zorunlu lisansın iptali için mahkemeye başvurabilir.

Zorunlu lisans başkasına devredilebilir. Ancak devrin geçerli olabilmesi için, işletme ile birlikte devredilmesi veya lisansın değerlendirilmekte olduğu işletme kısmının devredilmesi gerekir. Zorunlu lisans devri, Bakanlık tarafından Kütüğe kaydedilir (m.28/1).

Zorunlu lisans alan alt lisans veremez. Bu amaçla yapılan işlem geçersizdir (m.28/2).

Sözleşmeye dayalı lisans hükümleri mahiyetine aykırı olmamak kaydıyla zorunlu lisansa da uygulanır (m.30).

IV) HAKKIN KONU OLABİLECEĞİ HUKUKİ İŞLEMLER

İslahçı hakkının malvarlıksal karakteri haiz olması sebebiyle, hak, hukuki işlemlerin konusunu oluşturabilir³³⁹. Çeşide ilişkin hem başvuru hakkının hem de ıslahçı hakkının konu olabileceği hukuki işlemler Kanun'un 49 ila 51. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Söz konusu maddeler, başvuru ve ıslahçı hakkının devrine, miras yoluyla intikaline, ölüme bağlı tasarruflara konu olmasına, rehnine, hazine ve lisans sözleşmesine konu olmasına ilişkin hükümler içermektedir.

³³⁸Odman'a göre bu hüküm adil olmayan sonuçlara yol açabilir. Bu sebeple her zorunlu lisansın koşullarının ayrı ayrı belirlenmesi gerekir (Odman Boztosun s. 167.).

³³⁹ Schmidt-Szalewski, Joanna, Droit dela Propriété Industrielle, 1999, s.70.

A) Hakkın Devri

1) Devir Sözleşmesi³⁴⁰

Kanunun 49/4 maddesine göre, başvuru veya tescilden doğan hak üzerindeki sağlar arası işlemler yazılı şekle tabidir. Bu durumda, devir sözleşmesinin yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Yazılı şekil geçerlilik şartıdır³⁴¹.

Devir sözleşmesi, tasarrufi işlem niteliğindedir. Devir sözleşmelerinde taahhüt ve tasarruf işlemleri aynı anda gerçekleşmektedir³⁴². Dolayısıyla sözleşmenin kurulması ile birlikte ıslahçı hakkı devralana geçer³⁴³.

Hakkın devri, öngörülen ücretin ödenmesi şartıyla sicile kaydedilir ve yayımlanır (m.49/3)³⁴⁴. Devir işleminin tescili, hukuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır³⁴⁵. Zira, madde gerekçesinde de, sicile kaydın, devrin üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesini sağladığı belirtilmiştir. Örneğin, hakkın devrinin sicile tescil edilmesinden itibaren hakkı devralan kişi, Bakanlık nezdinde işlem yapabilecek, izinsiz kullanım halinde hakkını koruyabilecektir. Konsey Tüzüğü'nün 23.4 maddesi uyarınca da, hakkın devri CPVO nezdinde tescil edilmedikçe, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyecektir.

³⁴⁰ Kanun'da öngörülmemiş olmasına rağmen, hakkın devri, hak sahibinin bir ticaret şirketi olması halinde, ticaret şirketlerinin birleşmesi kapsamında da gerçekleştirilebilir. Ayrıca, yine Kanun'da öngörülmemiş olmasına rağmen, bir ticari işletmenin devrinde, sözleşme ile aksi kararlaştırılmamışsa ve ıslahçı hakkı işletmenin işletilmesi için daimi bir tarzda tahsis olunmuşsa, ıslahçı hakkının işletmeye dahil ve devre tabi olduğu ileri sürülebilir (Odman Boztosun, s.213).

³⁴¹ Patent başvurusunun ve patentin devrinin yazılı şekle tabi olmasının geçerlilik şartı olduğuna ilişkin bkz.: Tekinalp, s.565, Markanın devrine ilişkin sözleşmenin yazılı şekilde yapılmasının geçerlilik koşulu olduğuna ilişkin bkz.: Arkan, Sabih, Marka Hukuku Cilt: II, Ankara 1998, s. 180, Yasaman/Altay s. 685, endüstriyel tasarıma ilişkin başvurusunun ve tescilden doğan hakkın devrinin yazılı şekilde yapılmasının sıhhat şekli olduğuna dair bkz.: Suluk, Cahit, Tasarım Hukuku, Ankara 2003, s. 398.

³⁴² İşlemi yapan kimsenin malvarlığının pasifini çoğaltan borçlanma muamelesi ve tasarrufta bulunanın malvarlığının aktifini azaltan tasarruf muamelesi bazen bir arada tek bir işlem olarak gözükülebilir (Oğuzman M. Kemal/Barlas Nami, Medeni Hukuk, İstanbul 2007, s. 141).

³⁴³ Marka, ve endüstriyel tasarımlara ilişkin devir sözleşmelerinin tasarrufi işlem niteliğinde olduğuna ilişkin olarak bkz.: Yasaman/Altay, s. 685, Suluk, s. 398.

³⁴⁴Yönetmelik m. 35 uyarınca, hak sahiplerinin, Genel Müdürlüğe, talep dilekçesi, ıslahçı hakkı tescil belgesinin aslı veya noter onaylı sureti, devreden ve devralanın imza ve beyanlarını taşıyan, korunan çeşidin adının geçtiği noter onaylı devir senedi, devralan tüzel kişi ise imza sirküleri ve itikal talebi vekil tarafından yapılıyor ise, noterden onaylı vekaletname ile başvurmaları gerekir.

³⁴⁵ Yasaman/Altay, s. 686.

Konsey Tüzüğü'nün 23.3 maddesine göre, devir, üçüncü kişiler tarafından devir sözleşmesinin yapılmasından önce edinilen ve tescil edilen hakları etkilemez. Örneğin, devirden önce üçüncü bir kişiyle hakka ilişkin bir lisans sözleşmesi yapılmış ve tescil edilmiş ise, tescil edilmiş lisans sözleşmesi devir işleminden etkilenmeyecektir. Ancak, üçüncü kişi, söz konusu hakkını, henüz tescil edilmemiş olan devirden sonra iktisap ederse ve de hakkı iktisap ederken devirden haberdar ise, hakkın devri kendisine karşı ileri sürülebilecektir³⁴⁶.

2) Devredenin Sorumluluğu

Kanun'un 51. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, başvuruyu veya ıslahçı hakkını devreden kişi aşağıdaki hallerde tazminatla sorumlu tutulmuştur.

- Devredenin devir yetkisinin bulunmadığının anlaşılması
- Başvurunun reddedilmesi
- Başvurunun iptal edilmesi
- Mahkeme tarafından hükümsüzlük kararı verilmesi

Tazminatı talep süresi, ret, iptal veya hükümsüzlük kararının verilmesinden veya yetkisizliğin öğrenilmesinden itibaren işlemeye başlar. Sürelerin hesabında Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

Devreden, kötü niyetle hareket ettiği takdirde fiillerinden her zaman sorumlu olacaktır. Kanun, kötü niyete örnek olarak, devreden, ıslahçı hakkı başvurusu veya hak konusu çeşidin verilen bu hak ile korunabilirliği konusundaki rapor ve kararları veya bu konuda bildiklerini karşı tarafa bildirmemiş olması ve bunlara ilişkin belgelere sözleşmede yer vermemiş olmasını saymaktadır. Örneğin, aynı çeşide ilişkin başka bir ülkede yapılmış bir başvurunun reddedilmiş olduğunun karşı tarafa bildirilmemesi kötü niyetin varlığını gösterir.

---

³⁴⁶ Konsey Tüzüğü m. 23.4.

B) Hakkın Miras Yoluyla İntikali

Hakkın devrine ilişkin hüküm, aynı zamanda, hakkın miras yoluyla intikal edeceğini de düzenlemiştir. Miras yoluyla intikalde külli halefiyet ilkesi hakim olduğundan, ölümle birlikte murisin tüm malvarlığı mirasçılara geçecektir³⁴⁷. İslahçı hakkına ilişkin başvuru veya tescilden doğan hak da murisin malvarlığına dahil olduğundan mirasçılara intikal etmiş olacaktır³⁴⁸.

C) Hakkın Ölüme Bağlı Tasarruflara Konu Olması

Hakkın devrine ilişkin hüküm, ayrıca, hak üzerinde vasiyetname veya miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı tasarrufların³⁴⁹ yapılabileceğini öngörmüştür.

D) Hakkın Rehni

Başvuru veya tescilden doğan hak, rehin hakkına konu edilebilir (m.49/3). Rehin hakkı, bir alacak yerine getirilmediği takdirde, hak sahibine bir taşınmaz veya taşınır mülkiyetini veya bir başka hakkı paraya çevirmek ve elde edilen meblağdan öncelikle alacağını almak yetkisini veren bir haktır³⁵⁰. İslahçı hakkı başvurusundan veya tescilinden doğan hak üzerinde rehin kurulması, haklar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin hükümlere tabidir. Alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin hükümler, Medeni Kanun'un 954 ila 961. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu rehin türüne, niteliğine uygun düştüğü ölçüde teslim şartlı rehin hükümleri uygulanacaktır.

Görüldüğü üzere, rehin hakkı sadece eşyalar üzerinde değil, haklar üzerinde de kurulmaktadır. Haklar üzerinde kurulan rehnin hukuki niteliği tartışmalıdır. Haklar üzerindeki rehnin, aynı hak teşkil etmediği³⁵¹ ve rehnedilen hakla eş nitelikte mutlak

³⁴⁷ MK m. 599.

³⁴⁸ İntikalin tescili için Yönetmelik m. 35 uyarınca, mirasçılarının Genel Müdürlüğe, talep dilekçesi, veraset ilamı, ıslahçı hakkı tescil belgesinin aslı veya noter onaylı sureti ve intikal talebi vekil tarafından yapılıyor ise, noterden onaylı vekaletname ile başvurmaları gerekir.

³⁴⁹ MK m. 514-530.

³⁵⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay/Özdemir, s. 691.

³⁵¹ Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim, Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul 1982-1983, s. 536.

bir hak olduğu görüşünün³⁵² yanı sıra, mutlak etkisi sınırlı bir aynı hak olarak nitelendiren görüşler³⁵³ de vardır³⁵⁴.

Rehin sözleşmesi bir tasarruf işlemi niteliğinde olup, yazılı şekle tabidir. Yazılı şekil geçerlilik şartıdır. Rehin hakkı, taraflardan birinin talebi ile sicile kaydedilir ve Bülte de yayımlanır (m.49/3). Sicile tescil, rehin sözleşmesinin kurulması için geçerlilik şartı değildir. Tescilin etkisi açıklayıcıdır³⁵⁵.

E) Hakkın Haczi

Başvuru veya tescilden doğan hakkın hacze de konu olabileceği Kanun'da düzenlenmiştir. Hacze, İcra ve İflas Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanacaktır. İlgili maddede, haczin, taraflardan birinin talebi üzerine sicile kaydedileceği ve Bülten'de yayımlanacağı yer olsa da, İİK m. 79 uyarınca, “...Resmi sicile kayıtlı malların haczi, takibin yapıldığı icra dairesince, kaydına işletilmek suretiyle doğrudan da yapılabilir”. Bu hükme göre haciz yapılması halinde, haciz, sicile tescili halinde hüküm doğuracaktır³⁵⁶. Haczin, İİK m. 94'e göre yapılması halinde ise, hak sahibinin haciz kararını tebellüğ anında haciz yapılmış sayılır³⁵⁷. Bu durumda haczin sicile kaydı bildirici nitelik taşıyacaktı³⁵⁸.

Hak sahibinin iflası halinde hakkın ne olacağına ilişkin bir düzenleme Kanun'da yer almamaktadır. Ancak herhalde hakkın iflas masasına da girmesi gerekir³⁵⁹.

F) Hakkın Lisans Sözleşmesine Konu Olması

Genel anlamıyla lisans sözleşmeleri, kanunlarca korunan gayri maddi hakların kullanılmasının bir başkasına bırakıldığı sözleşmelerdir³⁶⁰. Lisans sözleşmesinin *sui*

³⁵² Oğuzman/Seliçi/Oktay/Özdemir, s. 814, Marka rehni açısından bkz.: Yasaman/Altay, s. 699.

³⁵³ Sirmen, Lale, Alacak Rehni, Ankara 1990, s.10.

³⁵⁴ Marka hakkı üzerindeki rehin hakkının hukuki niteliğine ilişkin doktrindeki görüşler için bkz.: Tüzüner, Özlem, Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2007, s. 13-16.

³⁵⁵ Bununla birlikte Yasaman/Altay'a göre, marka rehni açısından, rehni de lege feranda tescili zorunlu bir rehin türü olarak düzenlenmesi, uygulamada ortaya çıkan güçlükleri ve rehin kurumunun kötüye kullanılmasını önleyici bir rol oynayabilir (Yasaman/Altay, s. 702).

³⁵⁶ Markanın haczi halinde aynı durumla ilgili olarak bkz.: Yasaman/Altay, s. 713.

³⁵⁷ Yasaman/Altay, s. 715.

³⁵⁸ Yasaman/Altay, s.712.

³⁵⁹ İflasın marka hakkı üzerindeki etkisi için bkz.: Yasaman/Altay, s. 719-723.

generis bir sözleşme olduğu genel olarak doktrinde kabul edilmektedir³⁶¹. Zira, Kanun'da lisans sözleşmesi ile ilgili bir takım hükümlere yer verilmiş, ancak, ne lisans sözleşmesinin tanımı verilmiş, ne sözleşmenin esaslı unsurları belirtilmiş, ne de tarafların karşılıklı hak ve yükümlülükleri ile ilgili bir düzenleme yapılmıştır.

1) Lisans Hakkının Hukuki Niteliği

Doktrinde lisans hakkının mutlak bir hak mı yoksa şahsi bir hak mı olduğu tartışma konusu olmuştur³⁶². Türk hukukunda ağırlıklı görüş, lisans hakkının bir şahsi hak olduğu yönündedir³⁶³. Bu durumda, lisans hakkı sadece sözleşmedeki taraflar arasında ileri sürülebilecek, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyecektir.

2) Lisans Sözleşmesinin Şekli

Lisans sözleşmesi yazılı olarak yapılır (m.50/7). İslahçı hakkına ilişkin diğer hukuki işlemlerde olduğu gibi lisans sözleşmesindeki yazılı şekil şartı da geçerlilik şartıdır. Yönetmelikte ise, lisans sözleşmesinin geçerli olabilmesi için Bakanlığa sunulması gereken evrak arasında, lisans alanın ve lisans verenin imza ve beyanlarını, lisansa konu çeşide ait başvuru tarihi ve numarasını, tescil tarihi ve numarasını, lisansın ücretini, süresini ve dayanağını da içeren “*noter tasdikli lisans sözleşmesi*” de yer almaktadır³⁶⁴. Oysa, lisans sözleşmesinin geçerliliğine ilişkin Kanun'da öngörülmemiş olan noter tasdiki koşulunun Yönetmelikle getirilmesi mümkün değildir.

³⁶⁰ Oktay Özdemir, s. 52. Özel bir kanuni düzenleme ile korunmayan know-how (teknik veya ticari bilgilerden, deneyimlerden veya uygulama yöntemlerinden oluşan, herkes tarafından ulaşılabılır nitelik taşımayan, sınav alana ilişkin değer) da know-how sözleşmesinin konusunu teşkil eder. Know-how sözleşmesi, taraflardan birine diğer tarafa belirli bir know-how'ı açıklama ve know-how'ın kullanımına izin verme; buna karşılık know-how alana da, belirli bir bedel ödeme borcu yükleyen sözleşmedir (Erbay İsmail, Know-How Sözleşmesi, Ankara 2002, s.67). Know-how sözleşmesini oluşturan unsurlar kısmen veya tamamen kanunun öngördüğü sözleşme tiplerinin hiçbirinde bulunmadığı için, know-how sözleşmesi *sui generis* sözleşme olarak nitelendirilmektedir (Öğüz, Tufan, Know-How Sözleşmesi, İstanbul 2001, s.41).

³⁶¹ Oktay Özdemir, s.53, lisans sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin açıklamalar ve ve doktrindeki görüşler için bkz.: Oktay Özdemir, s. 50-54.

³⁶² Lisans hakkının hukuki niteliği ve doktrinde savunulan görüşler hakkında geniş bilgi için bkz.: Oktay Özdemir, s. 18-30.

³⁶³ Yasaman/Altay, s. 741, Oktay Özdemir s. 28-30, Gürzumar, Osman Berat, Franchise Sözleşmeleri, İstanbul 1995, s. 97.

³⁶⁴ Yönetmelik m. 36/3. Lisans sözleşmesinin geçerli olabilmesi için Bakanlığa sunulması gereken diğer belgeler, ıslahçı hakkı tescil belgesi, ücretin ödendiğine dair belge, lisans alan tüzel kişi ise imza sirküleri ve talep vekil tarafından yapılıyor ise vekaletnamedir.

Lisans sözleşmesi, taraflardan birinin yazılı talebi üzerine Bakanlıkça sicile kaydedilir ve Bültende yayımlanır. Tescilin, lisans hakkının geçerliliği üzerinde etkisi olmamakla birlikte, bu hakkın üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesini sağlamaktadır.

3) Lisans Sözleşmesinin Türleri

Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir (m.50/1). Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa, verilen lisans inhisari olmayıp, basittir. Bu tür lisansta, lisans veren, çeşidi kendisi kullanabileceği gibi, üçüncü kişilere de aynı çeşit üzerinde başka lisanslar verebilecektir (m.50/2). Buna karşılık, inhisari lisans söz konusu olduğu zaman, lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını saklı tutmadıkça, kendisi de hak konusu çeşidi kullanamaz (m.50/3). Lisans veren, ülkenin tümü için geçerli olmak üzere tek bir kişiye inhisari lisans hakkı tanıyabileceği gibi, çeşitli bölgeler belirleyerek her bir bölgede ayrı kişilere inhisari lisans da tanıyabilir³⁶⁵.

Lisans hakkı, ister inhisari, ister basit olsun, Kanun'a göre, Türkiye sınırları içerisinde geçerli olacaktır. Ancak tabii ki taraflar yaptıkları lisans sözleşmesinde hakkın başka ülkelerde de kullanılabilmesi konusunda anlaşabilirler.

Lisans sözleşmelerine konulacak hükümlerin rekabet hukuku bakımından geçerliliği ayrı bir konudur. Lisans sözleşmelerinde yer alan bazı süreye ilişkin, fiyata ilişkin veya bölgeye ilişkin sınırlamalar rekabet hukukuna aykırılık teşkil edebilir³⁶⁶.

4) Lisans Hakkının Devri ve Alt Lisans

Aksi sözleşmede kararlaştırılmamışsa, lisans alan lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemez veya alt lisans veremez (m.50/5). Bu durumda, lisans alanın hakkını devri veya alt lisans vermesi için lisans verenin izni gerekecektir.

³⁶⁵ Yasaman/Altay, s.741.

³⁶⁶ Patent lisansı sözleşmelerinin rekabet hukuku ile çelişkileri için bkz.: Aslan, İ. Yılmaz, Rekabet Hukuku, Bursa 2007, s. 671-673, Marka hakları ve rekabet hukuku ilişkisi için bkz.: Aslan, s. 677.

5) Tarafların Hak ve Borçları

Islahçı hakkının kendine özgü nitelikleri dolayısıyla, taraflara diğer lisans sözleşmelerinde öngörülmeven bazı yükümlülükler getirilebilir. Örneğin, lisans veren F1 hibrit bitki çeşitleri söz konusu olduğunda ebeveyn hatları sağlamakta yükümlü tutulabilirken; lisans alan, özellikle inhisari lisansa sahip ise, çeşidin genetik yapısını devam ettirmekle yükümlü tutulabilir³⁶⁷. Aşağıda tarafların temel hak ve borçları sayılmıştır.

a) Lisansın Kullanılması

Lisans alan, aksi sözleşmede kararlaştırılmamışsa, çeşidin koruma süresince ulusal sınırların bütünü içinde, hak konusu çeşidin kullanılmasına ilişkin her türlü tasarrufta bulunabilir (m.50/6). Bu tasarruflar, Kanun'un hak sahibine tanıdığı tüm yetkiler olabileceği gibi, bunlardan bir kaçını da olabilir. Örneğin, hak sahibi, lisans alana sadece çeşidin çoğaltım hakkını tanıyıp, ihraç hakkını tanımayabilir. Lisans alanın çeşidin kullanılmasına ilişkin yetkileri, taraflarca serbestçe kararlaştırılabilir.

Kullandırma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde lisans verenin lisans alana karşı tazminat sorumluluğu öngörülmüştür³⁶⁸.

b) Lisans Bedelini Ödeme

Lisans alan, kendisine tanınan lisans hakkı karşılığında lisans verene bir bedel ödeyecektir. Kanun'da sözleşmesel lisansa ilişkin herhangi bir bedel hükmüne yer verilmemiştir³⁶⁹. Sözleşmede açık olarak lisans bedeli kararlaştırılmamış olsa bile, bedelsiz olduğu yönünde bir açıklık bulunmadığı veya örneğin taraflarca karşılıklı lisans tanınmadığı sürece, bedelin sözleşmenin niteliğinden dolayı zımnen kararlaştırılmış olduğu ve miktarı konusunda da sözleşmede boşluk olduğu kabul edilmelidir³⁷⁰.

³⁶⁷ Odman Boztosun, s. 223.

³⁶⁸ Lisans verenin sorumluluğu, ıslahçı hakkını devredenin sorumluluğu ile birlikte Kanun m. 51'de düzenlenmiştir. Bu konudaki açıklamalar için bkz.: yuk. A)2.

³⁶⁹ Zorunlu lisanstaki bedele ilişkin hükümlerin sözleşmesel lisansta da uygulanması gerektiği hakkında bkz.: Tüysüz, s. 249-250.

³⁷⁰ Oktay Özdemir, s. 70.

c) Dava Açabilme

Lisans alanın sözleşmedeki şartları ihlal etmesi halinde hak sahibi lisans alana karşı hakkı koruyan davaları açabilir³⁷¹.

İnhisari lisans sahibi, aksi sözleşmede kararlaştırılmamışsa, üçüncü kişilerce haklarının ihlali halinde, hak sahibinin Kanun uyarınca açabileceği davaları kendi adına açabilir (m.50/8). Buna karşılık, basit lisans sahiplerinin kural olarak dava açma hakkı bulunmamaktadır. Ancak, basit lisans sahibi, hakka tecavüz halinde, noter aracılığıyla yapacağı bildirimle, hak sahibinden dava açmasını talep edebilir. Eğer hak sahibi lisans alanın dava açma talebini kabul etmez veya bildirim aldığı tarihten itibaren 3 ay içinde dava açmazsa, lisans alan bildirim bir suretini de ekleyerek, kendi adına dava açabilir ve dava açtığını da hak sahibine bildirir. Basit lisans sahibi, eğer ciddi bir zarar tehlikesi varsa 3 aylık sürenin geçmesini beklemeden, mahkemeden ihtiyati tedbir kararı alınmasını isteyebilir.

6) Lisans Sözleşmesinin Sona Ermesi

Lisans sözleşmesi, taraflar arasında bir sürenin kararlaştırılmış olması halinde, bu sürenin sona ermesi ile son bulur. Herhangi bir sürenin kararlaştırılmamış olması halinde ise ıslahçı hakkının sona ermesiyle lisans sözleşmesi de sona erecektir. Daha önce incelendiği üzere, ıslahçı hakkı belirli bir koruma süresine tabidir³⁷². Bu sürenin bitmesiyle bitki çeşidi zaten kamunun malı olacaktır ve söz konusu çeşit üzerinde bir lisans hakkına gerek olmaksızın serbestçe tasarrufta bulunulabilecektir.

Tarafların sözleşmede çeşitli sona erme sebepleri belirlemiş olmaları halinde bu sebeplerin ortaya çıkması halinde de lisans sözleşmesi sona erecektir. Taraflar sözleşmeyi karşılıklı fesih yoluyla da sona erdirebilirler.

Hakkın hükümsüzlüğü ve iptali halinde de lisans sözleşmesi sona erecektir³⁷³.

---

³⁷¹ Bkz.: aş. VI.

³⁷² Bkz.: yuk. III)B.

³⁷³ Bu hallere ilişkin açıklamalar için bkz.: aş. V)A, B.

V) Hakkın Hükümsüzlüğü, İptali ve Sona Ermesi

A) Hakkın Hükümsüzlüğü

1) Hükümsüzlük Halleri

Hükümsüzlük halleri, Kanun'da sınırlı sayıda öngörülmüştür (m.52). Hükümsüzlük hallerinin benzer şekilde öngörüldüğü UPOV Sözleşmesi'nde de, taraf ülkelerin, ıslahçı hakkı için, Sözleşme'de belirtilen haller dışında bir hükümsüzlük hali öngöremeyecekleri hükme bağlanmıştır³⁷⁴.

Hükümsüzlük hallerinden ilki, başvuru veya rüçhan hakkı tarihi itibariyle, çeşidin yenilik ve farklılık şartlarına uymadığının anlaşılmasıdır. Çeşidin yeni ve farklı olması, başvuru tarihinde veya rüçhan hakkı söz konusu ise ilk başvuru tarihindeki duruma göre saptanacaktır³⁷⁵. Gerçekten de, çeşidin, ıslahçı hakkı başvurusuna konu olmasından sonra piyasaya sürülmesi, yeniliğini yok etmeyeceği gibi³⁷⁶, çeşidin farklılığı da başvuru tarihi itibariyle bilinen diğer çeşitler göz önüne alınarak tespit edilmektedir³⁷⁷.

Hükümsüzlük hallerinden ikincisi, çeşidin yeknesaklık ve durulmuşluk şartlarını taşıyamamasıdır. Çeşidin bu şartları taşıyıp taşımadığına da başvuru tarihi itibariyle bakmak gerekir, zira, çeşit başvuru esnasında yeknesaklık ve durulmuşluk şartlarını taşımakla beraber, daha sonra bu şartları kaybetmişse, bu durumda, çeşidin hükümsüzlüğü değil, iptali söz konusu olacaktır³⁷⁸.

³⁷⁴ UPOV Sözleşmesi m. 21(2).

³⁷⁵ CPVO Temyiz Kurulu'nun A004/2005 sayılı, 13.10.2006 tarihli kararında, ıslahçı hakkı tescili tesis edilmiş olan Moreya adlı çeşidin, yenilik kriterini karşılayabilmek için CPVO'ya başvuru tarihinden önceki 1 yıllık süre içerisinde Topluluk sınırları içerisinde ticarete konu olmamış olması gereğine rağmen, başvuru tarihinden dört yıl önce, başka iki çeşit ile üçlü bir grup halinde, Morstars ticari ismi altında, Hollanda'da satıldığı tespit edildiğinden, söz konusu ıslahçı hakkının hükümsüzlüğüne karar verilmiştir. Görüldüğü üzere, olayda, Moreya adlı çeşidin tüm gerekli kriterleri sağladığı düşünülüp, çeşit üzerinde ıslahçı hakkı tescil edilmiştir. Oysa, çeşit, başvuru anında yenilik kriterini karşılamamaktadır. Bu sebeple de, Temyiz Kurulu tarafından çeşidin geçmişe etkili olarak hükümsüzlüğüne karar verilmiştir.

(http://www.cpvo.eu.int/documents/decisionBOA/2005/DecisionBOA042005_EN.pdf)

³⁷⁶ Bkz.: yuk. I)A.

³⁷⁷ Bkz.: yuk. I)B. Kooij da, UPOV Sözleşmesi'nde ve Konsey Tüzüğü'nde yer alan "hak anında" ifadesinin "başvuru tarihi" olarak anlaşılması gerektiğini, zira, çeşidin başvuru tarihinden sonra vefakat hakkın verilmesi tarihinden önce pazarlanmasının, yeniliğe veya farklılığa bir etkisinin olmayacağını belirtmektedir (Kooij, s. 46-47).

³⁷⁸ Bkz.: aş. B.

Hükümsüzlük hallerinden sonuncusu da, ıslahçı hakkının tescilinin yetkisiz bir kişi (çeşidin ıslahçısı, hizmet ilişkisinde işveren ve hizmet sözleşmesi dışındaki sözleşmelerde işi veren kişiler dışında bir kişi) adına yapıldığının anlaşılmasıdır. Kanun'da, Konsey Tüzüğü ve UPOV Sözleşmesi'nden farklı olarak, hakkın yetkili kişiye devredilmesi öngörülmemiştir. Şöyle ki, Konsey Tüzüğü'nde ve UPOV Sözleşmesi'nde bu sonuncu hükümsüzlük hali şu şekilde düzenlenmiştir: “...*hakkı talep etmeye yetkili kişiye devredilmemiş olması koşuluyla hakkın yetkisiz bir kişiye tanınmış olması...*”³⁷⁹.

2) Hükümsüzlük Talebi

Hukuki menfaati olan herkes, koruma hakkı devam ettiği müddetçe, mahkeme nezdinde ıslahçı hakkına ilişkin hükümsüzlük talebinde bulunabilir. Ancak, ıslahçı hakkının yetkisiz bir kişi adına tescil edilmiş olması sebebiyle hükümsüzlük talebinde sadece gerçek hak sahibi bulunabilecektir (m.53).

Kanun'da hükümsüzlüğün mahkeme nezdinde talep edilebileceği düzenlenmiştir. Konsey Tüzüğü'nde ise, hükümsüzlüğe karar verecek olan merci CPVO olarak belirlenmiştir.

3) Hükümsüzlüğün Etkisi

Hükümsüzlük kararının sonuçları geçmişe etkilidir ve Kanun ile sağlanan koruma hiç doğmamış kabul edilir (m.54/1). Kesinleşmiş bir hükümsüzlük kararı Islahçı Hakları Siciline kaydedilir ve herkese karşı hüküm ifade eder (m.54/2).

Kanun, hükümsüzlük kararının geçmişe dönük etkilerine bir takım istisnalar getirmiştir. Bu istisnalardan ilki, hakkın hükümsüz sayılmasından önce, söz konusu hakka tecavüz sebebiyle verilmiş olan hukuken kesinleşmiş ve uygulanmış kararlardır. Ancak, hak sahibinin kötü niyetli olarak hareket etmesinden kaynaklanan, zararın giderilmesine ilişkin tazminat talep hakları saklıdır. İkinci istisna ise, hakkın hükümsüzlüğüne karar verilmeden önce yapılmış ve uygulanmış

³⁷⁹ Konsey Tüzüğü m. 20.1(c), UPOV Sözleşmesi m. 21(1)(iii).

lisans sözleşmeleridir. Ancak bu halde de, haklı sebepler ve hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurularak, lisans sözleşmesi uyarınca ödenmiş olan bedelin kısmen veya tamamen iade edilip edilmeyeceğine mahkemece karar verilir.

B) Hakkın İptali

Kanun'un 47. ve 48. maddelerinde ıslahçı hakkının Bakanlık tarafından re'sen iptali düzenlenmiştir.

1) İptal Halleri

Çeşidin yeknesaklık ve durulmuşluk özelliklerini kaybettiği tespit edildiği takdirde, ıslahçı hakkı Bakanlık tarafından re'sen iptal edilir (m.48/1). Gerçekten de, hak sahibi, hakkın yürürlükte olduğu süre boyunca, korunan çeşidin veya yerine göre kalıtsal kısımlarının genetik yapılarının devamından sorumludur (m.47/1). Hak sahibinin bu sorumluluğunu yerine getirmemesi de, hakkın Bakanlık tarafından re'sen iptal sebeplerindedir (m.48/1).

Bakanlık, koruma süresi boyunca, çeşidin genetik yapısının devam edip etmediğini araştırır ve hak sahibi de bu araştırmalar için bilgi, belge ve materyal sağlamakla yükümlüdür (m.47/2). Hak sahibinin bu bilgi, belge ve materyali, kendisine tanınan süre içerisinde temin etmediği hallerde ıslahçı hakkı Bakanlık tarafından re'sen iptal edilir (m.48/2(a)).

Bakanlık, çeşidin genetik yapısının devamı hususunda şüpheye düşerse ve bu şüphe hak sahibi tarafından temin edilen bilgi, belge ve materyal ile de giderilemezse, Bakanlık tekrar bir teknik inceleme yapılmasına karar verir. Bu teknik inceleme, hak sahibi tarafından sağlanan materyal ile çeşit özellik belgesindeki bilgilerin ve numunelerin yetiştirme testleri ve diğer testler yapılarak karşılaştırılmasını kapsar (m.47/3).

Yapılan incelemeler, çeşidin genetik yapısını devam ettirmede hak sahibinin başarısız olduğunu ortaya çıkarırsa, Bakanlık önce hak sahibinin görüşünü alır.

Hakkın iptalinin söz konusu olacağı bir diğer hal de, çeşit isminin mahkeme tarafından iptal edilmesi durumunda, Bakanlıkça belirlenen süre içinde, hak sahibi tarafından çeşit için yeni bir isim bildirilmemesi halidir.

Üçüncü kişiler, çeşit isminin kullanılmasının kendi haklarına tecavüz teşkil ettiğini mahkeme nezdinde ileri sürerek mahkemeden bu çeşit isminin kullanılmasını yasaklayan bir hüküm elde ederlerse artık söz konusu tescilli çeşit ismi kullanılamaz. Bu durumda ıslahçı hakkı sahibinin çeşit için yeni bir çeşit ismi önermesi gerekir. Eğer, hak sahibi, Bakanlıkça belirlenen süre içerisinde çeşit için yeni bir isim bildirmezse ıslahçı hakkı Bakanlık tarafından iptal edilir³⁸⁰.

Konsey Tüzüğü'nde Kanun'dan farklı iki iptal hali daha düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, ıslahçı hakkının yürürlükte kalabilmesi için gerekli olan ücretlerin ödenmemesi hali³⁸¹; diğeri ise ıslahçı hakkı sahibinin (tabiyet değiştirmesi sonucu) veya hak sahibinden hakkı devralan kişilerin CPVO'ya başvuru hakkı olmayan kişiler³⁸² arasında yer almaları halidir³⁸³.

2) İptalin Etkisi

İptal, hükümsüzlükten farklı olarak ileriye etkilidir. Kanun'da da, ıslahçı hakkının iptalinin, Kütüğe kaydedilme tarihinden itibaren yürürlüğe gireceği öngörülmüştür (m.48/3). Konsey Tüzüğünde ise yeknesaklık ve durulmuşluk şartlarının iptal tarihinden daha önceki bir tarihte sağlanamadığının kanıtlanması halinde, iptalin bu tarihten itibaren hüküm ifade edeceği öngörülmüştür³⁸⁴. Gerçekten de, hak sahibi tarafından incelenmesi için ilgili Kuruluşa tevdi edilen numuneler, yeknesak ve durulmuş olmadıklarına göre, en geç tevdi tarihi itibarıyla bu koşulları sağlayamıyorlar demektir³⁸⁵.

³⁸⁰ İptal kararı, Kütüğe kaydedildiği tarihten itibaren 30 gün içinde Bültende yayımlanır (Kanun m. 48/son).

³⁸¹ Konsey Tüzüğü m. 21.2(c), UPOV Sözleşmesi m. 22(1)(b)(ii). Kanunda ise, yıllık ücretlerin ödenmemesi hakkın sona ermesi halleri arasında düzenlenmiştir, bkz.: aş. C)3.

³⁸² Kanun m. 4 ve Konsey Tüzüğü m. 12 uyarınca başvuru hakkı sahipleri için bkz.: II)A)1)a.

³⁸³ Konsey Tüzüğü m. 21.2(d).

³⁸⁴ Konsey Tüzüğü m. 21.1.

³⁸⁵ Odman Boztosun, s. 232.

C) Hakkın Sona Ermesi

İslahçı hakkının kendiliğinden sona erme nedenleri, Kanun'un 55. maddesinde, koruma süresinin sona ermesi, hak sahibinin hakkından vazgeçmesi ve yıllık ücretlerin belirlenen sürelerde ödenmemesi olarak belirlenmiştir. Hakkın sona ermesi halinde hak konusu çeşit, sona erme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren umumun malı sayılır³⁸⁶. Dolayısıyla, artık, çeşidi kullanmak hak sahibinin iznine tabi olmayacaktır. Görüldüğü üzere, hakkın hükümsüzlüğü halinde hak, geçmişe yönelik olarak sona ermekteyken; sona erme hali ise geleceğe yönelik olarak etkilidir. Hakkın sona erdiği, sicile kaydedilir ve Bitki Çeşitleri Bülteninde yayımlanır³⁸⁷.

1) Koruma Süresinin Sona Ermesi

Kanunda öngörülen koruma sürelerinin sona ermesi ile birlikte hak kendiliğinden sona erer. Kanun'da ıslahçı hakkı için öngörülen koruma süresi hakkın tescilinden itibaren 25 yıl, ağaçlar, asmalar ve patates için 30 yıl olarak öngörülmüştür. Koruma süresinin sona ermesi, takvim yılı sonu itibariyle hesaplanır. Bir örnek verecek olursak, 15.05.2008 tarihinde bir domates çeşidi için tescil edilen bir ıslahçı hakkı, 31.12.2033 tarihi itibariyle sona erecektir. Bu tarihten itibaren söz konusu çeşit üzerinde herkes serbestçe tasarruf edebilecektir.

2) Hak Sahibinin Hakkından Vazgeçmesi

İslahçı hakkı sahibinin hakkından vazgeçmesi de hakkı sona erdiren sebeplerden biridir. Vazgeçme, yazılı olarak Bakanlığa bildirilmelidir. Vazgeçme, İslahçı Hakları Siciline kaydedilme tarihi itibariyle hüküm doğurur³⁸⁸.

Kural olarak, ıslahçı hakkı sahibi hakkından vazgeçmede serbesttir. Ancak, vazgeçme, sicile kaydedilmiş başka hak sahiplerinin veya lisans sahiplerinin olması halinde, bunların iznine bağlıdır³⁸⁹. Hak sahibi ayrıca, hak üzerinde, üçüncü bir kişi

³⁸⁶ Kanun m. 55/2, Yönetmelik m. 38/1.

³⁸⁷ Kanun m. 55/2, Yönetmelik m. 38/2.

³⁸⁸ Kanun m. 55/3, Yönetmelik m. 38/3.

³⁸⁹ Kanun m. 55/4, Yönetmelik m. 38/4.

tarafından hak sahipliğinin iddia edilmesi halinde de, bu kişinin izni olmaksızın haktan vazgeçemez³⁹⁰.

3) Yıllık Ücretlerin Belirlenen Sürelerde Ödenmemesi

Kanun'un 46. maddesi uyarınca, ıslahçı hakkı için, işlem ücreti ve yıllık ücret olmak üzere 2 tür ücret ödenir. İşlem ücretinin içerisinde, başvuru ücreti, teknik inceleme ücreti, isim inceleme ücreti, itiraz ücreti, tescil ücreti, zorunlu lisansla ilgili arabuluculuk ücreti, suretlerden alınan ücretler, yayın ücretleri ve diğer ücretler bulunur. Yıllık ücret ise, ıslahçı hakkının koruma süresince, her yıl Ocak ayı içinde peşin olarak ödenen ücrettir.

Yıllık ücretin süresi içinde ödenmemesi halinde, ıslahçı hakkı, bu ücretin son ödeme tarihi itibariyle sona erer³⁹¹. Dolayısıyla yıllık ücretin Ocak ayının son gününe kadar ödenmemesi halinde, ıslahçı hakkı şubat ayının ilk gününden itibaren sona ermiş olacaktır.

Yıllık ücretin ödenmemesi nedeniyle hak sona ermişse, hak sahibinin ödemenin mücbir sebepten dolayı yapılamadığını ispat etmesi halinde, hak yeniden geçerlilik kazanır (m.55/7). Hakkın yeniden geçerlilik kazanabilmesi için, mücbir sebeple ilgili talebin, sona ermenin Bültende yayımlanmasından itibaren altı ay içerisinde Bakanlığa yazılı olarak yapılması ve yıllık ücretin Bakanlığın belirlediği ödeme şekli ve miktarıyla ödenmesi gerekir³⁹².

Genel Müdürlük, mücbir sebep yüzünden yıllık ücretin ödenemediği bildirimini ve hakkın yeniden geçerlilik kazanması talebini içeren başvuruyu ilk Bültende yayımlar. Bu başvurunun Bültende yayımlanmasından itibaren otuz gün içerisinde ilgili olan herkes bu konudaki görüşlerini yazılı olarak Genel Müdürlüğe bildirir. Genel Müdürlük, talebi ve ilgililerin görüşlerini birlikte değerlendirerek kararını verir³⁹³.

³⁹⁰ Kanun m. 55/5, Yönetmelik m. 38/4.

³⁹¹ Kanun m. 55/6, Yönetmelik m. 33/son.

³⁹² Yönetmelik m. 38/5.

³⁹³ Yönetmelik m. 38/6.

Hakkın yeniden geçerlilik kazanması kararı Bültende yayımlanır.Hakkın yeniden geçerlilik kazanması, hakkın sona ermesi sonucunda bu konuyla ilgili bir kısım haklar kazanmış olan üçüncü kişilerin kazanılmış haklarını etkilemez ve üçüncü kişiler kazanılmış bu haklarını yaptıkları sözleşmeye göre kullanırlar³⁹⁴.

VI) Hakka Tecavüz Halinde Açılacak Hukuk ve Ceza Davaları

Bitki çeşidi üzerindeki ıslahçı hakkının ihlallere uğraması halinde Kanun, hak sahibinin hakkını koruması için hukuk ve ceza davaları öngörmüştür. Kanun'da, önce, hakka tecavüz hallerinin neler olduğu, daha sonra da, tecavüz hallerinde hak sahipleri tarafından açılacak davalar belirlenmiştir.

A) Hakka Tecavüz Sayılan Haller

Kanun'un 56. maddesinde ıslahçı hakkına tecavüz teşkil eden haller yedi bent halinde sayılmıştır.

1) Hak Sahibinin Yetkilerini Hak Sahibinin Rızası Olmadan Kullanmak (m.56/1(a))

Hak sahibine Kanun'un 14/1 maddesinde tanınmış olan yetkileri³⁹⁵, hak sahibinin izni olmaksızın kullanmak, ıslahçı hakkına tecavüz sayılır. Ancak, hasat edilmiş materyal ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilmiş mamul maddeler açısından, hak sahibi, eğer söz konusu materyalin ve mamul maddenin çoğaltım materyalinin, izinsiz kullanımını, geçmişte makul bir fırsata sahip olmuş olmasına rağmen, engelleme yetkisini kullanmamışsa, artık Kanun'un kendisine tanımış olduğu yetkileri ileri süremez³⁹⁶. Dolayısıyla, bu halde hakka tecavüz söz konusu olmaz.

Esas itibariyle korunan bir çeşitten türetilmiş çeşitlerin, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitlerin ve üretilmeleri için her defasında korunan bir çeşidin kullanımını

³⁹⁴ Kanun m. 55/9, Yönetmelik m. 38/8.

³⁹⁵ Bu yetkiler, korunan çeşidi üretmek veya çoğaltmak, çoğaltım amacıyla hazırlamak, satışa arz etmek, satmak veya diğer şekillerde piyasaya sürmek, ihraç veya ithal etmek ve depolamaktır. Bkz.: yuk. III)A)3.

³⁹⁶ Kanun m. 14/2-3. Bkz.: yuk. III)A)2.

gerektiren çeşitlerin hak sahibinden izinsiz olarak kullanımı da hakka tecavüz teşkil edecektir. Zira Kanun'un hak sahibine tanıdığı yetkiler bu çeşitlere de uygulanmaktadır³⁹⁷.

Buna karşılık, hak sahibini yetkisinin sınırlandırıldığı hallerde gerçekleştirilen fiiller hakka tecavüz niteliğinde değildir. Bunlar, genel sınırlandırma halleri, çiftçi istisnası, hakkın tükenmesi ve zorunlu lisans halleridir³⁹⁸.

2) Çeşidin Çoğaltım Materyalinin Hak Sahibinin Yetkilerinin İhlali Suretiyle Üretildiğinin Bilinmesine veya Bilinmesi Gereğine Rağmen Kullanımı (m.56/1(b))

Korunan çeşide ait çoğaltım materyalinin, hak sahibinin inhisari yetkilerini ihlal etmek suretiyle üretildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği halde, söz konusu materyali çoğaltım amacıyla hazırlamak, çoğaltmak, satışa sunmak, satmak veya diğer şekillerde piyasaya sürmek, ihraç etmek, ithal etmek veya bu amaçlarla depolamak, ıslahçı hakkına tecavüz sayılır. Bu durumda, çoğaltım materyalini elinde bulunduran kişinin, çeşide ait çoğaltım materyalinin hakka tecavüz suretiyle üretildiğini bilmemesi veya bilmesinin gerekmemesi halinde, tecavüz söz konusu olmayacaktır. İyi niyetin varlığı, sadece çoğaltım materyalini edinme anında değil, ayrıca fillerin gerçekleştirildiği süre boyunca aranmalıdır³⁹⁹.

Bilmeyi veya bilebilecek durumda bulunmayı (iyi niyetin var olmadığını) iddia sahibinin yani davacının ispatlaması gerekir. Bilmek veya bilebilecek durumda olmak, materyalin izinsiz çoğaltıldığı konusunda herhangi bir şekilde bilgi sahibi olmayı, bu bilgiyi elde edebilecek durumda olmayı, izinsiz çoğaltıldığını tahmin etmeyi, tahmin edebilecek durumda bulunmayı ifade eder. Bilme veya bilebilecek durumda olma için, izinsiz olarak materyali çoğaltan kişi ile anlaşma içinde bulunma şart değildir⁴⁰⁰.

³⁹⁷ Kanun m. 14/5. Bkz.: yuk. III)A)2.

³⁹⁸ Kanun m. 16, 17, 31, 18vd. Bkz.: yuk. III)B).

³⁹⁹ Odman Boztosun, s. 236.

⁴⁰⁰ Patente ilgili olarak, Tekinalp s. 581, markayla ilgili olarak Tekinalp, s. 458, Yasaman/Ayoğlu, s. 1015.

3) Sözleşmesel veya Zorunlu Lisans ile Verilmiş Yetkileri İzinsiz Genişletmek veya Üçüncü Kişilere Devretmek (m.56/1(c))

Sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans ile verilmiş yetkileri izinsiz genişletmek veya bu yetkileri üçüncü kişilere devretmek de ıslahçı hakkına tecavüz oluşturmaktadır⁴⁰¹.

Lisansın izinsiz genişletilmesi, süre, yer veya kapsam itibariyle olabilir. Lisans sözleşmesinin süresi dolmasına rağmen, lisans alan çeşidin çoğaltım materyalini üretmeye veya kullanmaya devam ediyorsa, bu durum, lisansın izinsiz genişletilmesidir. Öte yandan, lisans eğer belirli bir bölge sınırları içinde verilmiş ise başka bir bölgede kullanılması yer itibariyle lisansın genişletilmesidir. Lisansın kapsam itibariyle genişletilmesine örnek olarak da, sadece çeşidin çoğaltımı ve yurt içinde satımı için lisans almış kişinin materyali ihraç etmesi verilebilir⁴⁰².

Öte yandan, Kanun'un 50/4 maddesinde, lisans sözleşmesinin, lisans alan tarafından ihlal edilmesi halinde, başvuru ve tescilden doğan hakların lisans alana dava yoluyla ileri sürülebileceği hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, Kanun'un 56/1(c) hükmüne nazaran daha geniş bir hükümdür ve her türlü sözleşmeye aykırılığı kapsamaktadır.

Lisansın üçüncü kişilere devri de hakka tecavüz teşkil eder. Zira, Kanun'un 50/5 maddesinde de, aksi sözleşmede kararlaştırılmadığı müddetçe, lisans sahiplerinin lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemeyecekleri ve alt lisans veremeyecekleri hükme bağlanmıştır.

⁴⁰¹ MarkaKHK'da yer alan paralel hüküm (m. 61/1(d)) Anayasa Mahkemesi'nin 17.05.2004 tarihli ve 25462 sayılı R.G.'de yayımlanan 2.3.2004 tarih ve 2002/92E. 2004/25K. sayılı kararı ile, yayımından bir yıl sonra yürürlüğe girmek üzere iptal edilmiştir. İptalin gerekçesi, "*ceza ve ceza yerine geçen güvenlik önlemlerinin yasa ile öngörülmesi*" ilkesidir. Oysa, hükmün bu ilkeyle bir bağlantısı yoktur. Zira bu hüküm bir ceza normu öngörmemektedir. Hüküm, marka hakkına tecavüz olarak kabul edilen fiillerden birini düzenlemektedir. Konuya ilişkin ceza normu öngören hüküm 61/A/c maddesinde yer almaktadır. Bu madde de MarkaKHK'ya 4128 sayılı Kanun ile eklendiğinden, cezai yaptırımın yasa ile öngörülmesi zorunluluğu yerine getirilmiştir (Yasaman/Ayoğlu, s. 1019).

⁴⁰² Tüysüz, s. 275. Markaya ilişkin olarak bkz.: Tekinalp, s. 459-460, Yasaman/Ayoğlu, s. 1015-1020.

4) Çeşit İsmi Üzerindeki Hakka Tecavüz (m.56/1(d))

Korunan çeşidin ismi üzerindeki hakka tecavüz hali, Kanun'un 9/4 ve 9/5 maddelerinin ihlalinin, tecavüz niteliğinde olduğu belirtilmek suretiyle düzenlenmiştir.

Kanun'un 9/4 maddesi uyarınca, bir çeşidin Türkiye'de veya UPOV Sözleşmesine taraf bir ülkede kullanılmakta olan isminin aynısı veya karışıklığa yol açacak kadar benzeri, aynı veya yakın türdeki bir diğer çeşit için kullanılamaz. Ayrıca, bu hüküm, UPOV Sözleşmesi'ne taraf ülkelerde tescil edilmiş isimler için de uygulanır. Görüldüğü üzere, korunan çeşidin tescil edilmiş kesin isminin aynısını veya karışıklığa yol açacak kadar benzerini aynı veya yakın türdeki bir başka çeşit için kullanmak hakka tecavüz teşkil etmektedir⁴⁰³.

Kanun'un 9/5 maddesi uyarınca ise, korunan bir çeşidin çoğaltım materyalini satan veya başka şekilde pazarlayan herkes çeşidin bu ismini kullanmak zorundadır. Bu zorunluluk, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitler açısından da geçerlidir. Anlaşıldığı üzere, ismi kullanma zorunluluğuna uyulmaması da hakka tecavüz niteliğindedir.

5) Hakkı gasbetmek (m.56/1(e))

Gasp, gerçek hak sahibi dışındaki veya tek başına hak sahibi olmayan bir kimse tarafından tescil başvurusu yapılması veya hak sahibi dışındaki veya tek başına hak sahibi olmayan biri adına tescil işleminin gerçekleşmesidir⁴⁰⁴. Böyle bir durumda gerçek hak sahibinin hakkı gasbedilmiş olmaktadır.

Kanun, EndTasKHK ve PatentKHK'nın aksine, gasp davasını özel bir hükümle düzenlememiştir. EndTasKHK ve PatentKHK hükümleri uyarınca, gerçek hak sahibi, hakkın kendisine devredilmesini talep edebilir⁴⁰⁵. Konsey Tüzüğü'nün 98. maddesinde de, gerçek hak sahibinin hakkın kendisine devredilmesini talep hakkı

⁴⁰³ Bkz.: D(E)3)e.

⁴⁰⁴ Endüstriyel tasarımla ilgili olarak bkz.: Suluk, s. 456.

⁴⁰⁵ EndTasKHK m. 19, PatentKHK m. 12-13.

öngörölmüş ve Kanun'un aksine, hakka tecavüz hallerini düzenleyen 94. madde hükmünde hakkın gasbedilmesine yer verilmemiştir⁴⁰⁶.

Kanun'da hakka tecavüz halleri arasında hakkın gasbedilmesine yer verilmesine karşın; gerçek hak sahibine hakkın devrini düzenleyen bir gasp davasının öngörölmemiş olması çelişkilidir. Zira, hakka tecavüz halleri söz konusu olduğunda, hakkı koruyan davaları sicilde kayıtlı gözüken kişi açabileceğinden, gerçek hak sahibinin, hakkın tecavüze uğraması halinde, sicilde kayıtlı gözükmediğinden, hakkını koruyamamasının söz konusu olabileceği düşünülebilir.

Hakkı gasbedilen ıslahçı, Kanun'un 52-54 maddeleri uyarınca hükümsüzlük davası açabilecektir. Ancak gerçek hak sahibi, bu davada da, Kanun'da öngörölmediğinden, ıslahçı hakkının kendi adına tescilini talep edemeyecektir⁴⁰⁷.

6) Tecavüz Sayılan Fiillere İştirak veya Yardım (m.56/1(f))

Hakka tecavüz hallerinde sayılan fiillere iştirak veya yardım etmek veya bu filleri teşvik etmek veya hangi şekil ve şartta olursa olsun bu fillerin yapılmasını kolaylaştırmak da hakka tecavüz halleri arasında yer almaktadır. Örneğın, izinsiz çoğaltılan çoğaltım materyalini taşıyan, depolayan, aracılık yapan, reklamını yapan kişi de tecavüze iştirak etmiş sayılır⁴⁰⁸. Ancak, iştirak, yardım, teşvik ve kolaylaştırma fiillerini yapan kişilerin asıl mütecavizin fiillerinin tecavüz oluşturduğunu bilmeleri veya bilebilecek durumda bulunmaları gerekir⁴⁰⁹.

⁴⁰⁶ PatentKHK'da hakkın gasbedilmesine, hakka tecavüz halleri arasında yer verilmezken (PatentKHK m. 136); EndTasKHK, hakkın gasbedilmesini hakka tecavüz halleri arasında saymıştır (EndTasKHK m. 48/1(e)).

⁴⁰⁷ Buna karşılık, ıslahçı hakkı tescil başvurusuna, gerçek hak sahipliğine dayalı bir itiraz yapıldığı takdirde (Kanun m. 37), bu itirazın kabulü halinde, kabul kararının ilgiliye tebliğinden itibaren bir ay içinde, aynı çeşit hakkında başvuruda bulunan gerçek hak sahibi, reddedilen başvurunun başvuru tarihinin kendi başvuru tarihi olarak kabul edilmesini talep edebilir ve bu talep Bakanlık tarafından kabul edilir (Kanun m. 38/son).

⁴⁰⁸ Tüysüz, s. 277-278.

⁴⁰⁹ Markaya ilişkin olarak bkz.: Tekinalp, s. 460, Yasaman/Ayoğlu, s. 1020, patente ilişkin olarak bkz.: Tekinalp, s. 583, endüstriyel tasarıma ilişkin olarak aksi yönde Suluk, s. 455.

7) Materyale İlişkin Bilgi Vermekten Kaçınmak (m.56/1(g))

Kendisinde bulunan ve haksız olarak üretilen veya piyasaya sürülen materyalin nereden alındığını veya nasıl sağlandığını bildirmekten kaçınmak da tecavüz halleri arasında sayılmıştır.

Bilgi vermeyen dolaylı sorumlu tutulabilmek için, kişinin bildirimde bulunmaya davet edilmiş olması gerekir. Davet, şekle tabi değildir. Ancak ispat kolaylığı bakımından yazılı veya noter aracılığıyla yapılması yerinde olur⁴¹⁰.

B) Hak Sahibinin Açacağı Hukuk Davalarındaki Talepleri

İslahçı hakkına tecavüz halinde açılacak davalar ve hak sahibinin bu davalarda hangi taleplerde bulunabileceği Kanun'un 57 vd. maddelerinde öngörülmüştür.

1) Tecavüzün Durdurulması

Kanun'un 57/1(a) maddesi uyarınca, islahçı hakkının tecavüze uğraması halinde, hak sahibi, açacağı davada, hakka tecavüz fiillerinin durdurulması talebinde bulunabilir. Tecavüzün durdurulması davası, devam etmekte olan bir tecavüze son vermek için açılan bir eda davasıdır⁴¹¹. Dolayısıyla, tecavüzün durdurulmasının talep edilebilmesi için tecavüzün başlamış olması şarttır.

Kanun'da, hak sahibinin tecavüzün önlenmesini talep edebileceği öngörülmemiştir. Ancak bu durum tecavüzün önlenmesinin talep edilemeyeceği anlamına gelmemelidir. Zira, kanun koyucunun tecavüzün durdurulmasını öngörüp, tecavüzün başlama tehlikesinin varlığı halinde bu tecavüzün önlenmesini istemediğini düşünmek yerinde değildir⁴¹².

⁴¹⁰ Markaya ilişkin olarak bkz.: Tekinalp, s. 460, Yasaman/Ayoğlu, s. 1021, patente ilişkin olarak bkz.: 583, endüstriyel tasarıma ilişkin olarak bkz.: Suluk, s. 456.

⁴¹¹ Saraç, 248.

⁴¹² Aynı yönde Tüysüz, s. 292, patente ilişkin olarak aynı yönde Saraç, s. 246, Tekinalp s. 584, aksi görüşte Odman Boztosun. Oysa, EndTasKHK'nın 49/1(b) maddesinde ve CoğışKHK'nın 25/1(b) maddesinde tecavüz fiillerinin durdurulmasının yanında önlenmesi talebine de açıkça yer verilmiştir.

Tecavüzün durdurulması talebi, ihtiyati tedbir yoluyla da ileri sürülebilir⁴¹³.

Tecavüzün durdurulması talebinin ileri sürülebilmesi için tecavüzde bulunanın kusuru ve zarar aranmaz⁴¹⁴.

2) Tecavüzün Giderilmesi

Kanun'un 57/1(b) maddesi uyarınca, ıslahçı hakkının tecavüze uğraması halinde, hak sahibi, açacağı davada, tecavüzün giderilmesi talebinde bulunabilir. Bu talep, fiili durumun tecavüzden önceki hale getirilmesine yöneliktir. Tecavüzün giderilmesi talebinin, tecavüzün durdurulması ve önlenmesi taleplerinden farkı, ilkinin doğmuş olan sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik olmasına karşın, diğerlerinin devam eden tecavüzün durdurulmasına ve tehlike aşamasında önlenmesine yönelik olmasıdır⁴¹⁵.

Tecavüzün giderilmesi talebinin yapılabilmesi için kusurun var olması gerekmez⁴¹⁶.

Tecavüzün giderilmesine örnek olarak, tescilli çeşit isminin aynı veya karışıklığa yol açacak kadar benzerinin aynı veya yakın türdeki bir diğer çeşit için kullanılması halinde, ismin kullanıldığı etiket, katalog, ve benzerinde gerekli değişikliklerin yapılması verilebilir⁴¹⁷.

3) Tazminat

Kanun'un 57/1(b) maddesi uyarınca, ıslahçı hakkının tecavüze uğraması halinde, hak sahibi, açacağı davada, maddi ve manevi tazminat talep edebilir.

a) Maddi Tazminat

Kanun'un 58. maddesinde maddi tazminat ödenmesini gerektiren fiiller sayılmıştır. Maddenin ilk fıkrasına göre, "*Hak sahibinin izni olmaksızın, korunan çeşidi üreten, satan, dağıtan veya başka şekilde piyasaya süren veya bu amaçlar için ihraç ve ithal*

⁴¹³ İhtiyati tedbire ilişkin açıklamalar için bkz.: aş. 10.

⁴¹⁴ Tekinalp, s. 584.

⁴¹⁵ Tekinalp, s. 585.

⁴¹⁶ Tekinalp, s.585.

⁴¹⁷ Odman Boztosun, s. 242.

eden veya ticari amaçla elinde bulunduran veya kullanan kişi, hukuka aykırılığı gidermek ve sebep olduğu zararı tazmin etmekle yükümlüdür”.

Maddenin ikinci ve son fıkrasına göre de, *“Korunan çeşidi herhangi bir şekilde kullanmakta olan kişi; hak sahibinin hakkın varlığından ve tecavülden kendisini haberdar etmesi ve tecavüzü durdurmasını talep etmesi halinde veya kullanmanın kusurlu bir davranış teşkil etmesi halinde, sebep olduğu zararı tazmin etmekle yükümlüdür”.*

İlk fıkrada yer alan fiiller, doğrudan korunan çeşidin çoğaltım materyalinden ticari kazanç elde edilmesine yönelik fiillerdir⁴¹⁸. Söz konusu hallerde tazminata hükmedilebilmesi için kusurun aranacağına dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır⁴¹⁹. Paralel düzenlemelerin yer aldığı MarkaKHK ve PatentKHK açısından, Tekinalp, ilgili hükümlerin ilk fıkralarında kusurdan söz edilmemesine karşın, ikinci fıkralarında kusurun açıkça aranıyor olmasını, ilk fıkralarda yer alan kişiler açısından bir kusursuz sorumluluk halinin düzenlendiği şeklinde yorumlamaktadır⁴²⁰. Buna karşılık, Arkan, markalar açısından, maddede kusurdan söz edilmemiş olmasının, söz konusu fiilleri gerçekleştiren kimselere karşı kusurlu olmasalar dahi tazminat ödemekle yükümlü tutulabilecekleri şeklinde yorumlanamayacağını belirtmektedir⁴²¹.

Gerçekten de, haksız fiil sorumluluğunun kurucu unsurlarından biri kusurdur⁴²². Haksız fiil sorumluluğu kural olarak fiilin hukuka aykırılığına ve failin kusurlu olmasına dayandırılmışsa da, sorumluluk için kusurun aranmadığı kanuni düzenlemeler de vardır⁴²³. Ancak, Kanun’da kusur, açık bir düzenleme ile bertaraf edilmemiş olduğundan, bir kusursuz sorumluluk halinin düzenlenmiş olduğunu söylemek yerinde olmaz⁴²⁴.

⁴¹⁸ Odman Boztosun, s. 242.

⁴¹⁹ Bu hallerde, MarkaKHK’da (m. 64/1) ve PatentKHK’da (m. 138/1) da kusurun aranacağından söz edilmemektedir. Öte yandan, EndTasKHK’da (m. 50) kusurun aranacağı açıkça belirtilmiştir.

⁴²⁰ Tekinalp, s.464, 586.

⁴²¹ Arkan, Cilt: II, s.241, aynı yönde Yasaman/Yüksel, s. 1127-1130, 1164, patentler açısından aynı yönde, Saraç, s. 264.

⁴²² Eren, s. 529.

⁴²³ Oğuzman, M. Kemal/Öz, M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006, s. 587.

⁴²⁴ Aynı yönde bkz.: Odman Boztosun, s. 242-243, Tüysüz, s. 300-303. Nitekim, TPE tarafından hazırlanan Patent ve Faydalı Model Kanun Taslağı m. 113/1 hükmü şu şekildedir: *“Patent sahibinin izni olmaksızın, patentle korunan ürünü üreten, satan, dağıtan veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkaran veya bu amaçlar için gümrükçe onaylanmış bir işlem ya da kullanıma tabi tutan veya ticari*

Kusuru isbat yükümlülüğü, haksız fiil sorumluluğunda kural olarak zarar görene düşer⁴²⁵. Ancak, kusur karinesinin mevcut olduğu durumlarda ispat yükü tersine döner ve fail kusursuz olduğunu ispat etmek durumunda kalır⁴²⁶. Kanun'daki düzenleme açısından da bir kusur karinesinin mevcut olduğu ve ıslahçı hakkına tecavüz eden kişinin kusursuzluğunu ispatlaması gerektiği söylenebilir⁴²⁷. Failler, sorumluluktan kurtulabilmek için, çeşidin ıslahçı hakkı ile korunduğunu bilmediklerini veya somut olayın koşulları gereği bilemeyeceklerini ispatlayacaklardır.

İkinci fıkrada yer alan fiiller, çeşidin çoğaltım materyalinin ticari amaçla kullanımının kapsamı dışında kalan kullanımlardır. Çoğaltım materyalinin hasat edilmiş materyal elde etmek için kullanılması bu niteliktedir⁴²⁸. Bu fıkrada yer alan kişilerin tazminat sorumluluğunun doğması için, hak sahibinin hakkın varlığından ve tecavüzden kendilerini haberdar etmesi ve tecavüzün durdurulmasını talep etmesi gerekir. Bu bildirim ve talebe rağmen üçüncü kişinin kullanımına son vermemesi halinde hak sahibi tazminat talep edebilecektir. Ayrıca, hak sahibinin kullanıcıya bildirimde ve talepte bulunmamasına rağmen, eğer, kullanıcı, durumdan haberdar ise veya haberdar olmuş olması gerekiyor ise, kullanma kusurlu bir davranış teşkil eder ve hak sahibi tazminat talebinde bulunabilir.

b) Tazminatın Hesaplanması

Kanun'da, fiili zarara ek olarak yoksun kalınan kazancın aynı anda talep edilebileceği düzenlenmiştir (m.59/1). Fiili zarar, malvarlığının mevcut net durumunda zarar görenin iradesi dışında meydana gelen fiili azalmayken; yoksun kalınan kazanç, olayların normal akışına göre malvarlığında meydana gelebilecek artışların önlenmesi sonucu meydana gelen azalmadır⁴²⁹.

---

amaçla elde bulunduran veya patentli bir usulü kullanan kişi, kusurlu ise sebep olduğu zararı tazmin etmekle yükümlü olur". http://www.tpe.gov.tr/dosyalar/taslaklar/Patent_Kanun_Taslagi.pdf

⁴²⁵ Eren, s. 541.

⁴²⁶ Eren, s. 541.

⁴²⁷ Odman Boztosun, s. 243, Tüysüz, s. 303.

⁴²⁸ Odman Boztosun, s. 244.

⁴²⁹ Eren, s. 478.

Kanun yoksun kalınan kazancın nasıl tespit edileceğini düzenlemiştir (m.59/2(a)(b)(c))⁴³⁰. Yoksun kalınan kazanç aşağıdaki üç değerlendirme usulünden birine göre hesaplanır:

- İslahçı hakkına tecavüz eden kişinin rekabeti olmasaydı, hak sahibinin çeşidi kullanması ile elde edebileceği muhtemel gelire göre,
- Hakka tecavüz eden kişinin, hak konusu çeşidi kullanmakla elde ettiği kazançla göre,
- Hakka tecavüz edenin, korunan çeşidi bir lisans anlaşması ile hukuka uygun şekilde kullanmış olması halinde ödemesi gereken lisans bedeline göre.

Hak sahibi Kanun'da öngörülmüş olan yöntemlerden hangisinin uygulanacağını seçme hakkına sahiptir. Ancak, mahkeme, hak sahibinin çeşidi kullanma yükümlülüğünü yerine getirmemiş olduğunu tespit ederse, yoksun kalınan kazanç, hakka tecavüz edenin, korunan çeşidi bir lisans anlaşması ile hukuka uygun şekilde kullanmış olması halinde ödemesi gereken lisans bedeline göre hesaplanır (m.59/4). Bu durumda, hak sahibinin usullerden bir başkasını seçme olanağı yoktur.

Yoksun kalınan kazancın hesaplanmasında, ayrıca, hak konusu çeşidin ekonomik önemi, hakka tecavüz edildiği anda geçerlilik süresi, tecavüzün yapıldığı esnada korunan çeşitle ilgili lisansların sayısı veya çeşidi gibi etkenler de göz önüne alınır (m.59/3).

c) Manevi Tazminat

Manevi zarar, bir kişinin kişilik değerlerinde, şahıs varlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmeyi ifade eder⁴³¹. Hakkı tecavüze uğrayan kişinin manevi zararı da doğmuşsa, hak sahibi, manevi tazminat da talep edebilir. Gerçekten de, konu islah faaliyeti olunca, hak sahibinin uzun yıllar boyunca yaptığı araştırmaların,

⁴³⁰ Aynı düzenleme, MarkaKHK m. 66'da, PatentKHK m. 140'ta ve EndTasKHK m. 52'de de yer almaktadır.

⁴³¹ Eren, s. 483.

harcadığı emeklerin neticesini teşkil eden çeşide ilişkin ıslahçı hakkının tecavüze uğraması halinde, hak sahibinin manevi zararının da doğması olasıdır.

Manevi tazminatın hesaplanmasında, mahkemece, tarafların sıfatına, işgal ettikleri makama ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarına bakılacaktır⁴³².

4) El Koyma

Hak sahibi, hakka tecavüz neticesinde üretilen materyal ile bunların üretiminde doğrudan doğruya kullanılan araçlara el konulmasını talep edebilir (m.57/1(c)). El konulacak materyaller, tecavüz sonucu üretilmiş materyallerdir. Materyalin kapsamına çoğaltım materyali girmekle birlikte, eğer, elde edilen hasat edilmiş materyalin de çoğaltılması mümkün ise materyal kapsamına hasat edilmiş materyal de girecektir⁴³³.

Materyalin üretiminde doğrudan doğruya kullanılan araçlar ise, söz konusu üretim için özel olarak tasarlanmış olan araçlardır⁴³⁴. Dolayısıyla salt materyalin üretimi için tasarlanmamış olan traktör, sulama sistemi veya tarım araç-gereçlerine el konulamayacaktır. Buna karşılık, örneğin, salt çeşidin üretiminde kullanılan kimyasal maddelere el konulabilecektir.

5) Hak Sahibine Mülkiyet Hakkı Tanınması

Hak sahibi, el konulan materyal ve araçlar üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınmasını talep edebilir. Bu durumda bunların değeri hak sahibine ödenecek tazminat miktarından indirilir. Eğer bu değer, hak sahibine ödenecek tazminat miktarını aşarsa, hak sahibi, aşan kısmı karşı tarafa öder (m.57/1(d)).

⁴³² Borçlar Kanunu m. 49/2.

⁴³³ Odman Boztosun, s. 247.

⁴³⁴ Benzer düzenlemelerin yer aldığı PatentKHK m. 137/1(c)'ye ilişkin olarak bkz.: Saraç, 262, MarkaKHK m. 62/1(c)'ye ilişkin olarak bkz.: Yasaman/Yüksel, s. 1135, EndTasKHK m. 49/1(d)'ye ilişkin olarak bkz.: Suluk, s. 510-511.

6) Tecavüzün Devamını Önleyici Tedbirlerin Alınması

Hak sahibi, hakka tecavüzün devamını önleyici tedbirlerin alınmasını talep edebilir. Kanun'da önleyici tedbirler olarak, el konulan materyal ve araçların şekillerinin değiştirilmesi veya imhası sayılmıştır (m.57/1(e)).

Kanundaki söz konusu hüküm, MarkaKHK m. 62/1(e), PatentKHK m. 137/1(e) ve EndTasKHK m. 49/1(f)'ye paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak sayılan düzenlemeler, tecavüzün önlenmesi "kaçınılmaz" ise imhayı öngörmektedir. Kanun'da bu ifade yer almamakla birlikte, kamu yararı açısından düşünüldüğünde, imha, ciddi bir kaynak israfı sonucu doğuracağından, böyle bir yaptırımın ancak hakkın korunabilmesi için kaçınılmaz ise uygulanması gerekir⁴³⁵. Dolayısıyla, tecavüz ne kadar ağır olursa olsun, el konulan materyal ve araçların şekillerinin değiştirilmesi mümkün ise, öncelikle bu uygulanacaktır. Ancak, konu bitki çeşidi olunca, el konulan materyal ve araçların şekillerinin değiştirilmesi yaptırımları da, bitki çeşidinin üzerinde somutlaştığı eşya ya da materyalin üretiminde doğrudan doğruya kullanılan araçlar açısından pek de uygun gözükmemektedir⁴³⁶.

7) Kararın İlgililere Tebliği ve Kamuya Duyurulması

Hak sahibi, hakka tecavüz eden kişi aleyhine verilen mahkeme kararının, masrafları tecavüz eden tarafından karşılanmak üzere, ilgililere tebliğ edilmesi ve kamuya ilan yoluyla duyurulmasını talep edebilir (m.57/1(f)). İlgililer arasında, hakka tecavüz eden kişi veya onun yetkilendirdiği kişiden çoğaltım materyali veya hasat edilmiş materyal sağlayan kişiler vardır⁴³⁷.

Ayrıca Kanun'un 69. maddesinde hükmün ilanı düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm sadece hak sahibi için değil, üçüncü kişilerin açtığı davalarda da davayı kazanan taraf için öngörülmüştür. Hükme göre, dava sonucunda haklı çıkan taraf, haklı bir sebebinin veya menfaatinin bulunması halinde, masrafları karşı tarafa ait olmak üzere, kesinleşmiş kararın günlük gazete veya benzeri vasıtalarla tamamen veya özet

⁴³⁵ Odman Boztosun, s. 249.

⁴³⁶ Tüysüz, şekil değişikliğine örnek olarak siyah lalenin rengini bozmayı vermektedir.

⁴³⁷ Odman Boztosun, s. 250. İlgililer kapsamına, bayiler, dağıtıcılar, tüketici dernekleri, sanayi ve ticaret odaları gibi kuruluşlar girebilir (Saraç, s. 307).

olarak ilan edilmesini talep edebilir. İlan hakkı, kararın kesinleşmesinden sonra üç ay içinde kullanılmazsa düşer (m.69/2).

8) Bedel Davası

Kanun'un 60. maddesinin ilk fıkrasına göre, başvuru sahibi veya hak sahibi, çeşidi kullananların hakkaniyete uygun bedeli ödemesini temin etmek amacıyla şahsi mahiyette bedel davası açabilir. Gerçekten de Kanun'un 15.maddesi uyarınca, ıslahçı hakkı için yapılan başvuru tarihi ile hakkın verildiği tarih arasındaki süre içerisinde, hak sahibinin yetkilendirmesi gereken faaliyetlerde bulunan kişiler, hak sahibine muhik bir bedel ödemek zorundadır. UPOV Sözleşmesi'nin 13. maddesinde de üye ülkelere, ıslahçının, ıslahçı hakkının tescili için yapmış olduğu başvuru tarihinden veya başvurunun yayımı tarihinden, ıslahçı hakkının tesisi tarihine kadar geçen süre içerisinde, ıslahçının menfaatini koruma zorunluluğu getirilmiştir. Konsey Tüzüğü'nün de 95. maddesinde de paralel düzenleme yer almaktadır⁴³⁸.

Bedel davasının “şahsi mahiyette” olması, Odman'a göre, davanın konusunu teşkil eden hakkın, mutlak hak niteliğindeki ıslahçı hakkı değil de, başvuru veya hak sahibinin, çeşidini kullanan kişiye yöneltebileceği şahsi nitelikteki bir alacak hakkı olduğunu ifade etmektedir⁴³⁹. Tekinalp'e göre ise, “şahsi mahiyette” ibaresini, hükmün ikinci fıkrası ile anlamlandırmak mümkündür. Hükmün ikinci fıkrası şu şekildedir: “*Çiftçi istisnası kapsamı dışındaki çiftçiler tarafından ödenecek bedel ile ilgili olarak açılan bedel davasını, ıslahçı hakları ile ilgili mesleki kuruluşlar da açabilir*”. O halde, ikinci fıkrada düzenlenen bedel davası hem hak sahibi tarafından “şahsen” açılabilir, hem de meslek kuruluşu tarafından açılabilir. Oysa ilk fıkradaki davayı açma hakkı sadece hak sahibine aittir. Bu sebeple söz konusu hükümde “şahsi mahiyette” ifadesi kullanılmıştır⁴⁴⁰. Son görüşe katılmak mümkün değildir. Zira, davalar, davayı açan kişinin niteliğine göre çeşitlendirilmemektedir⁴⁴¹. “Şahsi

⁴³⁸ Kanun'daki düzenlemede süre, ıslahçı hakkı başvurusunun yapıldığı tarihten hakkın tesisine kadar geçen süre iken, Konsey Tüzüğü'ndeki düzenlemede süre, başvurunun yayımlandığı tarihten hakkın tesisine kadar geçen süredir.

⁴³⁹ Odman Boztosun, s. 246.

⁴⁴⁰ Tekinalp, s. 713-714, aynı yönde bkz.: Tüysüz, s. 311.

⁴⁴¹ Davalar, mahkemeden istenen hukuki korunmaya göre, dava konusu hakkın niteliğine göre, dava konusu mala göre, dava konusunun aynı hak veya zilyetlik olmasına göre, talep neticesinin niceliğine göre çeşitlere ayrılmaktadır (Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2007, s. 262-277).

mahiyette” ifadesini, bedel davasının, dava konusu hakkın niteliği uyarınca, şahsi davalardan olması ile açıklamak gerekir⁴⁴².

Bedelin tespitinde, ıslahçı hakkının tescil edildiği varsayılarak yapılacak bir lisans sözleşmesinde ödenecek lisans bedelinin aşılması gözetilir (m.60/3).

Bedel davasının, bedelin ödenmesini gerektiren fiilin öğrenilmesinden itibaren bir yıl içinde açılması gerekir (m.60/4). Bu bir yıllık süre hak düşürücü süredir⁴⁴³.

9) Tespit Davası

Kanun’un “tespit davası” başlıklı 62. maddesi şu şekildedir: “*Islahçı hakkına tecavüz davası açmaya yetkili olan kişi, bu haklara tecavüz sayılabilecek olayların tespitini mahkemeden isteyebilir*”. Söz konusu hükmün gerçekten bir tespit davası mı öngördüğü yoksa HUMK m. 368-374 anlamında delillerin tespiti mi olduğu açıkça anlaşılamamaktadır.

Paralel hükümlerin yer aldığı MarkaKHK m. 75, PatentKHK m. 150, EndTasKHK m. 62, CoğışKHK m. 33’e ilişkin kenar başlıkları “Delillerin Tesbiti Davası” iken; 26.06.2004 tarih, 25504 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 22.06.2004 tarih ve 5194 sayılı Kanun ile “Delillerin Tesbiti” şeklinde değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklikten önce, bu hükümlerin niteliği doktrinde tartışmalı idi. Ağırlıklı görüş ise, düzenlemenin delillerin tespiti anlamında olmadığı; TTK 58/1(a)’ya ve FSEK m. 15/3’e paralel olarak bir tespit davası niteliğinde olduğu idi⁴⁴⁴. Yapılan değişiklikte, tartışmalara açıklık gelmiş ve kastedilenin HUMK’da düzenlenen delillerin tespitinden farklı olmadığı anlaşılmıştır.

Kanun’daki hükmün başlığının “tespit davası” olması (diğer düzenlemelerin eski halindeki gibi “delillerin tespiti davası” *bile* olmaması) ve değiştirilmemiş olması, Kanun açısından gerçekten bir tespit davasının öngörülmüş olduğunu düşündürse de; kanun koyucunun buradaki amacı da HUMK’un delil tespitine ilişkin hükümlerine

⁴⁴² Şahsi davalar, konusu şahsi hak olan, alacak davası, tahliye davası gibi davalardır (Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 295).

⁴⁴³ Tekinalp, s. 714.

⁴⁴⁴ Arkan, Cilt: II., s. 232, Tekinalp, s. 461,

atıf yapmaktır. Zira, söz konusu maddenin gerekçesinde de, “...esas itibariyle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiş olan konunun vurgulanması niteliğindedir” ifadesi yer almaktadır.

Delil tespiti, ilişkin olduğu davaya bağlı bir işlemken, tespit davası ise başlı başına bir davadır⁴⁴⁵. Tespit davasının konusu sadece hukuki ilişkiler olduğu halde, delil tespitinin konusu maddi vakıalardır⁴⁴⁶. Dolayısıyla, delillerin tespiti, tecavüz teşkil eden olayların tespitini, tecavüzün tespiti davası ise, bizzat fiillerin tecavüz teşkil edip etmediklerini belirler.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Kanun’da düzenlenmemiş olan tespit davası, bir hukuki ilişkinin var olduğunun tespit edilmesi amacıyla ve hukuki menfaatin bulunması⁴⁴⁷ halinde açılabilir. Örneğin, hak sahibinin, kendisine lisans hakkı tanımadığı bir kimsenin, çeşidin çoğaltım materyalini sattığının tespiti bu dava ile hükme bağlanabilir.

10) İhtiyati Tedbir

İhtiyati tedbir talebine ilişkin düzenleme, Kanun’un 63. maddesinde yapılmıştır⁴⁴⁸. Kanun’un 64. maddesinde ise, Kanun’daki düzenlemeler dışında, HUMK’un ihtiyati tedbire ilişkin hükümlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

İhtiyati tedbir talebinde bulunabilmek için, Kanun uyarınca dava açan veya açacak olan kişiler, dava konusu çeşidin, kendi haklarına tecavüz teşkil edecek şekilde, Türkiye’de kullanılmakta olduğunu veya kullanılması için ciddi ve etkin çalışmalar yapıldığını ispat etmek durumundadır (m.63/1). İhtiyati tedbir talebi, dava açılmadan önce yapılabileceği gibi, dava ile birlikte veya dava açıldıktan sonra da yapılabilir ve bu talep davadan ayrı olarak incelenir (m.63/2). Tedbir talebi, dava açılmadan önce yapılmışsa, asıl dava tedbir kararının verildiği tarihten itibaren on gün içinde açılmalıdır⁴⁴⁹.

⁴⁴⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 625.

⁴⁴⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 625.

⁴⁴⁷ Tespit davasının şartları için bkz.: Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 289-291.

⁴⁴⁸ Benzer düzenleme MarkaKHK’nın 76-78., PatentKHK’nın 151-153., EndTasKHK’nın 63-66. Maddelerinde yapılmıştır.

⁴⁴⁹ HUMK m. 109.

İnhisari lisans sahiplerinin dava açma hakları olduğundan ihtiyati tedbir de isteyebilirler. Buna karşılık, basit lisans sahiplerinin bazı şartların yerine gelmesi durumunda⁴⁵⁰ dava açma hakları olmasına rağmen, ihtiyati tedbir talebinde bulunabilirler⁴⁵¹.

Kanun'a göre, ihtiyati tedbir talebinde bulunanın, ya çeşidin kendi hakkına tecavüz oluşturacak şekilde Türkiye'de kullanıldığını ya da kullanılması için ciddi ve etkin çalışmanın yapıldığını ispat etmesi gerekmektedir. Kanun'daki, "Türkiye'de kullanılmakta olduğu" ifadesini geniş yorumlamak ve Türkiye'de kullanılmadan ihraç edilen çeşitler için de ihtiyati tedbir alınabileceğini söylemek yerinde olacaktır⁴⁵².

İhtiyati tedbir, verilecek hükmün etkinliğini tamamen sağlayacak nitelikte olmalı ve tecavüz teşkil eden fiillerin durdurulması ve çeşitle ilgili materyale el konulması tedbirlerini kapsamalıdır (m.63/3).

Görüldüğü üzere, Kanun'da, iki çeşit ihtiyati tedbir öngörülmüştür. Bunlardan ilki, ıslahçı hakkına tecavüz teşkil eden fiillerin durdurulmasıdır. Tecavüzlerin engellenmesi, tecavüzün durdurulması davası ile de sağlanabilir⁴⁵³. Ancak davanın sonuçlanması uzun süre alacağından, bu halde ihtiyati tedbirle, uğranılacak zararlar engellenebilecektir.

İkinci ihtiyati tedbir çeşidi de, ıslahçı hakkına tecavüz edilerek üretilen veya ithal edilen hak konusu çeşitle ilgili materyallere, Türkiye sınırları içinde veya gümrük ve serbest liman veya serbest bölgeler de dahil olmak üzere buldukları her yerde el konulması⁴⁵⁴ ve bunların zarar görmeyecek şekilde saklanmasıdır.

⁴⁵⁰ Bkz. yuk. IV(F)5)c.

⁴⁵¹ Kanun m. 50/son'a göre, lisans alan, ciddi bir zarar tehlikesi varsa, üç aylık sürenin geçmesini beklemeden, mahkmeden ihtiyati tedbir kararı alınmasını isteyebilir. Yasaman/Altay'a göre, ihtiyati tedbirin hukuki etkisini sürdürebilmesi için lisans alana ihtiyati tedbiri tamamlayan davayı açma imkanı tanınmalıdır (Yasaman/Altay, s. 750).

⁴⁵² Markaya ilişkin olarak, Arkan'a göre de, markayı taşıyan mallar iç pazara sürülmeden ihraç edilebilirler ve bu durum marka hakkına tecavüz oluşturur (Arkan, Cilt: II, s. 227).

⁴⁵³ Bkz.: yuk. 1.

⁴⁵⁴ Bkz.: yuk. 4.

İhtiyati tedbir kararı, dava açılmadan önce, tedbirin, en az masrafla ve en çabuk nerede yerine getirilmesi mümkünse, o yer mahkemesinden veya esas dava için yetkili olan mahkemeden istenebilir⁴⁵⁵. Dava açıldıktan sonra ise, her türlü ihtiyati tedbir yalnız davaya bakmakta olan mahkemeden istenebilir⁴⁵⁶. Görevli mahkeme ise, davanın esası bakımından görevli olan mahkemedir⁴⁵⁷.

C) Hakka Tecavüzün Olmadığı Hakkında Dava ve Şartları

Menfaati olan herkes, hak sahibine karşı dava açarak, faaliyetlerinin ıslahçı hakkına tecavüz teşkil etmediğine karar verilmesini talep edebilir (m.61/1).

Kanun m. 61/2 uyarınca, “Dava açılmadan önce, korunan çeşit ile ilgili yapılan veya yapılacak faaliyetlerin ıslahçı hakkına tecavüz teşkil edip etmediği hakkında, hak sahibinin görüşlerini bildirmesi noter aracılığı ile talep edilebilir. Bu talebin hak sahibine tebliğinden itibaren bir ay içinde hak sahibinin cevap vermemesi veya verilen cevabın menfaat sahibi tarafından kabul edilmemesi halinde, menfaat sahibi birinci fıkraya göre dava açabilir”.

Görüldüğü üzere, davanın açılmasından önce, hak sahibinden görüş isteme bir dava şartı değildir. Öte yandan, söz konusu dava, ıslahçı hakkına tecavüzden dolayı kendisine dava açılmış bir kişi tarafından açılmaz (m.61/3).

Dava, korunan çeşit üzerinde hak sahibi olan ve Kütüğe kaydedilmiş bulunan bütün hak sahiplerine tebliğ edilir (m.61/4). Davanın, ayrıca, hakkın hükümsüzlüğü davasıyla birlikte açılabileceği öngörülmüştür (m.61/son).

⁴⁵⁵ HUMK m. 104/2. Davadan önce istenen ihtiyati tedbirlerde de sadece esas dava için yetkili mahkemelerin yetkisinin kabul edilmiş olmasının daha doğru olacağı yönünde, bkz.: Deren-Yıldırım, Nevhis, Haksız Rekabet Hukuku ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1999, s. 31.

⁴⁵⁶ HUMK m. 104/3.

⁴⁵⁷ Kanun'da öngörülen davalarda görevli mahkeme, ihtisas mahkemeleridir (Kanun m. 68, bkz.: aş. E)2).

D) Ceza Davaları

Kanun'un 66. maddesi, ceza davası açılacak halleri düzenlemektedir⁴⁵⁸. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, bu düzenlemede esas itibarıyla 56. maddede sayılan tecavüz niteliğindeki fiiller esas alınmıştır. Dolayısıyla, 56. maddede sayılan hakka tecavüz fiilleri aynı zamanda suç teşkil etmektedir.

Kanun m. 66/1(a) uyarınca, 56. maddenin (a), (b) ve (e) bentlerindeki fiilleri⁴⁵⁹ bir yıldan iki yıla kadar hapis veya bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır⁴⁶⁰.

Kanun m. 66/1(b) uyarınca, 56. maddenin (c), (d) ve (g) bentlerini⁴⁶¹ ihlal edenler iki yüz elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.

Kanun m. 66/1(c) uyarınca, 56. maddede sayılan fiillerin oluşturduğu suçlara bir suç daha eklenmiş ve gerçeğe aykırı biçimde, kendisini başvuru sahibi veya hak sahibi olarak tanıtanların iki yüz elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılacakları hükme bağlanmıştır.

Yukarıda sayılan fiillerin bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde bunlar hakkında tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur (m.66/1(d)).

Gerçeğe aykırı biçimde, kendisini başvuru sahibi veya hak sahibi olarak tanıtmaya suç dışındaki tüm bu sayılan suçlardan dolayı takibat yapılabilmesi hak sahibinin şikayetine tabidir (m.66/son)⁴⁶².

⁴⁵⁸ Kanun'un 66. Maddesi, 23.01.2008 tarihli 5728 sayılı (R.G. 8 Şubat 2008, sayı: 26781) "Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile değiştirilmiştir.

⁴⁵⁹ Hak sahibinin yetkilerini hak sahibinin rızası olmadan kullanmak, çeşidin çoğaltım materyalinin hak sahibinin yetkilerinin ihlali suretiyle üretildiğinin bilinmesine veya bilinmesi gereğine rağmen kullanımı, hakkı gaspetmek.

⁴⁶⁰ Maddenin 5728 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğinden önce, 56. Maddenin (f) bendindeki fiilleri (tecavüz sayılan fiillere iştirak veya yardım) işleyenler hakkında da m. 66/1(a)'da öngörülen yaptırımların uygulanacağı hükme bağlanmıştı.

⁴⁶¹ Sözleşmesel veya zorunlu lisans ile verilmiş yetkileri izinsiz genişletmek veya üçüncü kişilere devretmek, çeşit ismi üzerindeki hakka tecavüz, materyale ilişkin bilgi vermektan kaçınmak.

⁴⁶² 5728 sayılı Kanun ile yapılan değişikliktan önce, takibatın şikayete bağlı olduğu Kanun'un 67. Maddesinde hükme bağlanmıştı. 5728 sayılı Kanun, söz konusu hükmü 66. Maddeye taşımış ve Kanun'un "usul ve zamanlaşımı" başlıklı 67. Maddesini yürürlükten kaldırmıştır. 5728 sayılı Kanun'un gerekçesinde, şikayet usulü ve zamanlaşımına ilişkin hükümlerin, Türk Ceza Kanununun genel hükümler kısmında ayrıntılı olarak düzenlenmiş olmasından dolayı maddenin yürürlükten

E) Görevli ve Yetkili Mahkeme

1) Görevli Mahkeme

Kanun'un 68. maddesi uyarınca, hukuk ve ceza davalarında görevli mahkeme, ihtisas mahkemeleridir. Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi'nin bulunduğu yerlerde bu mahkemeler ihtisas mahkemesi olarak görevlidir. Bu mahkemelerin bulunmadığı yerlerde ise, asliye hukuk ve asliye ceza mahkemelerinden hangilerinin ihtisas mahkemesi olarak görevlendirileceğini ve bu mahkemelerin yargı çevresini, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu belirler.

2) Yetkili Mahkeme

Hukuk davalarında yetkili mahkeme, davacının ikametgahının olduğu veya suçun işlendiği veya tecavüz fiilinin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir (m.57/2). Davacının Türkiye'de ikamet etmemesi halinde, yetkili mahkeme Ankara'daki mahkemelerdir (m.57/3).

Üçüncü kişiler tarafından başvuru sahibi veya hak sahibi aleyhinde açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalının ikametgahının bulunduğu yer mahkemesidir. Başvuru veya hak sahibinin Türkiye'de ikamet etmemesi halinde yukarıdaki halde olduğu gibi, yetkili mahkeme Ankara'daki mahkemelerdir.

Birden fazla mahkemenin yetkili olduğu durumda, yetkili mahkeme, ilk davanın açıldığı mahkemedir (m.57/4).

Bakanlığın davacı veya davalı olduğu durumda, yetkili mahkeme, Ankara'daki mahkemelerdir (m.57/son).

F) Zamanaşımı

1) Hukuk Davalarında

Kanun m. 65 uyarınca, hukuk davalarında, Borçlar Kanunu'nun zamanaşımına ilişkin hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür. Dolayısıyla, hakka tecavüz niteliğindeki fiiller açısından Borçlar Kanunu'nun haksız fiile ilişkin zamanaşımı süreleri dikkate alınacaktır. Buna göre, hak sahibinin hakka tecavüz fiilini ve faili öğrenmesinden itibaren bir yıl ve her halde zarara neden olan fiilin işlenmesinden itibaren on yıl içerisinde dava açması gerekir⁴⁶³.

2) Ceza Davalarında

Ceza davalarında zamanaşımı açısından Türk Ceza Kanunu'nda yer alan zamanaşımına ilişkin genel hüküm uygulanacaktır⁴⁶⁴.

---

⁴⁶³ Borçlar Kanunu m. 60.

⁴⁶⁴ Türk Ceza Kanunu m. 66, bkz.: dipnot 462. 5728 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılan Kanun'un 67. Maddesinde, şikayetin, fiil ve failden haberdar olma tarihinden itibaren bir yıl içinde yapılması gereği hükme bağlanmıştır. Değişiklikten sonra, Türk Ceza Kanunu'nun şikayete bağlı suçlar için öngörmüş olduğu 6 aylık sürenin uygulanması gerekir (TCK m. 73/1).

SONUÇ

Hukukumuzda bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakkı, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile düzenlenmiştir. Kanun, UPOV Sözleşmesi ve Konsey Tüzüğü temel alınarak ve diğer fikri mülkiyet hukuku düzenlemelerimizden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Islahçı hakkının konusunu bitki çeşidi oluşturmaktadır. Bitki çeşidi, bir veya daha fazla genotipe ait özelliği bünyesinde barındıran, bu özelliklerden en az bir tanesi sayesinde ayırt edilebilir olan ve değişmeksizin çoğaltılabilen en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubudur. Islahçı hakkı koruması, bitkinin çoğaltılmasına yarayan çoğaltım materyalini kapsadığı gibi, bitkinin hasat edilmiş materyalini ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen mamul maddeleri de kapsayabilir. Ayrıca, esas itibariyle korunan çeşitten türetilmiş çeşitler, korunan bir çeşitten farklı olmayan çeşitler ve üretilmesi için her defasında korunan bir çeşidin kullanımını gerektiren çeşitler de korunan bitki çeşidinin kapsamındadır.

Islahçı hakkı tanınması, çeşidin bazı şartları yerine getirmesine bağlı tutulmuştur. Bitki çeşidinin ıslahçı hakkı korumasından faydalanabilmesi için, yeni, farklı, yeknesak, durulmuş ve uygun bir isme sahip olması gerekmektedir. Yenilik koşulunun sağlanması, çeşidin, ıslahçı hakkı tescil başvurusundan belirli bir süre öncesine kadar ticarileştirilmemiş olması anlamına gelmektedir. Farklılık, çeşidin, başvuru veya rüçhan hakkı tarihinde herkesçe bilinen diğer çeşitlerden açıkça ayırt edilebilir olmasını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir çeşidin farklılığı, çeşidin diğer çeşitlerle karşılaştırılması sonucu tespit edilecektir. Söz konusu ayırt edici özellikleri, bir örneklik gösteren çeşit, yeknesak; ilgili özellikleri birbirini izleyen çoğaltımlar veya belirli çoğaltım dönemleri sonunda değişmeden aynı kalan çeşit, durulmuş kabul edilir. Islahçı hakkının tanınması için, tüm bu şartların yanı sıra, çeşidin uygun bir çeşit ismine de sahip olması gerekir. Korunan bir çeşidin ismi, onun umumi (cins) ismi haline gelir.

Çeşidin farklılık-yeknesaklık-durulmuşluk (FYD) şartlarını taşıyıp taşımadığı teknik inceleme sonucunda belirlenir. Hukukumuzda, ıslahçı hakkı tanımaya yetkili merci, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'dır.

İslahçı hakkı, sahibine, çeşidin üretimi, çoğaltımı, çoğaltım amacıyla hazırlanması, satışı arz edilmesi, satılması veya diğer şekillerde piyasaya sürülmesi, ihraç edilmesi, ithal edilmesi ve depolanması yetkilerini bahşeder. Ancak bu yetkiler sınırsız değildir. Şahsi amaçla sınırlı kalan ve ticari amaç taşımayan faaliyetler, deneme amacıyla yapılan faaliyetler, başka çeşitlerin elde edilmesi amacıyla yapılan faaliyetler, ıslahçı hakkının genel sınırlandırma halleridir. Bunların dışında, ıslahçı hakkına özgü bir sınırlandırma hali olan çiftçi istisnası, hak sahibi ile çiftçiler arasındaki menfaat dengesini sağlayabilmek için getirilmiş bir sınırlandırma halidir. Ayrıca, materyalin hak sahibinin izni dahilinde satımıyla hakkın tükeneceğinin hükme bağlanması ve kamu yararının gerektirmesi halinde hakkın zorunlu lisansa konu olması diğer sınırlandırma halleridir.

İslahçı hakkı, hukuki işlemlere konu olabilir. İslahçı hakkı sahibi, hakkını devredebileceği gibi, hakkı üzerinde lisans da verebilir. İslahçı hakkı, miras yoluyla intikal edebilir, hacz edilebilir, ölüme bağlı tasarruflara ve rehin hakkına konu olabilir.

Çeşidin, başvuru veya rüçhan hakkı tarihi itibarıyla, yenilik, farklılık, yeknesaklık veya durulmuşluk şartlarına uymadığının veya ıslahçı hakkının tescilinin yetkisiz bir kişi adına yapıldığının anlaşılması halinde, hakkın hükümsüzlüğüne karar verilir. Hükümsüzlük kararının sonuçları geçmişe etkilidir. Çeşidin, ıslahçı hakkının tanınmasından sonra yeknesaklık ve durulmuşluk özelliklerini kaybettiği tespit edilirse, ıslahçı hakkı iptal edilir. İptal, ileriye etkili olarak sonuç doğurur. İslahçı hakkı ayrıca, koruma süresinin sona ermesi, hak sahibinin hakkından vazgeçmesi, yıllık ücretlerin belirlenen sürelerde ödenmemesi hallerinde sona erer.

İslahçı hakkı sahibi, hakkının tecavüze uğraması halinde, hakkını korumak için Kanun'da öngörülmüş olan hukuk ve ceza davalarını açabilir. Hak sahibi, açacağı hukuk davalarında, tecavüzün durdurulmasını, tecavüzün giderilmesini, maddi ve manevi tazminata hükmedilmesini, hakka tecavüz neticesinde üretilen materyal ile bunların üretiminde kullanılan araçlara el konulmasını, el konulan materyal ve araçlar üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınmasını, tecavüzün devamını önleyici tedbirlerin alınmasını, hakka tecavüz eden kişi aleyhine verilen mahkeme kararın ilgililere ve kamuya duyurulmasını talep edebilir. Hak sahibi, çeşidi kullananların hakkaniyete uygun bir bedel ödemesini temin etmek amacıyla bedel davası da açabilir. Hak sahibi, ayrıca, mahkemeden delillerin tespitini talep edebileceği gibi,

ihtiyati tedbir de talep edebilir. Hak sahibinin hakkının tecavüze uğraması halinde ceza davası da açılabilir. Ancak, ceza davasının açılabilmesi için hak sahibinin şikayeti gerekmektedir. Hukuk ve ceza mahkemelerinde görevli mahkeme ihtisas mahkemeleridir. Fikri ve Sınai Haklar Mahkemeleri'nin bulunduğu yerlerde, bu mahkemeler, ihtisas mahkemesi olarak görev yaparlar.

Kanun'dan kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin mahkemeler nezdinde devam eden davalar olmakla birlikte, henüz kesinleşmiş kararlar bulunmadığından, Kanun hükümlerinin yorumlanmasında mehzaz düzenlemeler olan UPOV Sözleşmesi ve Konsey Tüzüğü'nden faydalanmak yerinde olacaktır. Özellikle ıslahçı hakkının tanınabilme koşulları ve bununla bağlantılı olarak çeşidin teknik incelemesi ve FYD testlerinin yürütülmesi hususlarında CPVO Temyiz Kurulu'nun kararları yol göstericidir.

Bakanlık bünyesinde, CPVO bünyesinde olduğu gibi bir Temyiz Kurulu bulunmamaktadır. Bakanlığın bazı kararlarına karşı (örneğin Bakanlığın, başvurunun Bülten'de ilanından sonra, başvuruya yapılan itiraza ilişkin verdiği karar) dava açılabileceği öngörülmüş olsa da, bazı kararlarına karşı (örneğin Bakanlığın, tescile itiraza ilişkin verdiği karar) herhangi bir yargı yoluna başvurma olanağı tanınmamıştır. Bakanlığın, Kanun'dan doğan bir takım kararlarına karşı yargı yoluna gitmenin mümkün, diğer kararlarına karşı ise, yargı yoluna başvurma mümkün olmayacağı yorumunu yapmak doğru olmayacağından, Bakanlığın kararlarına karşı ihtisas mahkemelerinde dava açılabileceğini öngören genel bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

5042 sayılı Kanun, 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. 2007 yılı sonu itibariyle Bakanlık nezdinde 70 adet bitki çeşidi ıslahçı hakkı tescil edilmiştir⁴⁶⁵. Ülkemizin ekonomisinde tarımın önemli bir yer teşkil ettiği düşünüldüğünde, ıslahçı hakkı korumasının oldukça etkili bir koruma sağlayacağı ortadadır. Türkiye'nin 18 Kasım 2007 tarihi itibariyle UPOV'a üye olması, Bakanlığın ıslahçı hakkına ilişkin CPVO ile birlikte düzenlediği seminerler, Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği gibi kuruluşların üyelerini ıslahçı hakkı koruması ile ilgili bilgilendirmesi ile birlikte,

⁴⁶⁵ http://www.kkgm.gov.tr/birim/karantina/islahci_hakki_koruma_listesi22.04.08.zip. Bu sayı CPVO nezdinde ise sadece 2007 yılında 2.616'dır (Ekvad, Martin, "Statistics", CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcılı Program çerçevesinde "Avrupa Birliğinde Islahçı Hakları Uygulamaları Mevzuatı" Semineri, Ankara 10 Haziran 2008).

başvurular giderek çoğalmakta ve tarım sektöründe konu ile ilgili bir bilinçlenme gözlenmektedir. Kanun'dan kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili yargı kararları da ortaya çıktıkça uygulama daha sağlıklı bir hal alacaktır.

KAYNAKÇA**A) Genel Yapıtlar**

- ARKAN, Sabih: Marka Hukuku Cilt: II, Ankara 1998.
- ASLAN, İ. Yılmaz: Rekabet Hukuku, Bursa 2007.
- BARRETT, Margreth: Intellectual Property Patents, Trademarks, Copyrights, The Professor Series, 2000.
- BOZCUK, Suna: Genel Botanik, Ankara 2006.
- CORNISH, William / LLEWELYN, David: Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, London 2003.
- DESSEMONTET, François: Intellectual Property Law in Switzerland, The Hague 2000.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006.
- KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim: Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul 1982-1983.
- KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2007.
- MILLER, Arthur R. / DAVIS, Michael H, Intellectual Property, Patents, Trademarks, and Copyright, 2000.
- NOYAN, Erdal: Marka Hukuku, Ankara 2006.
- OĞUZMAN, M. Kemal / BARLAS Nami: Medeni Hukuk, İstanbul 2007.
- OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006.
- OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Eşya Hukuku, İstanbul 2006.
- ORTAN, Ali Necip: Avrupa Patenti Sistemi Cilt 1, Avrupa Patenti Anlaşması, Ankara 1991.
- PHILLIPS, Jeremy / FIRTH, Alison: Introduction to Intellectual Property Law, Trowbridge, Wiltshire, 2001.
- POROY, Reha / YASAMAN, Hamdi: Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2007.
- SULUK, Cahit: Tasarım Hukuku, Ankara 2003.

- TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2005.
- YASAMAN, Hamdi: Marka Hukuku ile İlgili Makaleler, Hukuki Mütalaalar, Bilirkişi Raporları, İstanbul 2005.
- YASAMAN, Hamdi / ALTAY, Sıtkı Anlam / AYOĞLU, Tolga / YUSUFOĞLU, Fülürya / YÜKSEL, Sinan: Marka Hukuku, 556 Sayılı KHK Şerhi, İstanbul 2004.

B) Uzmanlık Yapıtları

- BOUCHOUX, Deborah E.: Protecting Your Company's Intellectual Property, A Practical Guide to Trademarks, e-book, AMACOM, 2001, <http://80-site.ebrary.com.libunix.ku.edu.tr/lib/kocuniv/Doc?id=10005784>.
- CANBOLAT, Talat: İşçi Buluşları, İstanbul 2007
- CORREA, Carlos M.: Intellectual Property Rights, the WTO and Developing Countries, The TRIPS Agreement and Policy Options, 2000.
- DEREN-YILDIRIM, Nevhis: Haksız Rekabet Hukuku ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1999.
- DUMAS, Christian / MIGINIAZ, Emile / PELLETIER Georges: Le Monde Végétal, Du Génome à la Plante Entière, Académie des Sciences, Rapport sur la Science et la Technologie, No. 10, 2000.
- ERBAY, İsmail: Know-How Sözleşmesi, Ankara 2002.
- FLURY-JEKER, Anne-Marie: La Protection Juridique des Obtentions Végétales, Thèse de Doctorat, Université Neuchâtel, Faculté de Droit et des Sciences Economiques, 1987.
- GÜRZUMAR, Osman Berat: Franchise Sözleşmeleri, İstanbul 1995.
- JAENISCHEN, Hans-Reiner: La Propriété Intellectuelle Dans Le Domaine du Vivant, Académie des Sciences, Colloque International, Paris Janvier 1995.
- ODMAN, Ayşe: Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002.
- ODMAN BOZTOSUN, Ayşe: Islahçı Hakkı, Ankara 2006.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002.

- ÖĞÜZ, Tufan, Know-How Sözleşmesi, İstanbul 2001.
- SARAÇ, Tahir: Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003.
- SİRMEN, Lale: Alacak Rehni, Ankara 1990.
- TÜRK, Ayşen / TÜRE, Cengiz: Bitkiler Alemi, e-book, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2281/unite03.pdf>.
- TÜYSÜZ, Mustafa: Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Yeni Bitki Çeşitleri Üzerindeki İslahçı Hakkı, Ankara 2007.
- TÜZÜNER, Özlem: Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2007.
- VAN DER KOOIJ, P.A.C.E.: Introduction to the EC Regulation on Plant Variety Protection, London 1997.

C) Makaleler

- BLAKENEY, Michael: “Protection of Plant Varieties and Farmers’ Rights”, EIPR, 2002, 24(1), s. 9-19 (www.lexisnexis.com).
- DERZKO, M. Natalie: “Plant Breeders’ Rights in Canada and Abroad: What are These Rights and How Much Society Pay for Them?”, McGill Law Journal, Volume 39, 1994, s.144-178 (www.heinonline.com).
- DURAL, Ali: “Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin Tanınmış Markalara İlişkin 8.6.2000 Tarihli Kararı Hakkında Düşünceler”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, 1/2002, s. 857-866.
- EKVAD, Martin: “Enforcement of Plant Breeders’ Rights”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde İslahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki İslahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007.
- EKVAD, Martin: “Statistics”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalanıcı Program çerçevesinde “Avrupa Birliğinde İslahçı Hakları Uygulamaları Mevzuatı” Semineri, Ankara 10 Haziran 2008.

- EKVAD, Martin: “The Community Plant Variety Rights System”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalıncılı Program çerçevesinde “Avrupa Birliğinde İslahçı Hakları Uygulamaları Mevzuatı” Semineri, Ankara 10 Haziran 2008 (“Ekvad, Seminer 10 Haziran 2008”).
- FERNANDES, Margarida: “Customs Actions”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalıncılı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde İslahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki İslahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007.
- Foley&Lardner LLP, “Protection of Plant-Related Inventions in the United States”, 2000,
http://www.foley.com/publications/pub_detail.aspx?pubid=194.
- GIOIA, Vincent: “Using and Registering Plant Trade Designations as Trademarks”, <http://www.plantpatent.com/articles.html#patent>
- GOSS, J. Peter: “Guiding the Hand that Feeds: Toward Socially Optimal Appropriability in Agricultural Biotechnology Innovation” California Law Review, Vol. 84, 1996, s. (www.heinonline.com).
- GREENGRASS, Barry: “The 1991 Act of the UPOV Convention”, European Intellectual Property Review, 1991, Vol.13, s. 466-472
(www.lexisnexis.com).
- HAMILTON, D. Neil: “Who Owns Dinner: Evolving Legal Mechanisms for Ownership of Plant Genetic Resources”, Tulsa Law Journal, 1993, s.631-643
(www.heinonline.com).
- HARMANŞAH, Fahri: “Türkiye’de Tarla Bitkilerinde Tohumluk Endüstrisinin Durumu ve Gelişimi”,
<http://www.icarda.org/Announcement/Seedtradeconf/Presentations/Word1.doc>.
- JANIS, Mark D. / SMITH, Stephen: “The Protection of Rights in Plant Varieties: Technological Change and the Design of Plant Variety Protection Regimes”, Chicago-Kent Law Review, 2007, s. 1-46 (www.lexisnexis.com).
- JANIS, D. Mark / KESAN, P. Jay: “The Future of Patent Law: U.S. Plant Variety Protection: Sound and Fury...?”, Houston Law Review, 2002-2003, s. 727-778 (www.heinonline.com).
- JÖRDENS, Rolf: “Progress of Plant Variety Protection Based on the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV Convention)”, World Patent Information, Vol. 27, Issue 3, Eylül 2005, s.232-243 (www.sciencedirect.com).

- KIEWIET, Bart: “Essentially Derived Varieties”, 2006,
<http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/articles/index.php> (“EDV”).
- KIEWIET, Bart: “Legal Aspects of Community Plant Variety Rights”, CPVO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Çok Faydalı Program çerçevesinde Avrupa Birliğinde Islahçı Haklarının, Yasal Temsilci ve Hukukçulara Yönelik Usullerin ve Bitki Islahçı Hakları Uygulamalarının Tanıtılması Semineri, Ankara 7 Kasım 2007.
- KIEWIET, Bart: “Plant Variety Protection in the European Community”, World Patent Information, Vol. 27, 2005, s.319-327
<http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/articles/index.php> (“Plant Variety Protection”).
- KIEWIET, Bart: “Principles, Procedures and Recent Developments in Respect of the Community Plant Variety Protection System”, 2004
<http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/articles/index.php>.
- KIEWIET, Bart: “Relation Between PVP and Patents on Biotechnology”, 2003,
<http://www.cpvo.europa.eu/default.php?res=1&w=1280&h=610&lang=en&page=../documents/articles/index.php>.
- LOCKE, Scott D.: “Intellectual Property for the Botanist and the Plant Breeder: An Overview of Protection Afforded by Plant Patents and Plant Variety Protection Certificates”, Chicago-Kent Journal of Intellectual Property, Spring 2007, s.1-15 (www.lexisnexis.com).
- MCCABE, Kevin W.: “The January 1999 Review of Article 27 of the TRIPS Agreement: Diverging Views of Developed and Developing Countries Toward the Patentability of Biotechnology”, Journal of Intellectual Property Law, Fall 1998, s. 41-67 (www.heinonline.com).
- MILLET, Timothy: “The Community System of Plant Variety Rights”, European Law Review, Vol. 24, 1999, s. 231-258 (www.lexisnexis.com).
- National Association of Plant Patent Owners: “Position on the Use of Trademarks Associated with Horticultural Plants”,
<http://www.anla.org/industry/patents/positionpaper.htm>
- NILLES, F. Andrew: “Plant Patent Law: The Federal Circuit Sows the Seed to Allow Agriculture to Grow”, Land and Water Law Review, 2000, s. 355-374 (www.heinonline.com).
- PENSE, Özlem: “Bitki Biyolojisi Nedir?”,
http://www.peyzajmimoda.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=912&tipi=37&sube=0

- PINAR, Hamdi: “Marka Hukukunda Hakların Tükenmesi”, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s.855-915.
- RIVES, Elisa: “Mother Nature and the Courts: Are Sexually Reproducing Plants and their Progeny Patentable under the Utility Patent Act of 1952?”, 32 Cumberland Law Review, 2001-2002, s.187-231 (www.heinonline.com).
- RORIES, Charles C.P.: “Does USPTO Have Authority to Grant Patents For Novel Varieties of Sexually Reproducing Plants?”, Journal of the Patent and Trademark Office Society, Volume 83, Ekim 2001, s. 737-759 (www.heinonline.com).
- “What It is, What it Does”, UPOV Publication No.437, 18 Haziran 2007, <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/about/pdf/pub437.pdf>
- WHITING, David / ROLL, Michael / VICKERMAN, Larry: “Taxonomic Classification”, <http://www.cmg.colostate.edu/gardennotes/122.pdf>.
- YASAMAN, Hamdi: “Paris Anlaşması Anlamında Tanınmış Markalar”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, 1/2002, s.300-309.
- YASAMAN, Hamdi: “Tanınmış Markalar”, İstanbul Üniversitesi, Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, 1978, s.691-708.

D) İnternet Sayfaları

American Nursery&Landscape Association, www.anla.org

Bureau International des Expositions, www.bie-paris.org

Community Plant Variety Office, www.cpvo.eu.int, www.cpvo.europa.eu

European Patent Office, www.epo.org

Food and Agriculture Organization of the United Nations, www.fao.org

International Association for Plant Taxonomy, www.bgbm.org

International Society of Horticultural Science, www.ishs.org

Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, www.kkgm.gov.tr

National Association of Plant Patent Owners, www.nappo.org

Peyzaj Mimarları Odası, www.peyzajmimoda.org.tr

Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü Resmi, www.ttsm.gov.tr

Türk Patent Enstitüsü, www.tpe.gov.tr

Türkiye Büyük Millet Meclisi, www.tbmm.gov.tr

Union Internationale pour la Production des Obtentions Végétales, www.upov.int

EK

ISLAHÇI HAKKI TESCİL BELGESİ

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

ISLAHÇI HAKKI TESCİL BELGESİ

Islahçı Hakkının Tescil Edildiği Tarih : 13.12.2007
 Islahçı Hakkının Tescil Edildiği Sicil
 Kayıt Numarası : 2007/011
 Korunan Çeşidin Türü : Karanfil (*Dianthus caryophyllus* L.)
 Korunan Çeşidin İsmi : Barcele
 Başvuru Tarihi ve Numarası : 11.07.2006-2006/23
 Hak Sahibi Kişi/Kişiler : Barberet&Blanc, S. A
 Hak Sahibinin Uyuğu : İSPANYA
 Hak Sahibinin Adresi : Camino Viejo,205-30890 Puerto Lumbreras
 (Murcia) İSPANYA
 Hak Sahibi Islahçı Değilse; -
 Islahçının ve Islahçıların -
 Adı Soyadı Uyuğu Adresi -

.....
 .....
 .....
 Hak Sahibi Islahçı Değilse Bu Hakkı
 Ne Şekilde Aldığı
 Rüçhan Hakkı Kullanılmışsa
 İlk Başvurunun Yapıldığı Ülke CPVO
 İlk Başvurunun Yapıldığı Tarih 22.08.2005
 İlk Başvuruda Verilen Numara 2005/1142

Yukarıda adı ve adresi belirtilen hak sahibi veya hak sahiplerinin; Bakanlığımıza başvurusu üzerine yapılan inceleme sonucunda, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ve bu Kanunun uygulanmasına ait Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelikte belirtilen ilgili hükümlere uygunluğu Bakanlığımızca tespit edilmiş ve çeşit adı geçen mevzuat kapsamında koruma altına alınarak çeşidin ıslahçısına/ıslahçılarına "Islahçı Hakkı Tescil Belgesi" düzenlenmiştir.

 Doç. Dr. Muzaffer AYDEMİR
 Bakan a.
 Genel Müdür

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe Özkan, 25 Mayıs 1980 tarihinde Trabzon'da doğmuştur. 1999 yılında Saint-Joseph Fransız Lisesi'ni başarıyla bitirdikten sonra, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiş ve 2004 yılında bölümünden 3.lükle mezun olmuştur. 2005 yılında İstanbul Barosu'na bağlı olarak avukatlık mesleğine başlayan Ayşe Özkan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı'ndan ise 2008 yılında mezun olmuştur. Halen, Özkan Hukuk Bürosu'nda avukatlık yapmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite Galatasaray Üniversitesi
Enstitü Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı Ayşe Özkan
Tez Başlığı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunması (La Protection des Droits d'Obtenteur Concernant les Nouvelles Variétés Végétales)
Savunma Tarihi 10 Temmuz 2008
Danışmanı Prof. Dr. Hamdi Yasaman

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

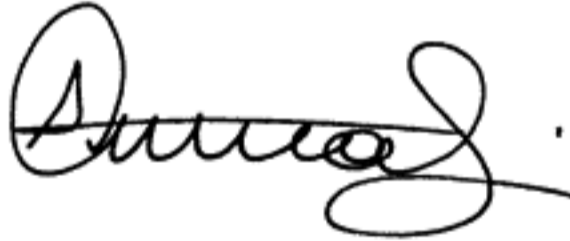
Prof. Dr. Hamdi Yasaman

Doç. Dr. Ümit Kocasakal

Yrd. Doç. Dr. Ali Dural

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. V. Mehmet Bolak